

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व. २०७४/२०७५-२०७६/२०७७)

दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २, सल्यान

(साविकको दार्माकोट गा.वि.स. वडा नं. २, ४, ५, ६ र ९)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीमा संलग्न संस्थाहरु

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
काठमाडौं, नेपाल

तथा

Investing in rural people

International Fund for Agricultural Development (IFAD)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृत्यामा सहजीकरण गर्ने संस्था

रूपान्तरण नेपाल

पो.ब.नं. ७३४५, काठमाडौं
फोन नं. ०१-४१५४९४९

दार्मा गाउँपालिका

२ नं. वडा कार्यालय, सल्यान

सल्यान जिल्ला
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प.स.: २०७४/०७५

च.नं.:

मिति: २०७५/०९/१६

विषय : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भमा

जलवायु परिवर्तन एक नियमित प्रक्रिया भएतापनि बढ्दो औद्योगिकीकरण, वन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग आदि जस्ता मानवीय क्रियाकलापहरूले गर्दा हरितगृह ग्याँसहरूको उत्सर्जनमा वृद्धि भई पृथ्वी तात्ने क्रम तीव्र भएको तथ्य सर्व विधितै छ। हाल संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको जलवायु परिवर्तनको कारणले प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने हाम्रो जस्तो कम विकसित गरीव राष्ट्रहरूका विपन्न समुदायमा अझ धेरै समस्या पार्ने देखिन्छ। नेपालका अन्य भू-भागहरूमा जस्तै यस वडामा पनि तापक्रम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबै स्थानीयले महशुस गरिएको छन्। समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढ्ने, जाडोका दिनहरू घट्ने, पानीको मुलहरू सुक्ने, बाढी/पहिरोका घटनाहरू धेरै हुने, वन जंगल तथा खेतबारीमा मिचाहा प्रजातीहरू बढ्ने जस्ता प्रकोपहरू हरेक वर्ष बढ्दै गईरहेका छन्।

यसै सन्दर्भमा यस वडामा वसोवास गर्ने समुदायको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्न र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमताको विकास गर्न वडामा रहेका सबै सरोकारवाला तथा जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ। यस योजनाको कार्यान्वयन पछि प्रभावित घरधुरी र समुदायको अनुकूलन क्षमता विकास गर्न सहयोग पुग्नुका साथै जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर न्यूनिकरण हुने विश्वास लिईएको छ।

यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्ने वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहजीकरण गरी सहयोग गर्ने रुपान्तरण नेपाल र यस प्रक्रियामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले संलग्न सबै व्यक्तित् तथा संघ संस्थाहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत अझ सक्रिय सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा गर्दछौं।

.....

डिल्ली के.सी.

(अध्यक्ष)

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

संक्षिप्त रूप (नेपालीमा)	संक्षिप्त रूप (अंग्रेजीमा)	विस्तृत रूप (नेपालीमा)	विस्तृत रूप (अंग्रेजीमा)
	ASHA	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	Adaptation for Smallholders in Hilly Areas
सा.व.	CF	सामुदायिक वन	Community Forest
सा.व.उ.स.	CFUG	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	Community Forest Users' Group
	CoP	पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन	Conference of Parties
जि.स.स.	DCC	जिल्ला समन्वय समिति	District Coordination Committee
	DPCU	जिल्ला आयोजना समन्वय इकाई	District Project Coordination Unit
	GIS	भौगोलिक सूचना प्रणाली	Geographic Information System
गा.वि.स.	VDC	गाउँ विकास समिति	Village Development Committee
गा.पा.		गाउँपालिका	Rural Municipality
	IPCC	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अन्तर सरकारी समूह	Intergovernmental Panel on Climate Change
लापा	LAPA	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	Local Adaptation Plans for Action
	LGCDP	स्थानीय सु-शासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम	Local Governance and Community Development Programme
नापा	NAPA	राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम	National Adaptation Programme of Action
	RM		Running Metre
	UNFCCC	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघिय प्रारूप महासन्धि	United Nations Framework Convention on Climate Change

शब्दावलीहरू

1. Weather (मौसम)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भइरहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता, आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन, हप्ता र महिना जसो परिवर्तन भइरहन्छ।

2. Climate (जलवायु वा हावापानी)

लामो अवधि (करिब ३० वर्ष) को मौसमको सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ।

3. Climate Change (जलवायु परिवर्तन)

लामो समयको अन्तराल अथवा दीर्घकालमा जलवायुका विभिन्न सूचक/तत्वहरूमा भएको/हुने औसत परिवर्तन/बदलावलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ।

4. Greenhouse Gases (GHGs, हरितगृह ग्याँसहरू)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा रहेका विश्वव्यापी तापक्रम उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनका लागि जिम्मेवार ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँसहरू भनिन्छन्। क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँसहरू अन्तर्गत कार्बन डाईअक्साईड (CO₂), मिथेन (CH₄), नाईट्रस अक्साईड (N₂O), हाईड्रोफ्लोरोकार्बनहरू (Hydrofluorocarbons, HFCs), परफ्लोरोकार्बनहरू (Perfluorocarbons, PFCs), सल्फर हेक्जाफ्लोराईड (SF₆) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन्। कतारको दोहामा सम्पन्न पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन (CoP) ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोराईड (NF₃) लाई थप गरे पश्चात हरितगृह ग्याँसहरूको संख्या ७ पुगेको छ।

5. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि)

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि १९९२ मा रियो दि जेनेरियामा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महशुस गरी त्यसलाई सम्बोधन गर्नका लागि यस संयन्त्रको स्थापना गरेका हुन्। यस महासन्धिलाई १९९६ देशहरूले अनुमोदन (Ratify) गरेका छन् र यो महासन्धि १९९४ देखि कार्यान्वयन छ। यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिबद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्नु रहेको छ।

6. Conference of Parties (CoP, पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन)

पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ। यो UNFCCC को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन वर्षमा एक पटक हुने गर्दछ। सन् २०१७ को नोभेम्बर डिसेम्बरमा जर्मनीको बोनमा COP 23 सम्पन्न भएको छ।

7. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

Intergovernmental Panel on Climate Change जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा कार्यरत वैज्ञानिकहरूको अन्तरराष्ट्रिय संयन्त्र हो। यसमा संसार भरबाट voluntary किसिमले १३० राष्ट्रका २५०० भन्दा बढी वैज्ञानिकहरू आवद्ध छन्। यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरदेशीय समूह अर्थात अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव श्रृजित

जलवायु परिवर्तनका असरहरुबारे मूल्याङ्कन गर्दछ। यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरस्कार समेत पाएको थियो। जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा यस Panel बाट प्रकाशित प्रतिवेदन नै आधिकारिक मानिन्छ।

8. Adaptation (अनुकूलन)

जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग जुध्न गरिने उपायहरु नै अनुकूलन हुन्। जस्तै गर्मी बढेको अवस्थामा गर्मी सहन सक्ने प्रजातिका वोटविरुवाहरु लगोउनु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु। यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्वलाई निरन्तरता दिन गरिने प्रतिक्रिया हो।

9. National Adaptation Programme of Action (NAPA, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम)

मराकेश एकर्ड्स ३ अनुसार अनुकूलनको विषय आएको हो। जस अनुसार कम विकसित मुलुकहरुले जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग अनुकूलित हुन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) बनाएको खण्डमा विकसित मुलुकहरुले सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता अनुसार नेपालमा वातावरण मन्त्रालयले सन् २०१० मा नापा तयार गरिसकेको छ।

10. Local Adaptation Plans for Action (LAPA, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना)

नापाले पहिचान गरेका कार्यक्रमहरुलाई समुदाय तहसम्म पुऱ्याउनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय संरचनालाई LAPA Framework भनिन्छ। नेपाल सरकारले वि.सं. २०६८ मा अनुमोदन गरी यस संरचनालाई कार्यान्वयनमा ल्याईसकेको छ। यसै संरचना अनुसारनै स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग अनुकूलित हुन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिन्छ।

11. Gender Equality (लैंगिक समानता)

महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरुमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्थानै लैङ्गिक समानता हो।

12. Gender Integration (लैङ्गिक समायोजन)

लैङ्गिक समायोजन भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया (कार्ययोजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरु) मा लैङ्गिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरी सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ।

13. Reproductive Role (पारिवारिक/प्रजनन भूमिका)

यस भूमिका अन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरु पर्दछन्। (१) जैविक जस्तै: बच्चा जन्माउने र (२) सामाजिक जस्तै: बच्चाहरुको स्याहार गर्ने, भान्साको काम, बजार जाने, परिवारको स्वास्थ्यको हेरविचार गर्ने एवं अन्य घरायसी कार्यहरु गर्ने जुन कार्यको मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुदैन। यस्ता काममा बढी श्रम र समय लाग्छ। महिला तथा बालिकाहरुले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन्।

14. Vulnerability (संकटासन्नता)

जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जना भएका जोखिम तथा खतराहरुका प्रतिफल तथा प्रभावहरु आदिसँग जुध्न सक्ने हैसियत वा क्षमतामा कमी आएको अवस्थालाई संकटासन्नता भनिन्छ।

15. Geographic Information System (GIS, भौगोलिक सूचना प्रणाली)

भौगोलिक तथ्यांक तथा सूचनाहरु लिन (capture), जम्मा गर्न (store), मिलाउन (manipulate), विश्लेषण गर्न (analyze), व्यवस्थापन गर्न (manage) र प्रस्तुत गर्न (Present) बनाइएको प्रणालीलाई भौगोलिक सूचना प्रणाली भनिन्छ।

16. Sensitivity (संवेदनशीलता)

जलवायु परिवर्तनका कारण कुनै पनि प्रणालीमा पर्ने सकारात्मक वा नकारात्मक प्रतिफल तथा प्रभावलाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

17. Adaptive Capacity (अनुकूलन क्षमता)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूसँग अनुकूलित हुन सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरू, प्रविधिहरूमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरूमा पहुँच, सूचनाहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै राष्ट्र वा समुदाय जति बढी विकसित हुन्छ तिनको अनुकूलन क्षमता पनि उत्तिनै बढी हुन्छ ।

18. Risk (जोखिम)

जलवायु परिवर्तनका कारण हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वा प्रकोपको सम्भावनाहरू नै जोखिम हुन् ।

19. Inclusiveness (समावेशी)

समावेशी भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षित सरोकारवालाहरू जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकुल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साभा चुनौतिका रुपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले पनि यसबाट श्रृजित तथा भविष्यमा श्रृजना हुन सक्ने प्रतिकुल प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुन जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ समेत तयार गरी स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई प्राथमिकता दिदै आइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन (ASHA) आयोजनाले स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध रुपले अघि बढाउन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य तदारुकताका साथ अघि बढाई रहेको छ । यसै क्रममा नापाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता स्तरीकरण अनुसार उच्च संकटासन्न स्तरमा रहेको यस सल्यान जिल्लाको जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट छनौट गरिएको यस दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं. २ मा पनि जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरु देखा पर्न थालिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता र ASHA आयोजनाको आर्थिक सहयोग तथा रुपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि नेपाल सरकारबाट स्विकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरुका साथै ASHA आयोजनाद्वारा तयार गरिएका भौगोलिक सूचना प्रविधिमा आधारित उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा (Geographic Information System based Sub-watershed Management Planning) तथा सहभागितामुलक परिदृश्य विकास (Participatory Scenario Development) अवधारणाहरु अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु समेत अवलम्बन गरिएको थियो । यस कार्ययोजना तयारीका क्रममा यस वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधीहरु, वडा सचिव, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधीहरु, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधीहरु, शिक्षकहरु, समाजसेवीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, स्थानीय विषयगत कार्यालयहरुका कर्मचारीहरु, गरिव, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्गहरु तथा अन्य बुद्धिजीविहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता रहेको थियो ।

आगामी ३ वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस वडामा विद्यमान सामाजिक, मानविय, आर्थिक, प्राकृतिक तथा सामुदायिक श्रोतहरु तथा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रतिकुल प्रभावहरु/प्रकोपहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस वडा र यहाँका घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन गरिएको थियो । सोही मुल्यांकनको आधारमा उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना गर्दै प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरिएको थियो जसको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण		
कार्ययोजनाले समेटेको क्षेत्र	दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २, साविकको दार्माकोट गा.वि.स. वडा नं. २, ४, ५, ६ र ९		
चारकिल्ला	उत्तर : दार्मा गा.पा. १ पश्चिम : रुकुम जिल्ला र कुमाख गा.पा. पूर्व : दार्मा गा.पा. ५ दक्षिण : दार्मा गा.पा. ३ र ५		
क्षेत्रफल	११०९.७९ हेक्टर		
जनसंख्या (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)	महिला	पुरुष	जम्मा
	१५०२	१४२४	२९२६
जातजाती घरधुरी (सहभागिता मूलक संकटासन्नता स्तरिकरण २०७४)	ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी/सन्यासी	जनजाति	दलित
	३७३	१४	२३५
	६०.२ %	२.२ %	३७.८ %

शिर्षक	विवरण			
प्रमुख पेशा / जीविकोपार्जनको आधार	यस वडाका बासिन्दाको मुख्य पेशा कृषि हो भने अन्य पेशाको हकमा कामको लागि खाडी मुलुक र भारत जाने गर्दछन् ।			
जलवायुको अवस्था	समशितोष्ण प्रदेशीय हावापानी			
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ● गर्मी दिन करिब २.५ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको, जाडो दिन करिब ३ महिनाले घटेको ● मनसुनी वर्षाको अवधि २ महिनाले घटेको, हिउँदे वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको ● तुसारो पर्ने दिन २ महिनाले घटेको ● लालीगुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको ● बाढी र पहिरोको मात्रा तथा बारम्बारता बढेको ● कृषिवाली, पशुपंक्षी तथा मानवमा नयाँ रोगको प्रकोप बढेको ● वनमा मिचाहा प्रजातिहरूको प्रकोप बढेको 			
मुख्य प्रकोपहरू	खडेरी, कृषि तथा पशुमा रोग, मानवमा रोग, मिचाहा प्रजाति, बाढी			
वस्ती/वडागत संकटासन्नता	अति उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून
	४	६	२ र ५	९
संकटासन्न घरधुरी संख्या प्रतिशत	अति उच्च (V4)	उच्च (V3)	मध्यम (V2)	न्यून (V1)
	२९४	१७४	११२	४२
	४७.२%	२८%	१८%	६.८%
कार्ययोजनाको परिकल्पना	<ul style="list-style-type: none"> ● सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती र साना सिंचाई प्रविधिहरूको प्रयोगले सिंचाईको उपलब्धतामा बृद्धि भई खडेरीले न्यून प्रभाव पारेको हुनेछ, र कृषि उत्पादनमा बृद्धि भई खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ । ● विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणबाट वडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असरमा कमी आई वडा विकास निर्माणतर्फ अग्रसर भएको हुनेछ । ● उन्नत वीउविजन र उन्नत नश्लको प्रवर्द्धनले गर्दा कृषिवाली तथा पशुमा देखा पर्ने रोगहरूको असरमा कमी आई कृषि उत्पादनमा बृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ । ● दिगो वन व्यवस्थापनको माध्यमबाट मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण गर्दा वनको हैसियतमा सुधार आएको हुनेछ । ● स्वस्थ पिउने पानीको व्यवस्थापन तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ । ● समग्रमा सम्पूर्ण स्थानीय बासिन्दाहरूमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसका प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुने क्षमताको विकास भएको हुनेछ, जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने क्षति न्यून भएको हुनेछ । 			
योजनाको अवधि	आ.व. २०७४/७५-२०७६/७७			
कार्ययोजनाको प्राथमिकता परेका मुख्य अनुकूलनका कार्यहरू	<ul style="list-style-type: none"> ● सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तर उन्नती ● साना सिंचाई प्रविधि प्रवर्द्धन, प्लाष्टिक घरमा वेमौषमी तरकारी खेती, रिचार्ज पोखरी निर्माण ● नदि किनारमा वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण, ग्यावियन पर्खाल निर्माण ● सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरूको प्रवर्द्धन (गहुँ, धान) ● नश्ल सुधारको लागि (बोका बोयर वितरण, भकारो सुधार, बाखाको खोर सुधार, पशुपालन सम्बन्धि तालिम, पशु स्वास्थ्य शिविर, कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना) ● वन व्यवस्थापन, वृक्षारोपण, बायो ब्रिकेट तथा बायोचार तयारी तालिम ● पानीका मुहान संरक्षण, खानेपानी टंकी निर्माण, ● सरफाई तथा पोषण सम्बन्धि तालिम, गाउँघर क्लिनिक तथा स्वास्थ्य चौकिको सबलिकरण 			

शिर्षक	विवरण					
विषयगत क्षेत्र अनुसार अनुमानित वार्षिक बजेट	विषयगत क्षेत्र		अनुमानित बजेट रु. हजारमा			
			पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	कुल जम्मा
	१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२६३०	२८१५	२४१७.८५	७८६२.८५
	२	जलश्रोत तथा उर्जा	७६६०	२३८०	२१९२	१२२३२
	३	वन तथा जैविक विविधता	२१०	३८५	५९०	११८५
	४	जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप	४७२.५	३४०	२२५	१०३७.५
	५	जनस्वास्थ्य	१२५	११२	१३०	३६७
	६	भौतिक पूर्वाधार	१६८०	१५००	१५३०	४७१०
	७	जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेशीकरण	४०	२६०	१६०	४६०
८	योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	५५	१३०	५५	२४०	
कुल जम्मा		१२८७२.५	७९२२	७२९९.८५	२७६४४.३५	
योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न सक्ने निकाय	दार्मा गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, कृषि विकास कार्यालय, पशुसेवा कार्यालय, वन कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, जिल्लामा क्रियाशिल गैर सरकारी संस्थाहरु, इत्यादि					
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण	साविकको गा.वि.स.का वडा स्तरको तथ्याङ्क संकलन गरी विभिन्न क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरुमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई ध्यानमा राखी कार्ययोजना निर्माण गरिएको ।					
योजना समायोजन	विस्तृत छलफलबाट तयार गरिएको यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको ७ चरणको स्थानीय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अन्तर्गत वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, गाउँ कार्यपालिकाको बैठक हुँदै गाउँ सभाको बैठकबाट अनुमोदन गरिने ।					
योजना कार्यान्वयन	स्थानीय अनुकूलन योजनाका प्राथमिकताहरुलाई वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठकद्वारा स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गर्दै एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीबाट गाउँ सभाको बैठकमा निर्णय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।					
अनुगमन तथा मूल्यांकन	समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।					
क्षमता विकास	विभिन्न तहमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा अभिमुखीकरण तालिमहरु, कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी तालिम, स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम, सीपमूलक तालिम, इत्यादि दिइनेछ ।					

यस योजनाको कार्यान्वयनबाट यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ का सम्पूर्ण बासिन्दाहरु खासगरी लक्षित विपन्न, महिला तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जलवायु परिवर्तनको समस्याले न्यून प्रभाव परेको भविष्यको परिकल्पना गरिएको छ । उक्त परिकल्पना पूरा गर्नको लागि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विषयगत योजनाको गरी जम्मा रु.२,७६,४४,३५०।- (अक्षरेपी दुई करोड छहत्तर लाख चवालिस हजार तीन सय पचास रुपैयाँ) बराबरको विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन एवं क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु समेत यस योजनामा समावेश गरिएका छन् । यस योजनाले लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको पक्षलाई अभिन्न अंगको रूपमा अंगिकार गरेको छ । त्यसैगरी यस योजनालाई वडा, गाउँपालिका तथा अन्य सम्बद्ध निकायहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरुमा एकिकृत गरी कार्यान्वयन गर्न विशेष जोड दिइएको छ ।

विषय सुची

परिच्छेद १: परिचय	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य	१
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरू	२
परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमी	३
२.१ दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्र	३
२.२ अवस्थिति	४
२.३ सामाजिक अवस्था	५
२.४ मानवीय अवस्था	६
२.५ आर्थिक क्रियाकलापहरूको अवस्था	६
२.६ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था	७
२.७ समुदाय विकास	८
२.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था	८
परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका चरणहरू	१०
३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	१०
३.२ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचनातथा नक्शाहरू र तीनको विश्लेषण	११
३.३ जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन	१९
३.३.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो	२८
३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३१
३.३.३ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन	३६
३.३.४ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३७
३.३.५ प्रकोप जोडागत स्तरीकरण	४३
३.३.६ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४३
३.३.७ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण	४६
३.३.८ वस्ती (साविकका वडाहरू) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण	५२
३.४ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण	५३
३.४.१ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना	५३
३.४.२ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण	५४
३.४.३ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा	६०

३.५ लैंगिक विश्लेषण	६१
३.६ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा	६३
३.७ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण	८४
३.८ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन	८५
३.९ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	८६
३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मुल्यांकन	८६
सन्दर्भ सामाग्री:	८७
अनुसूचीहरू	८९

चित्र सुची

चित्र १. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रका खोलाहरुको नक्शा	३
चित्र २. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग नक्शा	४
चित्र ३. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग नक्शा	८
चित्र ४. भौगोलिक सूचना प्रणाली प्रविधीमा आधारित उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विधीहरु समायोजित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (ASHA, २०१६)	१०
चित्र ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ को भू-क्षयको नक्शा	१३
चित्र ६. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् २०१६ को भू-क्षयको नक्शा	१४
चित्र ७. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ को भू-उपयोगको नक्शा	१५
चित्र ८. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् २०१६ को भू-उपयोगको नक्शा	१६
चित्र ९. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ देखि २०१६ को भू-उपयोग परिवर्तन नक्शा	१७
चित्र १०. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा	१८
चित्र ११. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ का नदी तथा खोलाको नक्शा	१९
चित्र १२. सल्यान बजारको कूल वार्षिक वर्षा	३०
चित्र १३. सल्यान बजारको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम	३१
चित्र १४. सल्यान बजारको वार्षिक औषत न्यूनतम तापक्रम	३१
चित्र १५. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा	३७
चित्र १६. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४६
चित्र १७. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को वस्तीगत संकटासन्नता नक्शा (श्रोत: रुपान्तरण नेपाल)	५३

तालिका सुची

तालिका १. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण	५
तालिका २. वाली चक्र	६
तालिका ३. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरू	११
तालिका ४. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको अवस्था	१२
तालिका ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोगको अवस्था	१४
तालिका ६. परिवर्तित मौसमी पात्रो	२८
तालिका ७. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३२
तालिका ८. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	४१
तालिका ९. प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण	४३
तालिका १०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४४
तालिका ११. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरूको विश्लेषण	४६
तालिका १२. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ति स्तरीकरण	५२
तालिका १३. वस्ती स्तरीकरणको निष्कर्ष	५२
तालिका १४. अनुकूलन उपायहरूको प्राथमिकीकरण	५५
तालिका १५. क्षमता विकास योजना	६०
तालिका १६. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	६४
तालिका १७. संस्थागत विश्लेषण	८५
तालिका १८. अनुगमन योजना	८७

परिच्छेद १: परिचय

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य

जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक प्रकृया हो तर बढ्दो औद्योगिकीकरण, वन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग, हरितगृह ग्याँसहरूको अत्याधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरूका कारणले गर्दा यसको नियमित प्रक्रियामा तिब्रता आएको तथ्य वैज्ञानिक रूपमा पुष्टि भईसकेको छ । यसले गर्दा क्रमशः तापक्रम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढ्ने, पानीको मुलहरू सुक्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरू हरेक वर्ष बढ्दै गईरहेका छन् । यसर्थ अहिले जलवायु परिवर्तन संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको छ । अझ प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने हाम्रो जस्तो कम विकसित गरीव राष्ट्रहरूमा त यो भन्नु ठूलो समस्याको रूपमा देखा पर्न थालेको छ ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट श्रृजित समस्याहरूको सामना गर्न नेपाल सरकारले वि.सं. २०६७ मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) तयार गरी अनुमोदन गर्नुका साथै तत्कालिन वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी कार्यान्वयनमा समेत ल्याई सकेको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले जलवायु परिवर्तन संवेदनशिल ६ वटा मुख्य क्षेत्रहरू (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा उर्जा, शहरी क्षेत्र तथा पूर्वाधार, वन तथा जैविक विविधता र जलवायुजन्य प्रकोप) पहिचान गरी ती क्षेत्रहरूमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका के-कस्ता उपाय तथा रणनीतिहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ भन्ने स्पष्ट किटान गरेको छ । त्यसै गरी हाल नेपाल सरकार जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि राष्ट्रिय अनुकूलन योजना निर्माण गर्ने क्रममा छ । उक्त योजनाले थप तीनवटा विषयगत क्षेत्रहरू (पर्यटन, प्राकृतिक तथा संस्कृतिक सम्पदा, सामाजिक समावेशीकरण र जिविकोपार्जन तथा सु-शासन) को प्रस्ताव गरेको छ ।

विभिन्न व्यक्ति तथा समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता जलवायु परिवर्तनसंगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताका आधारमा फरक-फरक हुने हुँदा जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरू पनि व्यक्ति र समुदाय अनुसार फरक-फरक हुने गर्दछन् । सोही सन्दर्भमा नेपाल सरकार, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र रुपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरूको गोष्ठीबाट छनौट भएको यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ मा नेपाल सरकारबाट स्विकृत लापा संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरू साथै पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाद्वारा निर्माण गरिएको सुदृढ लापा म्यानुअलका प्रावधानहरूलाई अवलम्बन गरी निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू, वडा सचिव, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधीहरू, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधीहरू, शिक्षक, समाजसेवी, स्थानिय राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, स्थानीय विषयगत कार्यालयहरूका प्रतिनिधीहरू, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्ग लगायत अन्य बुद्धिजीविहरूको सहभागितामा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

यस योजना तयारीको प्रक्रियामा दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ अर्न्तगतका साविकको दार्माकोट गा.वि.स.का वडा नं. २, ४, ५, ६ र ९ वडाहरू (वस्तीहरू) मा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना गोष्ठी, जलवायु परिवर्तन संवेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरिकरण विधिको प्रयोग गरी संकटासन्नताको विश्लेषण तथा अनुकूलनका कार्यहरू वस्तुगत रूपमा पहिचान गरिएको थियो । यसरी नै वस्ती स्तरमा संकटासन्न घरधुरीहरूको स्तरिकरण समेत सम्पन्न गरी सबै वस्तीका प्रतिनिधीहरूको समेत सहभागितामा दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ को वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गरिएको थियो । यस कार्ययोजना साविकको वडा नागरिक मञ्च प्रतिनिधी, वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधी, विभिन्न संघ/संस्थाका प्रतिनिधि, विषयगत कार्यालयका प्रतिनिधि र राजनैतिक दलहरूका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा २०७४ साल कार्तिक १६ देखि १८ गते सम्म दार्मा गाउँपालिका वडा नं २ स्थित बालकल्याण मा.वि. भुवनटाकुरीको हलमा संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीबाट तयार गरिएको हो ।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरू

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं २ का स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरूको जिविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनु रहेको छ भने यस योजनाको उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- स्थानीय समुदायलाई जलवायु परिवर्तन, यसको कारण, यसले समुदायमा पार्ने असर र यससँग जुध्नलाई अपनाउनु पर्ने अनुकूलनका उपायहरू बारे सुसूचित गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन सङ्घट्टासन्न टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसरहरू पहिचान गर्नु,
- स्थानीय समुदायलाई आफैले सहज तरिका प्रयोग गरी आफ्ना आवश्यकताहरू पहिचान गरी सोही अनुरूपका अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न सक्षम बनाउनु,
- यस कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका नियमित योजना निर्माणका प्रक्रियामा समायोजन गर्नु,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य कमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना मुख्य रूपमा भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधि तथा सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखाबाट गरिएको वस्ती तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नता विश्लेषण र विद्यमान परिवेशमा आधारित रहेको छ । दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ जलवायु परिवर्तनसँग संवेदनशील रहेको र ग्रामीण जीविकोपार्जन कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप र ग्रामीण पूर्वाधार, जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रहरूमा आधारित रहेको कारण यस कार्ययोजनाले समग्र वडा तथा वडामा रहेका वस्ती तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नताको विश्लेषण गरी संकटासन्न क्षेत्रहरू एवं वर्गहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष जोड दिएको छ । यस कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रकोप तथा जोखिमहरूबाट प्रमुख रूपमा प्रभावित हुने सामाजिक समूहहरू विशेष गरी महिला, बालबालिका तथा वृद्ध-वृद्धाहरूमा पर्ने असर तथा प्रभावहरू विश्लेषण गर्दै उनीहरू मैत्री कार्यक्रमहरू राखिएका छन् ।

यसरी नै संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरूलाई अति आवश्यक र तत्कालै कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उनीहरूलाई लक्षित हुने र थप रोजगारीको सृजना गर्ने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएका छन् । यसका साथै लैगिंक तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरूलाई विशेष ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्न र महिलाहरूको कार्यबोभलाई न्यून गर्न र महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधारमा सहयोग पुग्ने विभिन्न प्रविधिहरू उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छन् । यसका अतिरिक्त स्थानीय विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई पनि परिपूरक हुने अनुकूलनका कार्यहरू पनि योजनामा रहेका छन् ।

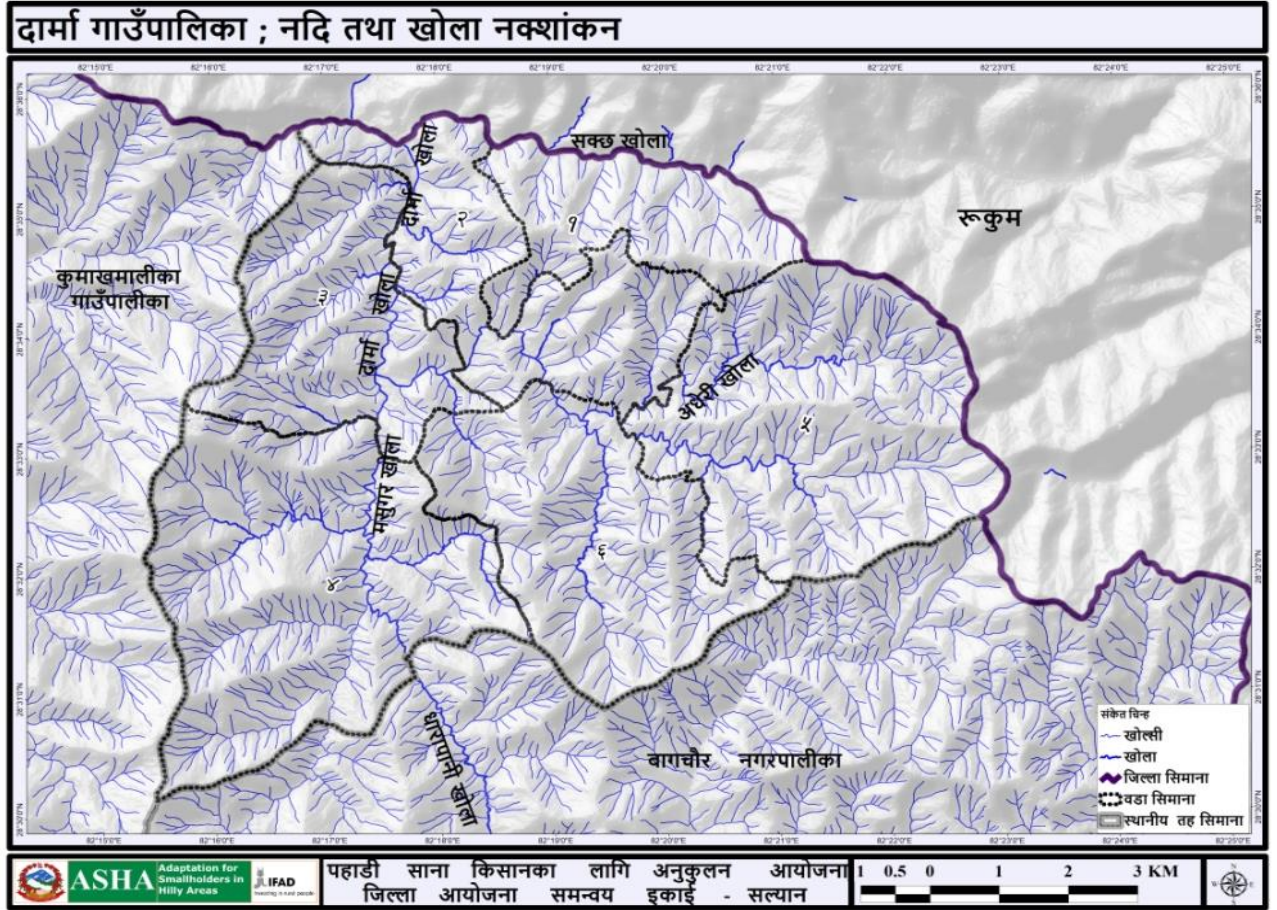
यस योजना साविकको गा.वि.स. तहमा रहेका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधिहरू, महिला तथा संकटासन्न घरधुरीहरू, राजनैतिक दलहरू तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसमा स्थानीय प्राथमिकताहरूले स्थान पाएका छन् । साथै सुदृढ लापा निर्माण मार्गदर्शनले सिफारिश गरेका भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना र सहभागितात्मक विधिहरूमा केन्द्रित रही योजना तयार गएको हुदाँ संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरूले लाभ पाउने सुनिश्चित छ । यसैकारण यस अनुकूलन कार्ययोजनाले ती संकटासन्न वर्ग र क्षेत्रहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने मान्यता राख्दछ ।

परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमी

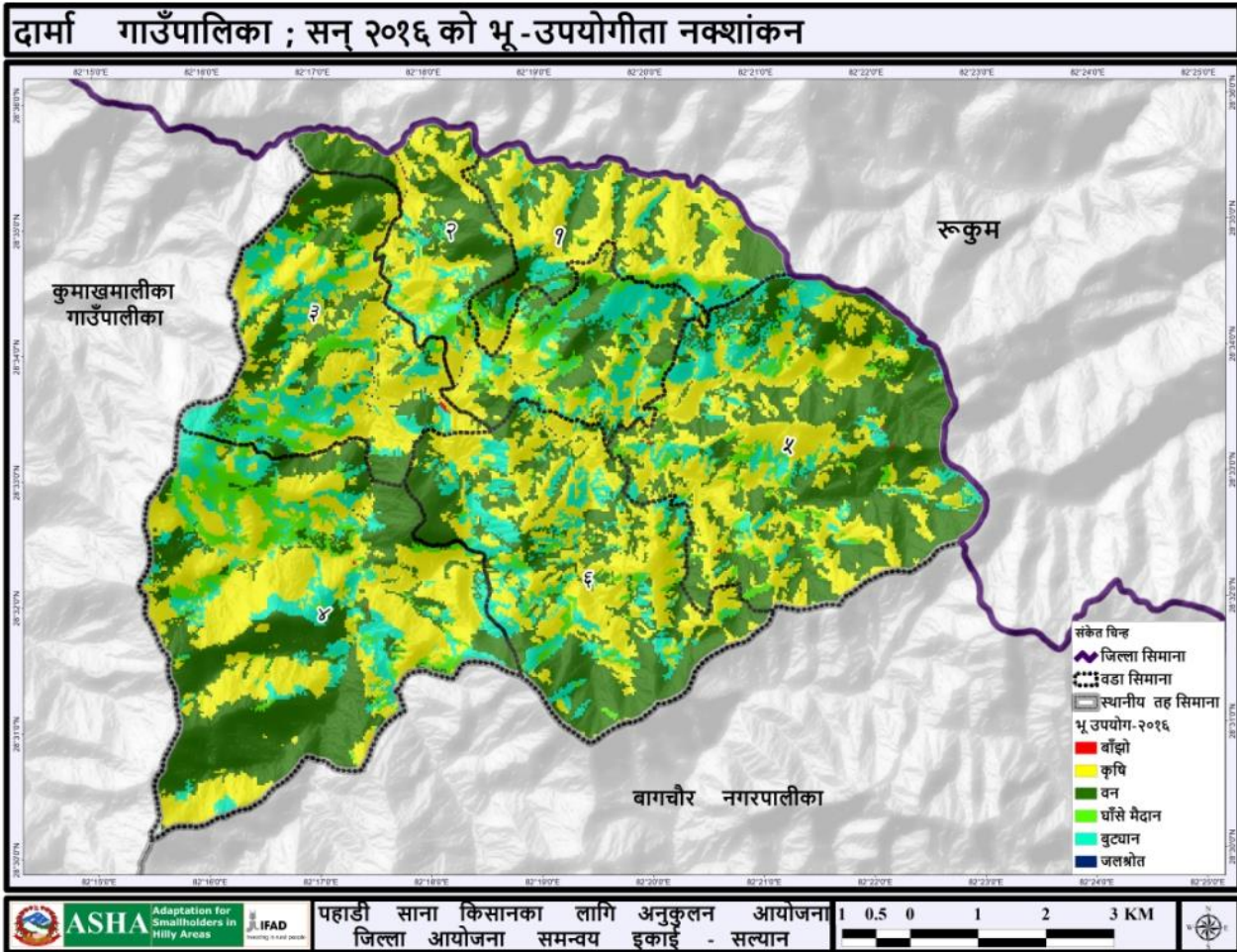
२.१ दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्र

दार्मा खोला र यसका सहायक खोलाहरु: खाली खोला, सर्सु खोला, कोवाङ्ग खोला, मासुगार खोला, अघेरी खोला, भालु खोला, भुर्तिवाँङ्ग खोला, मलिवाँङ्ग खोला, पाँजाखोला, गंगेखोला, घुस खोला, भदाले खोला, साक्चा खोला जस्ता खोलाहरुको ढालक्षेत्र (Catchment Area) नै दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्र (चित्र १) हो । दार्मा खोला बागचौर नगरपालिकाको पुत्लिवासमा शुरु भई अन्तत भेरी नदीमा गई मिसिन्छ, (जिल्ला वस्तुगत विवरण, सल्यान, २०७२)

चित्र १. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रका खोलाहरुको नक्शा

यो उप-जलाधार क्षेत्र सल्यान जिल्लाको उत्तरी भेगमा पर्दछ । यस उप-जलाधार क्षेत्रमा दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं . १ देखि ७ सम्मका सम्पूर्ण भू-भाग र कुमाख मालिका गाउँपालिका र बागचौर नगरपालिकाका केही भू-भागहरु पर्दछन् । यस उप-जलाधार क्षेत्रको कूल क्षेत्रफल १०३२४.१७ हेक्टर मध्ये ४२४२.७८ हेक्टर वन क्षेत्र, १४७६.५४ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ६८७.२४ हेक्टर चरण क्षेत्र करिब ३८९७.०९ हेक्टर कृषि क्षेत्र, १०.२६ हेक्टर बाँभो जमिन र १०.२६ हेक्टर पानीले ढाकेको छ, (श्रोत : ASHA, DPCU-Salyan) ।

चित्र २. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग नक्शा

उपल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध

यस दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको उपल्लो तटिय क्षेत्रमा बागचौर नगरपालिकाका पुत्लीवास र चौरपानीका साथै दार्मा गा.पा.का मौलाहाल्ने, पुखात, तकमारा, मसिना, गोठिवन, ढाकाडाम कोट, वार्ने, विष्टटाकुरा, दार्माकोट जस्ता पहाडी भू-भागहरु पर्दछन् भने तल्लो तटिय क्षेत्रमा फारुलाचौर, दार्मा र सिलिंगे जस्ता समथर खेतियोग्य फाँटहरु पर्दछन् । यस उप-जलाधार क्षेत्रको उपल्लो क्षेत्रका भू-भागहरुको भिरालोपन बढी भएको हिसावले ती भू-भागहरुमा संरक्षणका क्रियाकलापहरु गरिनु पर्नेमा कृषिजन्य क्रियाकलापहरुका साथै वन अतिक्रमण, वन विनाश तथा अवैज्ञानिक सडक संजाल विस्तार लगायतका कार्यहरु तिव्र गतिमा भईरहेका छन् । जसको फलस्वरुप जलवायु परिवर्तनसंगै बढ्दै गएको वर्षाको अनियमितता र वर्षाको प्रकृतिले गर्दा उपल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा भू-क्षय तथा पहिरोको समस्या बढ्दै गएको छ भने तल्लो तटिय क्षेत्र बेशीमा बाढी र नदी कटानका समस्याहरु बढ्दै गएको छ । यो क्रम नरोकिएको खण्डमा यस उप-जलाधार क्षेत्रको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता अभै बढ्ने देखिन्छ ।

२.२ अवस्थिति

नेपालको प्रदेश नं. ६ को सल्यान जिल्लाका ७ ओटा गाउँपालिका मध्ये सबैभन्दा सानो गाउँपालिका दार्मा गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकामा साविकका तीनवटा गा.वि.स.हरु (दार्माकोट, ढाकाडाम र भल्चौर) पर्दछन् । साविकको दार्माकोट गा.वि.स.का २, ४, ५, ६ र ९ नं. वडाहरुलाई समावेश गरी दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ बनाईएको छ । यो वडा जिल्ला सदरमुकाम खलङ्गाबाट १९ कोस उत्तर तर्फ अवस्थित छ (जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७२) । यस वडाको कुल क्षेत्रफल ११०९.७९ हेक्टर रहेको छ (श्रोत : ASHA, DPCU-Salyan) । यस वडाको उत्तरमा दार्मा गा.पा. वडा नं. १,

दक्षिणमा दार्मा गा.पा. वडा नं. ३ र ६, पूर्वमा दार्मा गा.पा. वडा नं. ५ र पश्चिममा रुकुम जिल्ला र कुमाख मालिका गा.पा. रहेका छन् । कुल घरधुरी संख्या ६२२ रहेको यस वडाको जनसंख्या २९२६ रहेको छ जस मध्ये महिलाको संख्या १५०२ र पुरुषको संख्या १४२४ रहेको छ (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८) । यस वडामा समशितोष्ण प्रदेशीय हावापानी पाईन्छ ।

२.३ सामाजिक अवस्था

जनगणना २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या १४२४ पुरुष र १५०२ महिला गरी जम्मा २,९२६ रहेको देखिन्छ । यस वडामा मुख्य गरि क्षेत्री, ठकुरी, ब्राह्मण, दलित, जनजाति लगायतका जातजातीहरूको बसोवास रहेको छ । ६२२ घरधुरी भएको यस वडामा जातिगत आधारमा हेर्दा ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी ३७३ घरधुरी (६०.२ %), दलित २३५ घरधुरी (३७.८ %) र जनजाति १४ घरधुरी (२.२ %) रहेका छन् (सहभागितामूलक संकटासन्नता स्तरिकरण, २०७४) । तथापि यहाँको रहन सहन प्रायः एकै खालको रहेको छ । यहाँ सबैले मातृभाषा नेपाली नै बोल्ने गर्दछन् । यस वडामा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने छिटफुट रुपमा क्रिश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । यस वडामा चाँडपर्वका हिसावले दशै, तिहार, माघे संक्रान्ती, साउने संक्रान्ती, नयाँ वर्ष, आदि पर्वहरू मनाउने गरिन्छ । यस वडामा १ वटा मा.वि. र ६ वटा आधारभुत विद्यालय गरी जम्मा ७ वटा शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन् ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको क्रममा यस वडाका प्रत्येक वस्तीहरू (साविकको दार्माकोट गा.वि.स. वडा नं. २, ४, ५, ६ र ९) मा सहभागितामूलक तरिकाले घरधुरीहरूको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नताको स्तरीकरण गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण समुदाय आफैले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, सम्बेदनशिलता र अनुकूलन क्षमता आधारहरूमा आधारित भई गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण गर्दा जिविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरू (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) का साथै जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले घरधुरीमा पारेको प्रभावलाई समेत आधार बनाईएको थियो । घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने वा सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएका र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित नभएका सम्पन्न घरधुरीलाई न्यून संकटासन्न घरधुरी (V1) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ९ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने र सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएतापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई मध्यम संकटासन्न घरधुरी (V2) मा राखिएको थियो । त्यसै गरी घरको उत्पादनले ६ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले ६ महिना भन्दा बढी खाना पुगे तापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई उच्च संकटासन्न घरधुरी (V3) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ३ महिना मात्र खाना पुग्ने र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित अति विपन्न घरधुरीलाई अति उच्च संकटासन्न घरधुरी (V4) मा राखिएको थियो । यस क्रममा वडाका जम्मा ६२२ घरधुरी मध्ये ९३.२ प्रतिशत घरधुरीहरू अति उच्च (V4) , उच्च (V3) र मध्यम (V2) संकटासन्न रहेको पाईएको थियो (तालिका १) ।

तालिका १. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण

साविकका वडा नं.	घरधुरीगत जलवायु परिवर्तन संवेदनशिल सम्पन्नता स्तर				जम्मा
	न्यून (V1)	मध्यम (V2)	उच्च (V3)	अति उच्च (V4)	
२	१९	२०	४५	५०	१३४
४	३	७	११	१०२	१२३
५	३	११	३६	८३	१३३
६	११	६३	५०	१०	१३४
९	६	११	३२	४९	९८
	४२	११२	१७४	२७४	६२२
प्रतिशत	६.७%	१८%	२८%	४४.२%	१००%

आधारः जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७४

२.४ मानवीय अवस्था

राष्ट्रीय जनगणना २०६८ अनुसार यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ को जनसंख्या २९२६ रहेको छ जसमध्ये पुरुषको संख्या १४२४ छ भने महिलाको संख्या १५०२ रहेको छ। उमेर अनुसार पाँच वर्ष मुनिका बाल बालिकाहरू १३ प्रतिशत, ५-१४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरू ३० प्रतिशत, १५-२४ वर्षसम्मका व्यक्तिहरू १९ प्रतिशत, २५-३९ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरू १८ प्रतिशत, ४०-५९ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरू १४ प्रतिशत, ६०-७४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरू ६ प्रतिशत र ७५ वर्षभन्दा माथिका व्यक्तिहरू १ प्रतिशत पाइएको छ (जिल्ला वस्तुगत विवरण सल्यान, २०७२)।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा गरिएका वस्ती तथा वडा स्तरीय सहभागितामूलक छलफलहरूबाट प्राप्त सूचना अनुसार, यस वडाको कुल जनसंख्या मध्ये शिक्षा सेवामा ४७ जना, सैनिक तथा प्रहरीमा ९ जना, निजामति सेवामा ४ जना, गैर सरकारी संस्थामा ४ जना, वैदेशिक रोजगारी (भारत बाहेक अन्य मुलुकहरूमा) २०० जना, सिकरिम डकारिम २१७ जना, ओभरसियर, सब ओभरसियर ६ जना, कृषि तथा भेटनरी प्राविधिक (जे.टि.ए.) १७ जना, अ.हे.व., अ.न.मी. ७ जना, ६ महिना भन्दा बढी सिलाई कटाई गरेका २८ जना, अगुवा कृषक १ जना, ग्यावियन तारजाली वुन्ने २ जना, विद्युत प्राविधिक २ जना, कम्प्युटर सम्बन्धि तालिम प्राप्त गरेका ६ जना रहेका छन्। यस वडामा स्नातकोत्तर गरेका १६ जना, स्नातक गरेका ६५ जना, प्रविणता प्रमाण पत्र तह पास गरेको ११८ जना र एस.एल.सी. पास गरेका १९१ जना रहेका छन्। यहाँका जनसमुदायमा जलवायु परिवर्तन तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र असरहरू सम्बन्धी सामान्य जानकारी रहेको देखिन्छ।

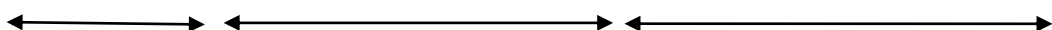
२.५ आर्थिक क्रियाकलापहरूको अवस्था

यस वडाका बासिन्दाहरूको प्रमुख पेशा कृषि रहेको भएतापनि रोजगारीको लागि विदेशिने (भारत र खाडी मुलुक जाने) को संख्या उल्लेखनीय छ। खाडीमुलुक जानेको संख्या २०० भन्दा बढी छ। कृषि अन्तर्गत यहाँका अधिकांश भू-भागमा धान, गहुँ, मकै, तोरी र मुसुरोको खेती गरिन्छ भने नगदे वाली अन्तर्गत अदुवा र बेसार खेती गरिन्छ। तरकारी वालीमा विशेष गरी आलु, काउली, बन्दा, सिमी, बोडी, भान्टा, भटमास, साग, गोलभेंडा र प्याज आदिको खेती गरिन्छ। फलफूलमा यहाँ छिटफुट रुपमा आँप, सुन्तला, मौसम, कागती खेती गरिन्छ। पशुपालनको हकमा भैंसी, गाई र बाख्रापालन गरिन्छ। यस वडामा ग्रामीण स्तरमा हाट बजार तथा व्यापारिक केन्द्रको अभावको कारणले गर्दा यहाँ उत्पादन भएका सामग्रीहरूले उचित बजार र मुल्य पाउन सकेको छैनन्।

यस वडाको वाली चक्र बमोजिम यहाँका सबैजसो कृषियोग्य जमीन वर्षको दुई महिना (बैशाख र जेष्ठ) बाँझो रहने गरेको देखिन्छ भने अर्ध सिंचित र असिंचित जग्गा भने मनसुनी वर्षाको आधारमा थप १५ दिन जति बढी बाँझो रहने गरेको देखिन्छ। अन्य समयमा समयानुकूल वालीहरू लगाईने गरिन्छ (तालिका ६)।

तालिका २. वाली चक्र

क्षेत्र	बैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत्र	कैफियत
सिंचित (बाँझो महिना कुलो लाग्ने)	←	←			धान			←		गहुँ		→	
अर्धसिंचित (वर्षामा निर्भर)	←	←		धान, मकै, तरकारी सिमी, बोडी,				←			गहुँ, तरकारी मा आलु, काउली	→	

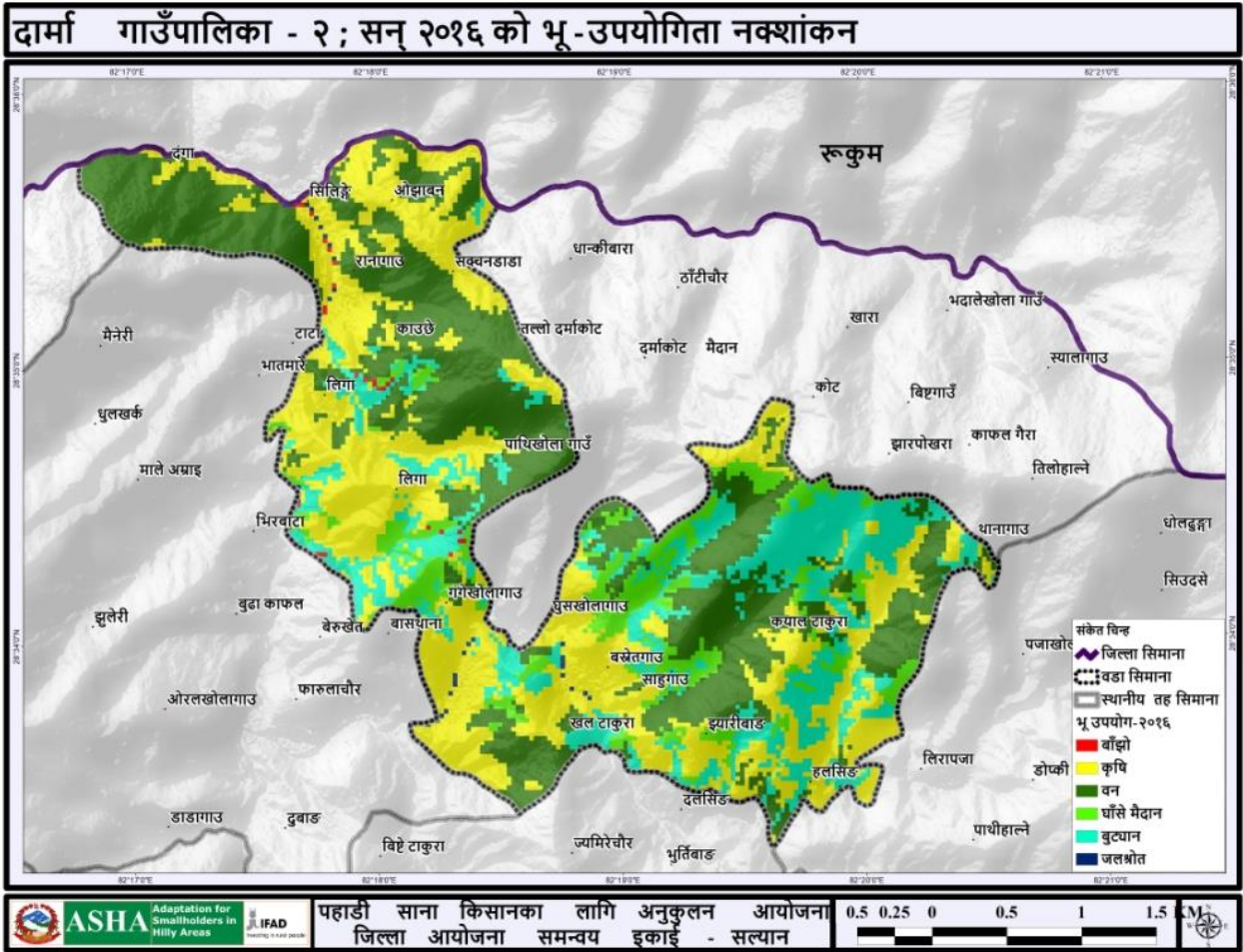

क्षेत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत्र	कैफियत
				भटमास									
असिंचित (पानी नलाग्ने)	बाँझो			मकै, अदुवा, वेसार						गहुँ, आलु, मुसुरो			

२.६ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

यस वडाको कुल क्षेत्रफल ११०९.७९ हेक्टर मध्ये २९८.२६ हेक्टर वन क्षेत्र, ११३.९४ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ११९.६१ हेक्टर चरण क्षेत्र, ५६६.१९ हेक्टर कृषि क्षेत्र, ७.६५ हेक्टर बाँझो र ४.१४ हेक्टर क्षेत्रफल पानीले ढाकेको छ (श्रोत : ASHA, DPCU-Salyan) । यस वडामा १३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । यी सामुदायिक वनहरूमा साल, सल्ला, उत्तिस, मौवा, काफल, लालीगुराँस, रैज, वाँझ, कटुज जस्ता रुख प्रजातिहरूका साथै टिमुर, अमला, दालचिनी, जिवन्ती (सुनाखरी), सिल्यु (पाषनभेद), समायो, काउलो जस्ता जडिवुटिहरू पनि पाईन्छन् । वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरूमा रतुवा, घोरल, रातो बाँदर, ढेडु, चितुवा, खरायो, स्याल, दुम्स, सर्प, काग, च्याखुरा, तिर्थो, कालिज, न्याउली, ढुकुर, जुरेली, भंगोरा, मैना, आदि पाईन्छन् (सल्यान जिल्लाको वनको परिचय, २०७१) ।

दामा खोला यस वडा भएर बग्ने मुख्य खोला हो भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरूमा पाजा खोला, धारा खोला, विउरे खोला, अग्रे खोला, गौरी खोला, छहरे खोला, गारापानी खोला, सिम खोला, नरसिंग खोला, चैते खोला, पाती खोला, ठुला खोला, धुम खोला, जुगे खोला, वझ खोला, साक्चा खोला, वरा खोला, डागी खोला, रत्ने खोला, घट्टे खोला, पाले खोला, चिरा खोला, छरी खोला जस्ता स-साना खोला तथा खोल्सीहरूले यहाँको केही कृषियोग्य भू-भागलाई सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनुको साथै खानेपानी उपलब्ध गराईरहेका छन् । यस वडामा तुलनात्मक रूपमा धेरै पानीका श्रोतहरू भएतापनि व्यवस्थित खानेपानी योजनाको अभाव र असहज भौगोलिक वनावटको कारणले गर्दा यहाँका सम्पूर्ण समुदायले सहज रूपमा खानेपानीको उपभोग गर्न पाएका छैनन् । यस वडाका सबैजसो घरधुरीहरूले ईन्धनका रूपमा दाउरा नै प्रयोग गरिरहेका छन् ।

चित्र ३. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग नक्शा

२.७ समुदाय विकास

यस वडामा २ वटा कृषि सहकारी संस्था, नागरिक सचेतना केन्द्र, ४ ओटा वडा नागरिक मञ्च, ९ वटा आमा समूह, कृषि समूह, १३ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, ४ वटा वालक्लव तथा १ वटा युवा क्लव, ११ वटा कृषि समूहहरूले आफ्ना विभिन्न सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् । अन्य निकायहरूमा स्थानीय सु-शासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, गरिवि निवारण कोष, एकिकृत परियोजना, सुआहारा, मेडपा जस्ता परियोजना मार्फत विभिन्न गैर सरकारी संघ संस्थाहरूले यहाँका व्यक्ति, समुदायहरूलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरिरहेका छन् । यस वडामा जिल्ला स्थित एफ.एम. रेडियोको पहुँच राम्रो नभएता पनि रुकुम जिल्ला र जाजरकोट जिल्लामा रहेका एफ.एम.हरूको पहुँच राम्रो रहेको देखिन्छ भने टेलिफोनको हकमा एनसेल, स्काई र नमस्तेको राम्रै पहुँच रहेको छ ।

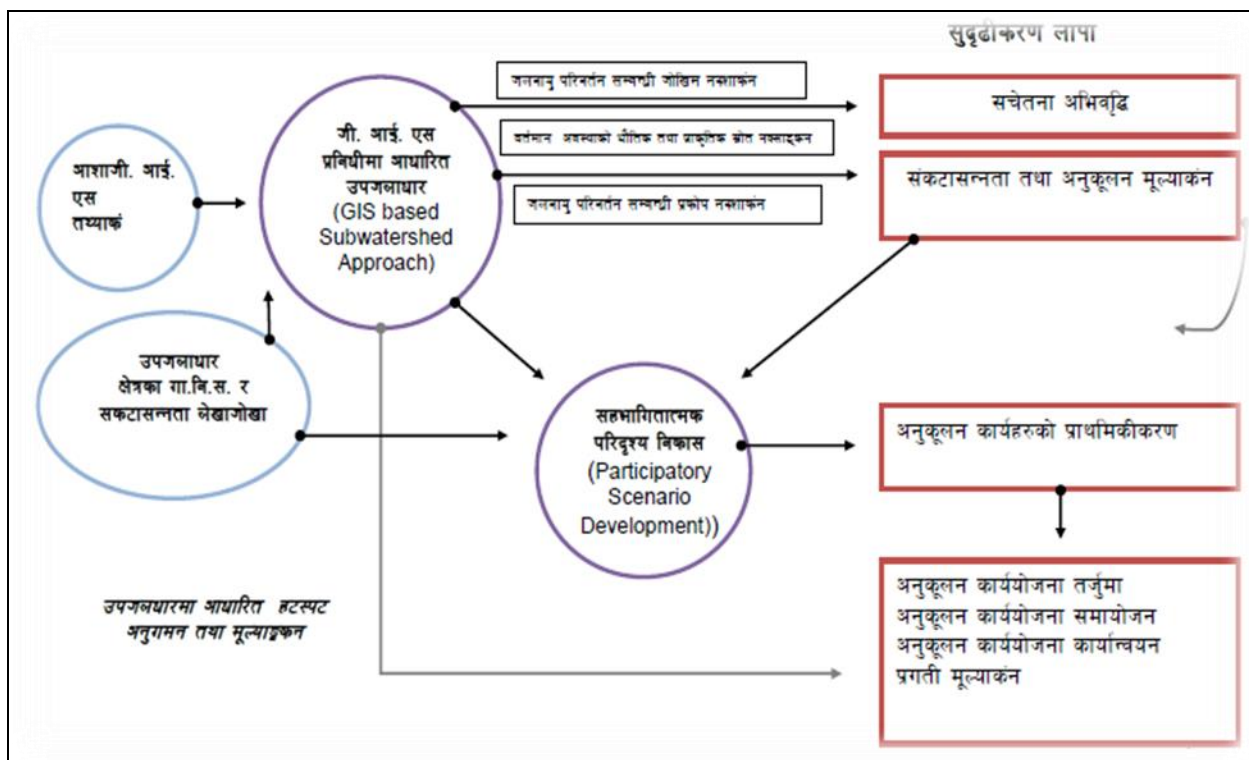
२.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

यस वडाको कुल जनसंख्या २९२६ मध्ये महिलाको संख्या ५१.३% रहेको छ (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८) । जातिगत रूपमा हेर्दा यस वडामा ६०.२ % घरधुरीहरू ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी, ३७.८ % घरधुरीहरू दलित र २.२ % घरधुरीहरू जनजातिहरू रहेका छन् (सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७४) । यस वडामा खेतीपाती, जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरूमा पुरुषको सहभागीता धेरै पाइएको छ भने घाँस दाउरा, पानी पंघेरो, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता

पुर्नउत्पादनशील कार्यहरुमा महिलाहरुको सहभागिता धेरै पाइएको छ । त्यसैगरी सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा पनि महिलाहरुको संलग्नता पुरुषहरुको तुलनामा निकै कम छ । छोरीलाई गाउँमा र छोरालाई शहरमा पठाउने जस्ता लैङ्गिक विभेद र ज्यालामा विभेद यस वडामा विद्यमान छन् । यद्यपी नितिगत तहमा आएका महिलामूखि नितिहरु तथा विभिन्न निकायहरुबाट संचालन भईरहेका सशक्तिकरणका कृयाकलापहरुले गर्दा महिलाहरुको चेतना स्तर बढ्दै गएकोले भविष्यमा उत्पादनशील, सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा महिलाहरुको संलग्नता बढ्ने आशा छ ।

परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका चरणहरू

नेपालमा हालसम्मका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरू नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका चरणहरूको आधारमा स्थानीय स्तरमा विभिन्न सहभागितामूलक विधीहरूको प्रयोग गरी त्यसबाट आएका परिणामहरू अनुसार तयार भई कार्यान्वयनमा छन् । प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्न प्रशासकिय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा परेका र पर्न सक्ने जलवायुजन्य असरहरूको अवस्था विश्लेषण गर्नुपर्ने यथार्थलाई महसुस गरी पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका विधीहरूका साथसाथै भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त अन्य वैज्ञानिक जानकारीहरूलाई पनि आधार बनाएर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई सुदृढीकरण गर्न दुई वटा अवधारणाहरू अघि सारेको छ । पहिलो अवधारणा अन्तर्गत भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित रहेर उपजलाधार क्षेत्रमा जलवायुप्रभाव तथा जोखिमको विश्लेषण गरिन्छ भने दोश्रो अवधारणा अन्तर्गत जलवायु अनुकूलन योजनाका लागि सहभागितात्मक परिदृश्य विकास गरिन्छ । यीनै अवधारणाहरूलाई नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका विभिन्न चरणहरूमा समायोजन गरी तयार गरिएको सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (चित्र ४) अनुसार यस कार्ययोजना तयार गरिएको हो ।

चित्र ४. भौगोलिक सूचना प्रणाली प्रविधीमा आधारित उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विधीहरू समायोजित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (ASHA, २०१६)

३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि

यस कार्ययोजना तयारीको लागि सबै भन्दा पहिले यस वडाका जननिर्वाचित प्रतिनिधीहरू, वडा सचिव, साविकका वडाका वडा नागरिक मञ्चका पदाधिकारीहरू, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सा.व.उ.स.का पदाधिकारीहरू, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरू र विभिन्न सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा शुरुवाती बैठक सम्पन्न गरिएको थियो । त्यसपछि सम्पूर्ण वस्तीहरू (साविकका वडा नं. २, ४, ५, ६ र ९) मा औपचारिक रूपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र

तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सहित २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो भने अर्को चरणमा वडा स्तरमा ३ दिने लापा तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो । प्रभावकारी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने तथा यसरी तयार गरिएको कार्ययोजनालाई विकासको योजनामा समावेश गराउन सकियोस भन्ने उदेश्यका साथ हरेक गोष्ठीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गरिएको थियो जसका लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, छलफल, पोष्टर प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरिएको थियो ।

यसरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको सम्पूर्ण प्रक्रियामा गरी जम्मा ४०९ जनाको सहभागिता रहेको थियो । जसमध्ये ६४% महिला र ३६% पुरुष थिए । त्यसैगरी जातिगत रूपमा हेर्दा दलित ३९.४%, जनजाति ०.५०% र बा/क्षे/ठ ६०.९% सहभागी थिए । ती विभिन्न वर्गका सहभागीहरुको विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु

क्र.सं.	क्रियाकलापको विवरण	सहभागी विवरण					
		लिंग		जातजाती			
		महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी	जम्मा
१	साविकको गा.वि.स. स्तरीय शुरुवाती बैठक	१०	३३	५	०	३८	४३
२	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं २	२८	३४	१७	०	४५	६२
३	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ४	५२	१७	६४	०	५	६९
४	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ५	७३	१३	६१	०	२५	८६
५	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ६	५३	३	८	२	४६	५६
६	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ९	२९	३२	२	०	५९	६१
७	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी (३ दिने)	१७	१५	४	०	२८	३२
	जम्मा	२६२	१४७	१६१	२	२४६	४०९
	प्रतिशत	६४%	३६%	३९.४ %	०.५ %	६०.९ %	१०० %

३.२ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचनातथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण

यस कार्ययोजना तयारीको क्रममा भौगोलिक सूचना प्रणालीको प्रयोगबाट यस वडाको भू-उपयोगको साथै पहिरो जोखिम नक्सा (Landslide map), भू-क्षय जोखिम नक्सा (Soil Erosion map) र भू-उपयोग र भू-उपयोग परिवर्तन नक्सा (Land Use Land Cover map and Land Use Land Cover Change map) र भू-उपयोग समायोजन नक्सा (Land Use Adjustment) तयार गरिएको थियो । ती नक्साहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरु माथि बस्ति तथा वडास्तरीय गोष्ठीहरुमा सहभागितामूलक छलफल पनि गरिएको थियो । ती नक्साहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरुले जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान, नक्शाकन तथा अन्तरसम्बन्ध र लेखाजोखा गर्न र अनुकूलनका उपायहरुको खोजी तथा प्राथमिकरण गर्न सहज बनाएको थियो ।

भू-क्षयको मात्रा अनुसार यस वडाको भू-भागलाई पाँच वर्गमा विभाजन गरिएको छ । प्रति वर्ष प्रति हेक्टर ५ टन भन्दा कम माटो बग्ने क्षेत्रलाई न्यून वर्गमा राखिएको छ भने ८० टन भन्दा बढि माटो बग्ने क्षेत्रलाई अति संवेदनशिल वर्गमा राखिएको छ । सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको नक्शाको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा न्यून वर्गमा पर्ने भू-भागको क्षेत्रफल १०१४.७५ हेक्टरबाट बढेर १०५१.८३ हेक्टर पुगेको छ भने मध्यम, उच्च र संवेदनशिल वर्गमा पर्ने भू-भागको क्षेत्रफल घटेको पाईएको छ । यसर्थ विगत २० वर्षको अवधिमा यस वडामा भू-क्षयको मात्रा घटेको पाइएको छ (तालिका

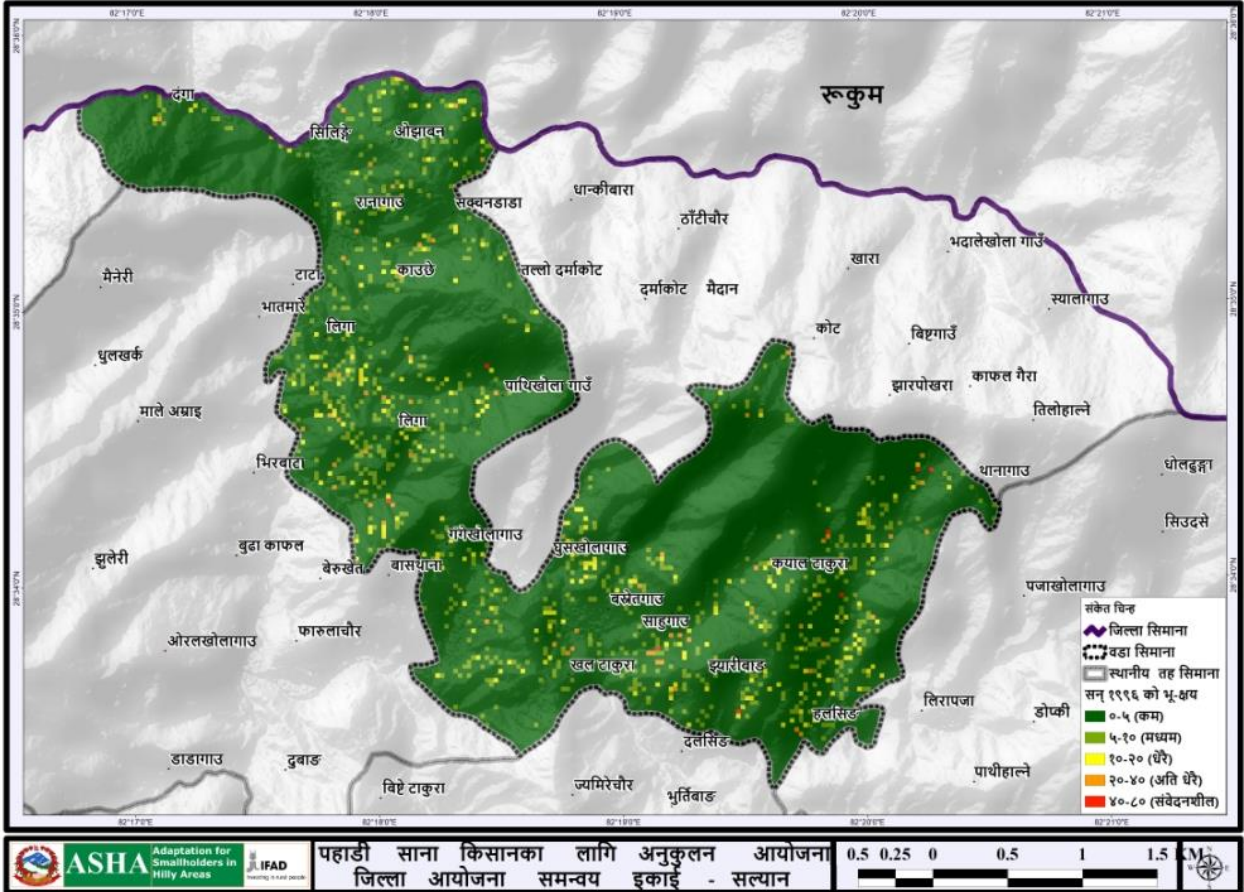
४, चित्र ५, चित्र ६) । यस अवधिमा सामुदायिक वनहरु हस्तान्तरण भएसंगै खुल्ला चरिचरण बन्द गर्ने लगायतका संरक्षणका कृयाकलापहरुले शुरु भएको कारणले गर्दा भू-क्षयमा कमी आएको हुन सक्छ ।

यद्यपि यस वडामा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट पहिरो घटनाहरु भएको देखिदैन, सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शामा केही पहिरोहरु गएको देखिन्छ । माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा भएका वन विनास तथा भू-क्षयिकरणका गतिविधिहरुले तल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा असर पुर्याईरहेको देखिन्छ । यस दार्मा गा.पा. वडा नं २ का भारपोखरा, काफलगौरा, टिलो हाल्ने जस्ता माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा भएका भू-क्षयका गतिविधिहरुले यसै वडाको तल्लो तटिय क्षेत्र बिष्ट गाउँ र दार्मा जिउला क्षेत्रमा असर पुर्याईरहेको देखिन्छ । अतः : बिष्ट गाउँ क्षेत्रमा हुने खहरे कटान र दार्मा जिउला क्षेत्रमा हुने बाढीका कटानलाई कम गर्न माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा संरक्षणका कृयाकलापहरु गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

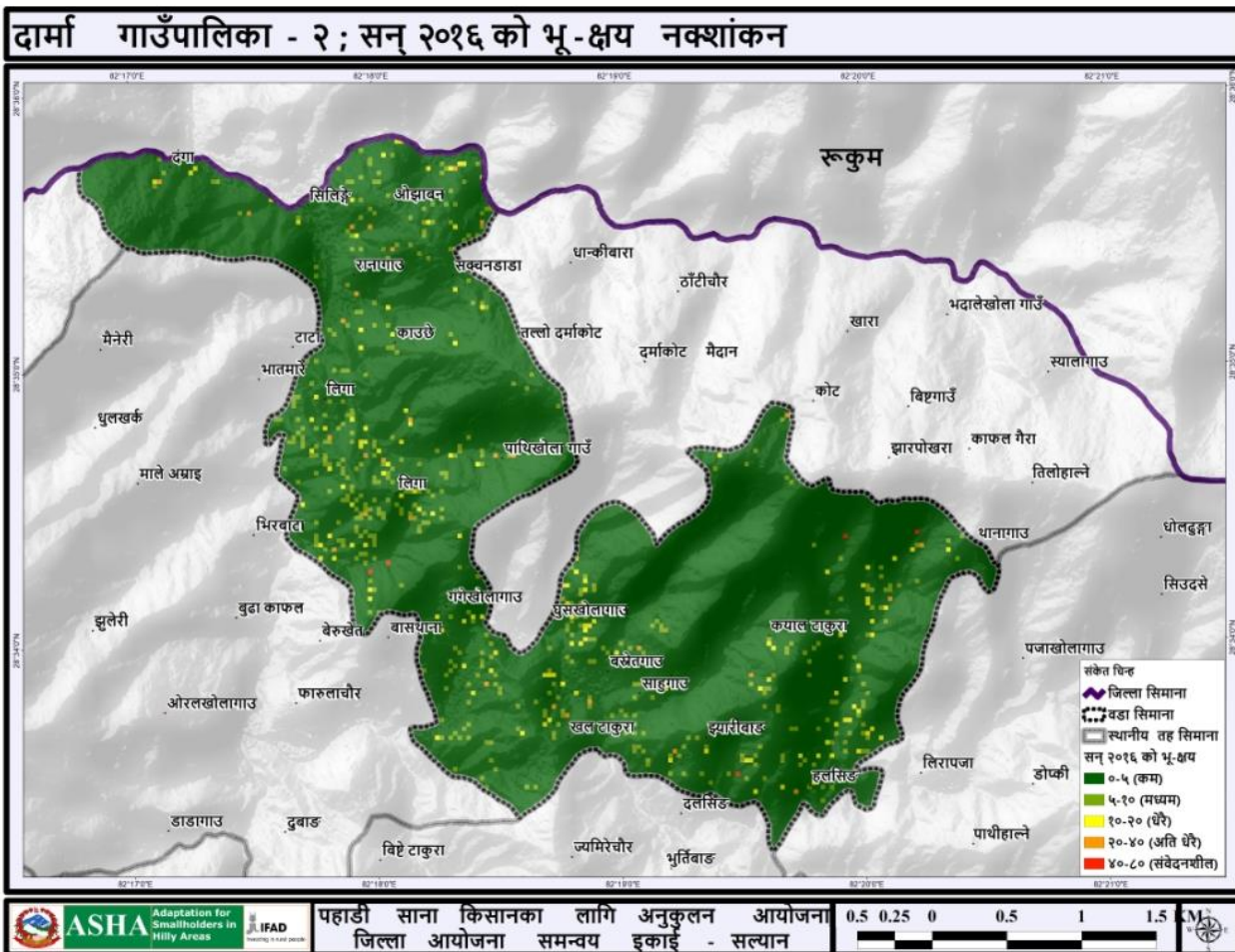
तालिका ४. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको अवस्था

भू-क्षय (टन /हे /वर्ष)	वर्ग	क्षेत्रफल (हे.)	
		१९९६	२०१६
०-५	न्यून	१०१४.७५	१०५१.८३
५-१०	मध्यम	६५.७	४१.४
१०-२०	उच्च	२१.६९	१२.५१
२०-४०	अति उच्च	६.०३	३.१५
४०-८०	संवेदनशिल	१.६२	०.९
८० भन्दा बढी	अति संवेदनशिल	०	०
जम्मा		११०९.७९	११०९.७९

दार्मा गाउँपालिका - २ ; सन् १९९६ को भू-क्षय नक्शांकन

चित्र ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ को भू-क्षयको नक्शा

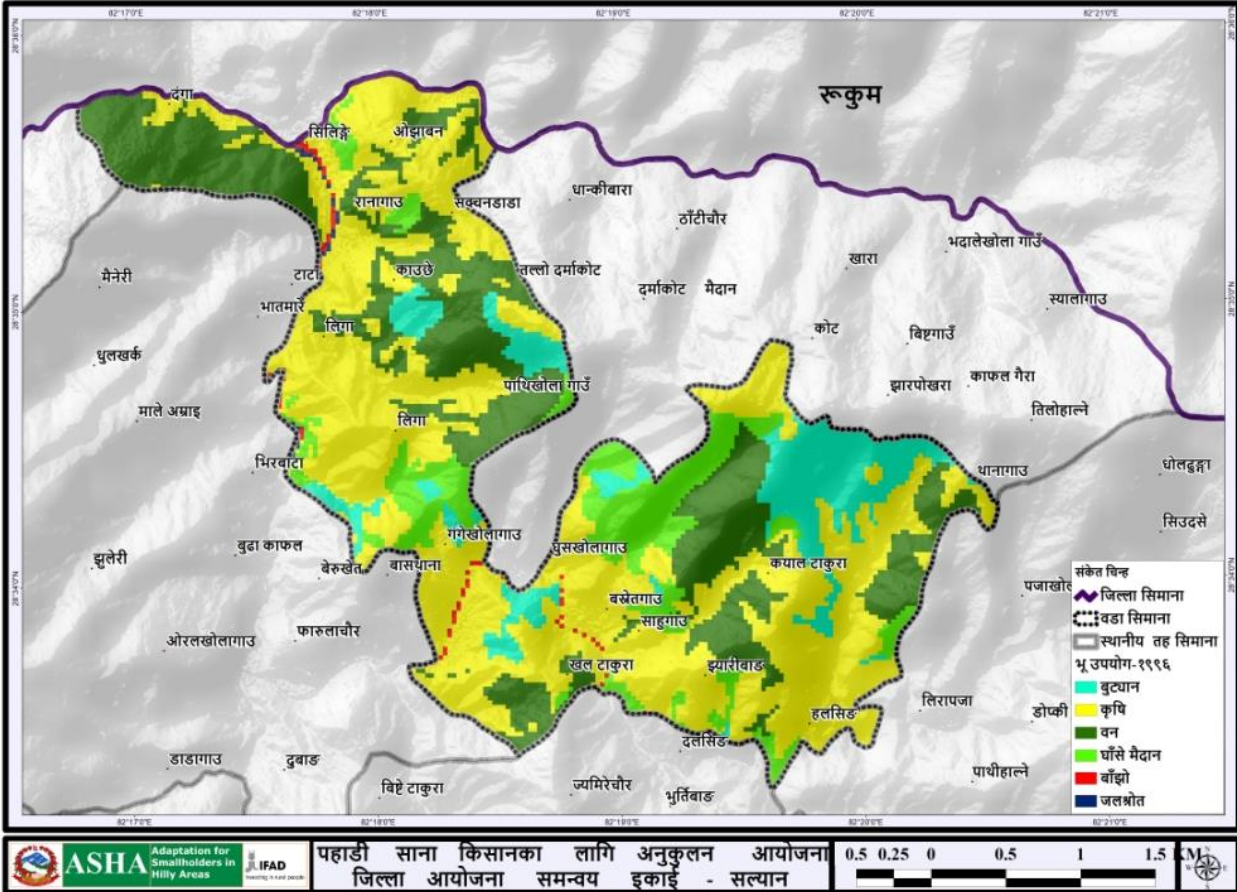
चित्र ६. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् २०१६ को भू-क्षयको नक्शा

सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोग नक्शाको अध्ययन गर्दा विगत २० वर्षको अवधिमा वन क्षेत्र १०८.३६ हेक्टरले बढेको पाइयो भने बुट्यान क्षेत्र, चरण क्षेत्र, कृषि क्षेत्र र बाँझो जमिनको क्षेत्रफल घटेको पाइयो (तालिका ५, चित्र ७, चित्र ८)। यसलाई सामुदायिक वनहरूको सकारात्मक प्रभाव मान्न सकिन्छ साथै बढ्दो वैदेशीक रोजगारी पनि कृषि क्षेत्र घट्नुको एउटा कारण हुन सक्छ।

तालिका ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोगको अवस्था

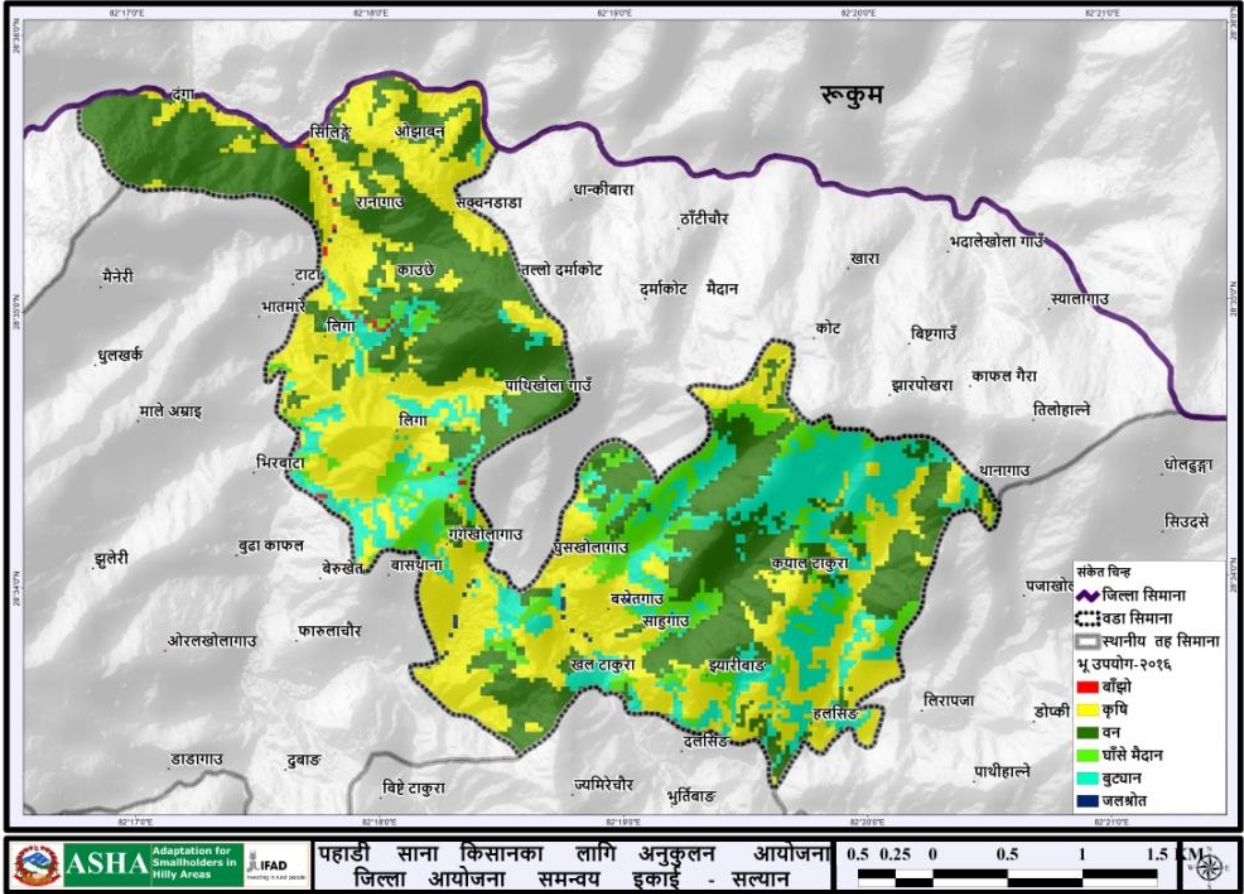
भू-उपयोग	क्षेत्रफल (हे.)	
	सन् १९९६	सन् २०१६
वन क्षेत्र	298.26	406.62
बुट्यान क्षेत्र	113.94	189.09
चरण क्षेत्र	119.61	95.4
कृषि क्षेत्र	366.19	411.66
बाँझो जमिन	7.65	2.79
पानीले ढाकेको क्षेत्र	4.14	4.23
जम्मा	1109.79	1109.79

दार्मा गाउँपालिका - २ ; सन् १९९६ को भू-उपयोगिता नक्शांकन

चित्र ७. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ को भू-उपयोगको नक्शा

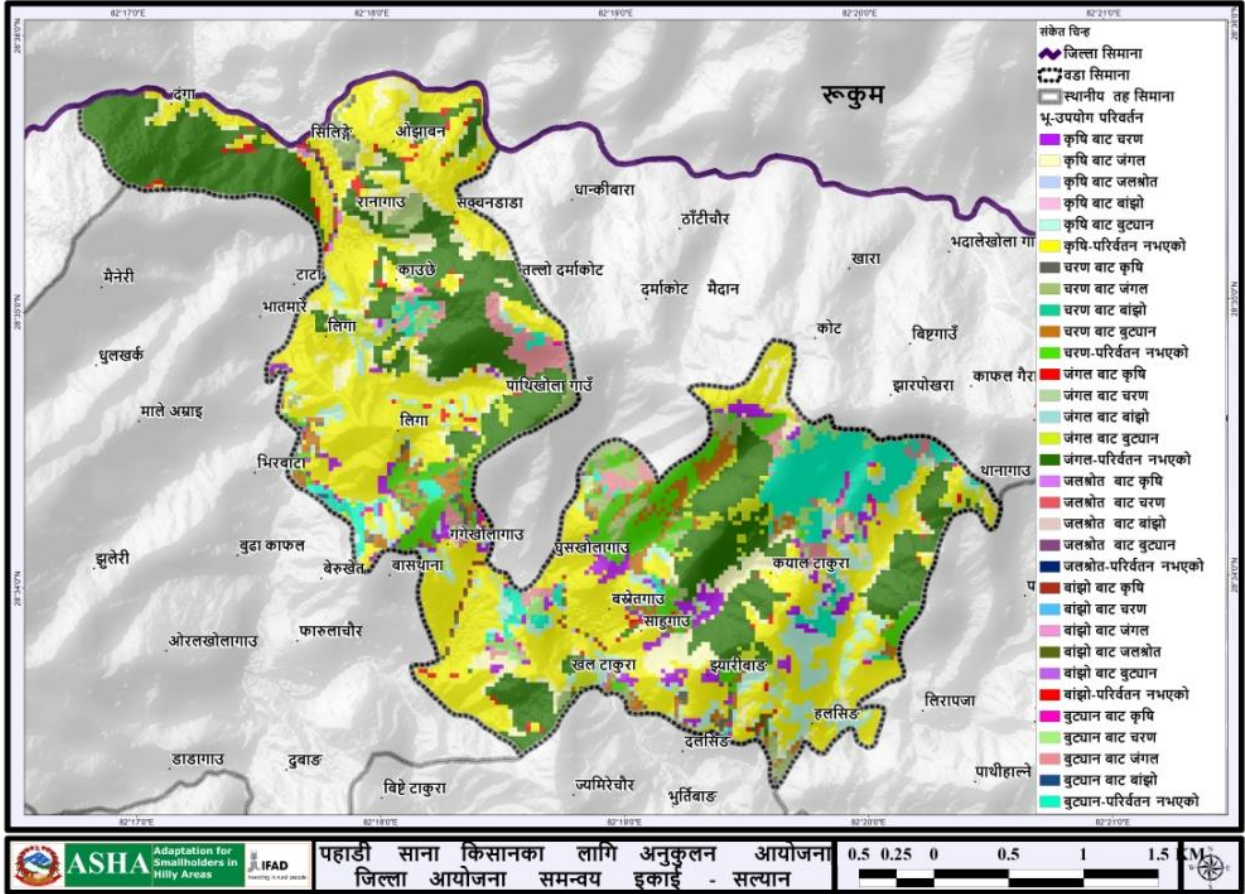
दार्मा गाउँपालिका - २ ; सन् २०१६ को भू-उपयोगिता नक्शांकन

चित्र ८. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् २०१६ को भू-उपयोगको नक्शा

त्यसै गरी सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोग परिवर्तन नक्शाको अध्ययन गर्दा यस वडामा विगत २० वर्षको अवधिमा वन क्षेत्रको ३७.८९ हेक्टर भू-भाग कृषि क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र, चरण क्षेत्र र बाँझो जमिनमा परिणत भएको देखिन्छ भने ३०.१५ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ३२.१३ हेक्टर चरण क्षेत्र र ८३.७९ हेक्टर कृषि क्षेत्र, ०.१८ हेक्टर बाँझो जमिन वन क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ । समग्रमा २० वर्षको अवधिमा वनको क्षेत्रफल बढेको पाइयो । १९.४४ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र बाँझो जमिन, चरण क्षेत्र तथा कृषि क्षेत्रमा, ३९.१५ हेक्टर चरण क्षेत्र बाँझो जमिन, कृषि तथा बुट्यान क्षेत्रमा, ९९.६३ हेक्टर कृषि क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र, बाँझो जमिन तथा चरण क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ । त्यसै गरी ५.९४ हेक्टर बाँझो जमिन कृषि क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र तथा चरण क्षेत्रमा परिणत भएको छ भने २.७९ हेक्टर पानीले ढाकेको क्षेत्र कृषि क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र, बाँझो जमिन तथा चरण क्षेत्रमा परिणत भएको छ (चित्र ९) ।

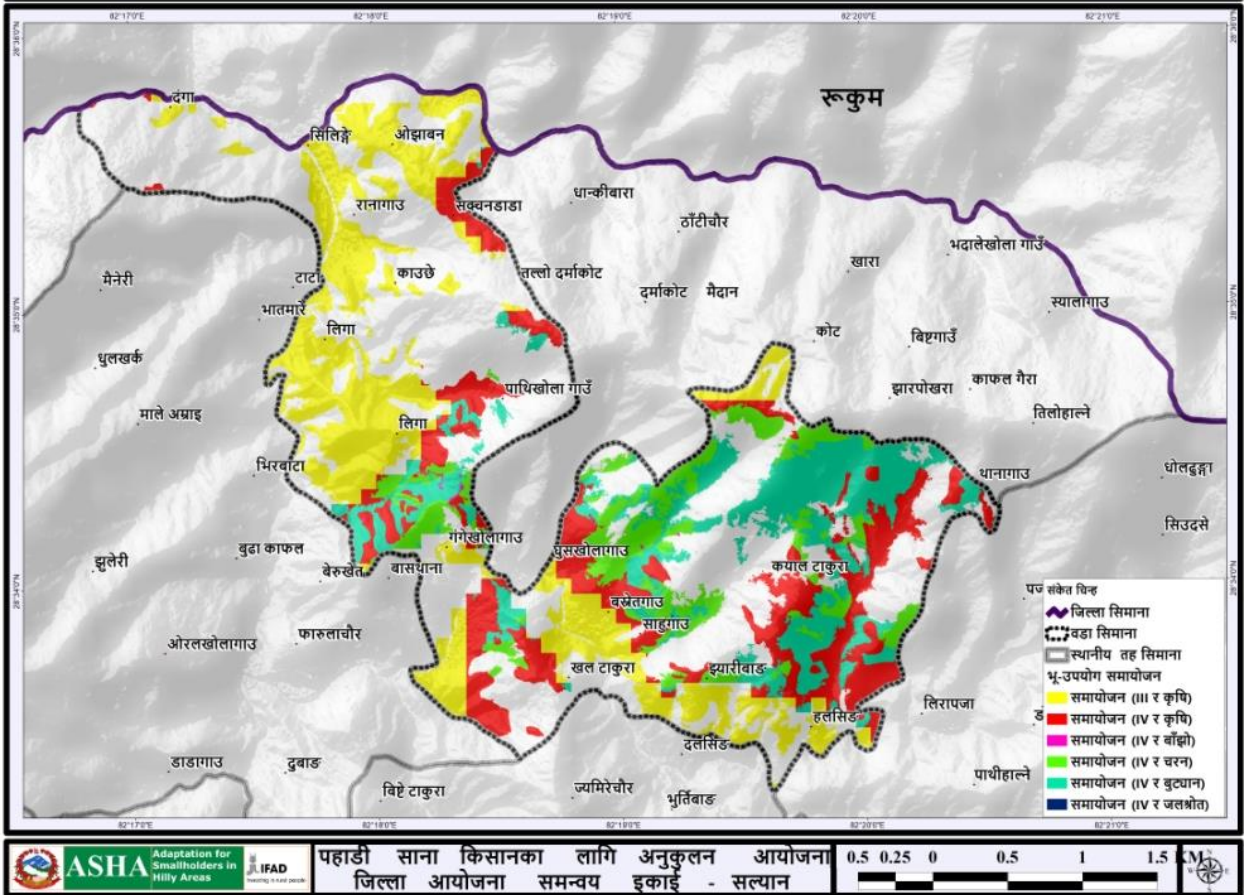
दार्मा गाउँपालिका - २ ; भू-उपयोग परिवर्तन (सन् १९९६ बाट २०१६)

चित्र ९. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को सन् १९९६ देखि २०१६ को भू-उपयोग परिवर्तन नक्शा

नेपाल सरकारको Land Reform Mapping Project (LRMP) ले भू-क्षमताको आधारमा नेपालका भू-भागहरूलाई सात वटा Class हरूमा (Class I to Class VII) वर्गिकरण गरेको छ। जसमध्ये Class I मा पर्ने जमिन कम भिरालो, कम ढुङ्गाहरू भएको र बढी पानी सोस्न सक्ने किसिमको हुने भएकाले यस्तो जमिनलाई कृषि लगायतका जुनसकै प्रयोजनको लागि पनि निर्बाद रूपमा उपयोग गर्न सकिन्छ, भने Class II र सो भन्दा माथिका Class हरूमा पर्ने जमिनहरूको क्रमशः भिरालोपन तथा ढुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोस्ने क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरूमा कृषिजन्य गतिविधिहरू गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि क्रमशः बढ्दै जाने हुन्छ। यसर्थ Class VII पर्ने जमिनलाई सुन्दर दृष्यावलोकन लगायत सिमित प्रयाजनको लागि मात्र उपयोग गर्न सकिन्छ। यसै भू-क्षमता नक्शा र भू-उपयोग नक्शाको समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरिन्छ। यसरी तयार गरिएको दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शाको अध्ययन गर्दा Class IV मा पर्ने जमिन वन क्षेत्रले पूर्णरूपले ढाकिनुपर्ने जमिन भएता पनि यहाँ खेतीपाती लगायतका विभिन्न गतिविधिहरू भइरहेको पाइन्छ (चित्र १०)। यसरी Class IV मा पर्ने तर खेतीपातीका क्रियाकलापहरू भइरहेका यस वडाका भू-भागहरूको जम्मा क्षेत्रफल करिब १५८.१ हेक्टर रहेको छ जुन तलको नक्शामा रातो रंगले छुट्याइएको छ र Class III पर्ने तर खेतीपातीका क्रियाकलापहरू भइरहेका यस वडाका भू-भागहरूको जम्मा क्षेत्रफल करिब २३२.१ हेक्टर रहेको छ जुन नक्शामा पहेलो रंगले छुट्याइएको छ। त्यसै गरी Class IV मा पर्ने तर चरण क्षेत्रको रूपमा उपयोग भएको र बुट्यान क्षेत्र, पानीले ढाकेको क्षेत्र र बाँझो जमिनको भाग क्रमशः ८२.६ हेक्टर, १३९.६ हेक्टर, ०.१ हेक्टर र ०.६ हेक्टर रहेको छ। यस्ता ठाउँहरूमा संरक्षणका कृयाकलापहरू अवलम्बन गरिनु जरुरी छ।

दार्मा गाउँपालिका - २ ; भू-उपयोग समायोजन नक्शांकन

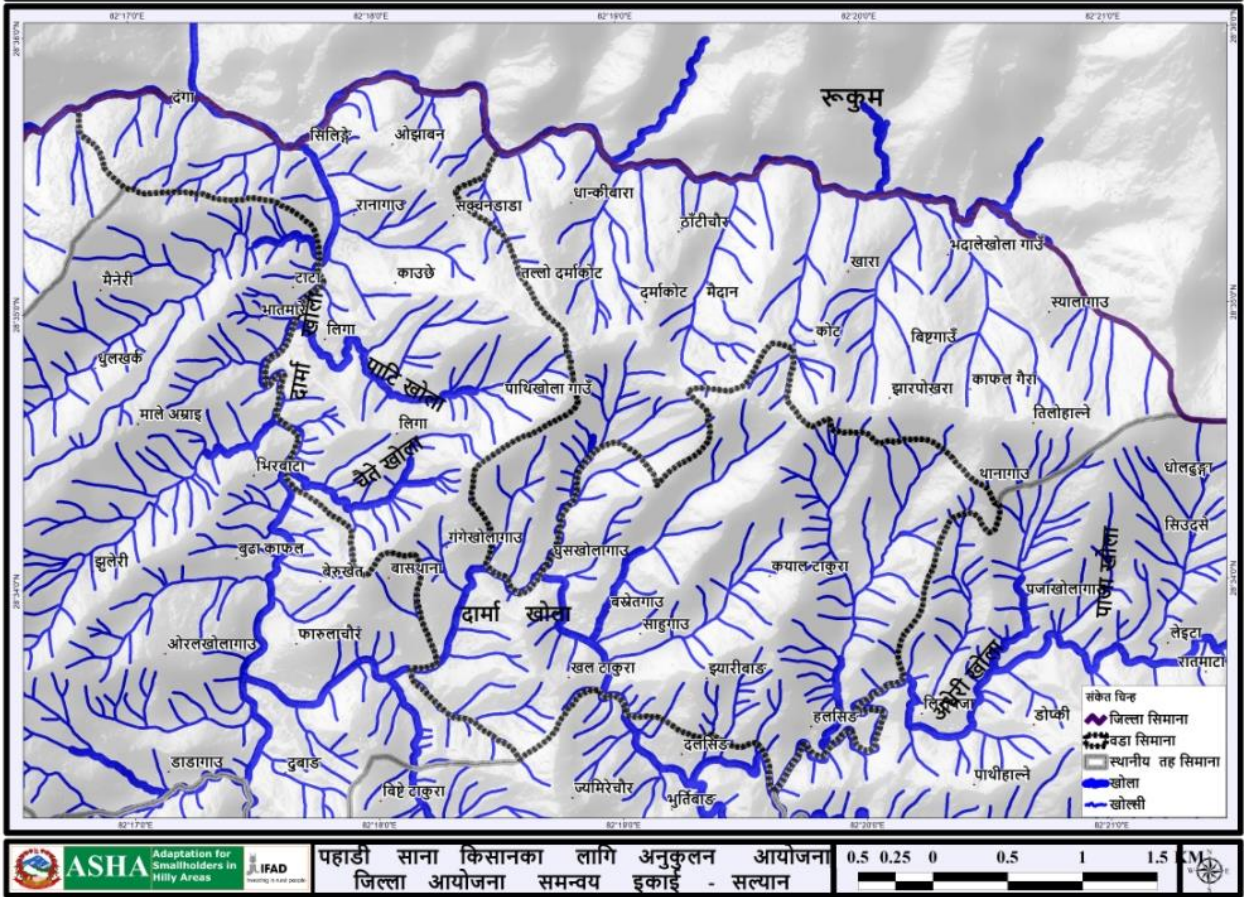

चित्र १०. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा

दार्मा गा.पा. वडा नं. २ का नदी तथा खोलाहरु चित्र ११ देखाइएको छ । यस वडाको मुख्य खोला दार्मा खोला हो भने अन्य खोलाहरुमा पाँजा खोला, अघेरी खोला, चैते खोला, पाती खोला, साक्चा खोला लगायतका खोलाहरु पर्दछन् ।

दार्मा गाउँपालिका - २ ; नदी तथा खोला नक्शांकन

चित्र ११. दार्मा गा.पा. वडा नं. २ का नदी तथा खोलाको नक्शा

३.३ जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरू बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सहित गरिएका २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरूका क्रममा प्रत्येक वस्तीमा सहभागितामूलक तरिकाबाट जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, संवेदनशिलता तथा अनुकूलन क्षमतामा आधारित रही हरेक घरधुरीको मूल्यांकन गरी ती घरधुरीहरूको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता स्तरीकरण गरिएको थियो । जसबाट ५ वटै वस्तीका जम्मा ६२२ घरधुरीहरू मध्ये ४७.२ % अति उच्च जोखिममा, २८ % उच्च जोखिममा, १८ % मध्यम र ६.८ % न्यून जोखिममा रहेको पाईएको थियो । त्यसै गरी उक्त २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरूका क्रममा सहभागितामूलक विधि साथै भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधिबाट प्राप्त सूचनाहरूका आधारमा वस्ती स्तरका जोखिम पहिचान गर्नुका साथै अनुकूलनका उपायहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण पनि गरिएको थियो ।

वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरू पश्चात दार्मा गा.पा. वडा नं. २ का वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो जहाँ हरेक वस्तीबाट आएका तथ्यांक र विश्लेषणहरू माथि छलफल गरी वडा स्तरीय विश्लेषण गरिएको थियो । उक्त ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठीमा जन प्रतिनिधिहरू, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधि, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधि, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, सेवा प्रदायक कार्यालयका प्रतिनिधि, स्थानीय राजनैतिक दलका प्रतिनिधि लगायत स्थानीय भद्र भलादमीहरूको सहभागिता थियो । यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा तपसिलका संकटासन्नता विश्लेषणका विभिन्न विधिहरूको उपयोग गरिएका थिए ।

३.३.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा स्थानीय स्तरको जलवायुमा आएका परिवर्तनहरूको जानकारी प्राप्त गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । यस विधिको छलफलमा समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, वृद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको सहभागिता रहेको थियो । यसै विधिको प्रयोग गरी समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले वालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरूको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरूमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरूको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो ।

तालिका ६. परिवर्तित मौसमी पात्रो

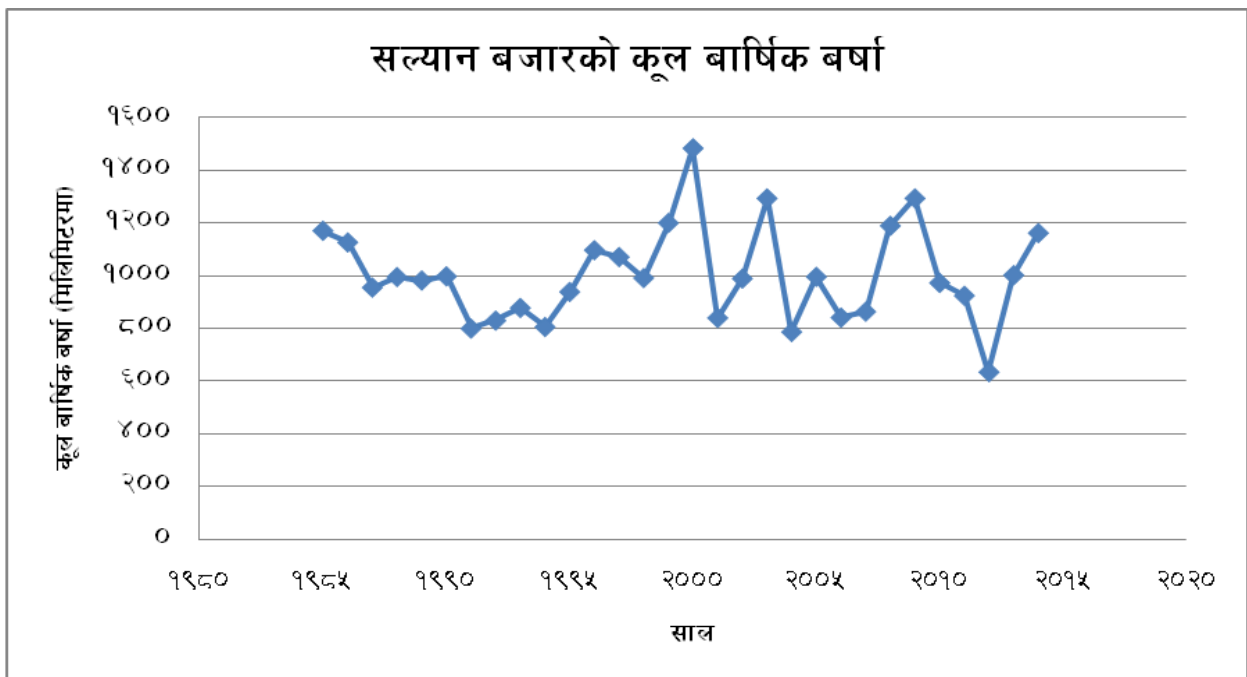
सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मिको दिन	पहिले	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	गर्मिका दिन २.५ महिनाले बढेको र गर्मिको मात्रा पनि बढेको
		अहिले	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
	जाडोको दिन	पहिले							■	■	■	■	■	■	जाडोका दिन करिब ३ महिनाले घटेको
		अहिले								■	■	■	■	■	
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुनी वर्षा	पहिले		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	मनसुनी वर्षाका दिन २ महिनाले घटेका
		अहिले				■	■	■	■	■	■	■	■	■	
	हिउँदे वर्षा	पहिले										■	■	■	हिउँदे वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको
		अहिले										■	■	■	
	तुसारो	पहिले									■	■	■	■	तुसारो पर्ने दिनहरू २ महिनाले घटेको
		अहिले										■	■	■	
वनस्पति प्रजातिहरूको जीवनचक्र/व्यवहार	लाली गुराँस फुल्ने	पहिले	■										■	■	गुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेका
		अहिले										■	■	■	
प्रकोपको स्वरूप	वाढीको घटना	पहिले			■	■	■	■							
		अहिले					■	■	■						अहिले वर्षामा फेरबदल

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
	पहिरोको घटना	पहिले			■	■	■								भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
		अहिले				■	■	■							
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	स्थानीय धान लगाउने	पहिले		■	■	■									धान लगाउने समय १ महिनाले पछि सरेको तर स्थानिय जातका धानहरु निकै कम रोप्ने गरेको
		अहिले			■	■	■								
	स्थानीय धान काट्ने	पहिले								■	■	■			धान काट्ने समय १५ दिनले अघि सरेको
		अहिले							■	■	■				
भौतिक जानकारी	पानीको मूल फुट्ने	पहिले			■	■	■								पानीका मुल साह्रै नै कम फुट्ने गरेको
		अहिले					■								

नोट : पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा माथि र अहिले भन्नाले विगत ५ देखि यताको समय सम्भन्नु पर्छ ।

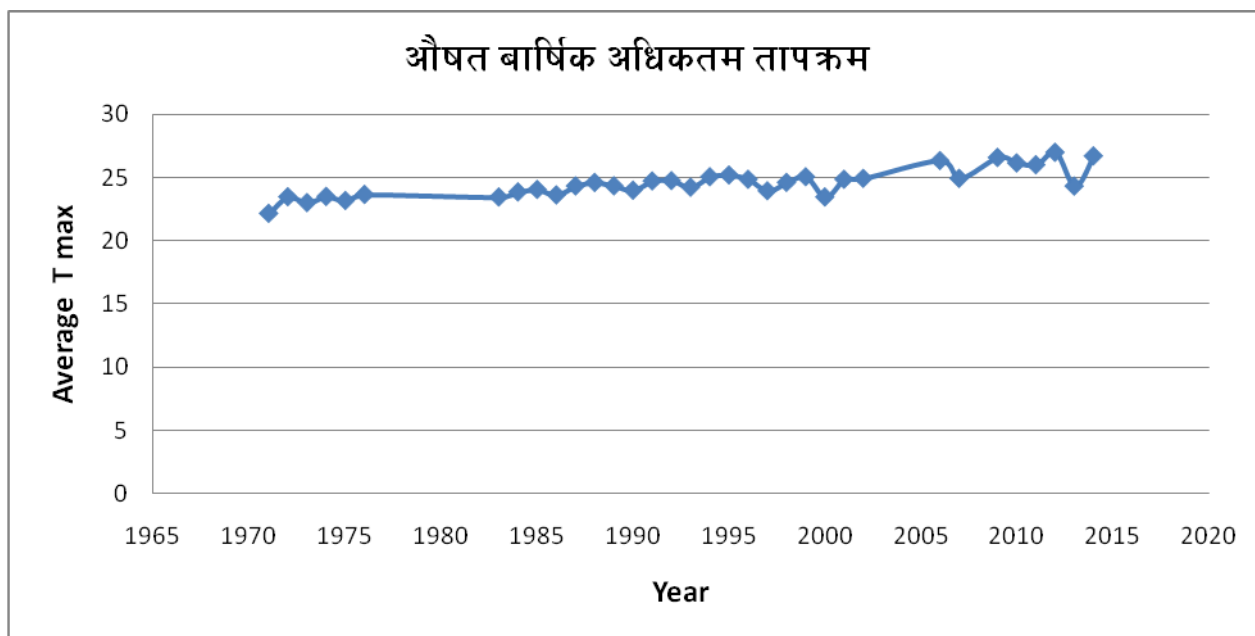
मौसमी पात्रोको विश्लेषण गर्दा स्थानीय स्तरमा जाडोको समयावधि घट्दै गएको, गर्मीका दिनहरू लम्बिएको र तुलनात्मक रूपमा तातोपना बढेको पाइएको छ । मनसुनी तथा हिउँदै वर्षाको समयावधि, मात्रा र तौर तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ । पहिलेको तुलनामा वर्षाको अवधि कम भएको तर वर्षा हुँदा एक्कासि हुने र एकै पटक ठूलो मात्रामा वर्षा हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका बासिन्दाको अनुसार तुसारो लाग्ने समयावधि पहिलेको तुलनामा घटेको देखिएको छ । त्यसैगरी गर्मीका दिनहरू बढेको र पानी पर्ने समयमा फेरबदल भएको कारणले गर्दा खेतिपाती गर्ने समयमा पनि हेरफेर भएको देखिन्छ । यहाँका प्रमुख वालीहरू धान, मकै र गहुँ लगाउने समयावधिमा पहिलेको तुलनामा परिवर्तन आएको छ । गुंरास तुलनात्मक रूपमा छिटो फुल्न थालेको पाइयो । त्यसैगरी वर्षायाममा पानीका मुल फुट्ने क्रम पनि निकै कम भएको पाइएको छ । यसरी जलवायुमा आएको परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर कृषिमा मात्र नभई मानव स्वास्थ्य लगायत पानीका मुहानहरू र वन तथा जैविक विविधतामा समेत परेको देखिन्छ । यस प्रकारका परिवर्तनहरूले स्थानीय बासिन्दाहरूको जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर पार्नुका साथै उनीहरूको दैनिकीलाई थप चुनौतीपूर्ण बनाएको देखिन्छ ।

स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएको परिवर्तनको मुल्यांकन गर्न माथि उल्लेखित सहभागितामूलक विधिको साथसाथै सल्यान बजार स्थित जल तथा मौसम विज्ञान महाशाखाको मापन केन्द्रबाट प्राप्त तापक्रम र वर्षाको तथ्याङ्कहरूको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । विगत ३० वर्ष (१९८५ देखि २०१४ सम्म) को कुल वार्षिक वर्षाको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको वर्षामा अनियमितता रहेको कुरा तलको चित्रमा प्रष्टै देख्न सकिन्छ ।

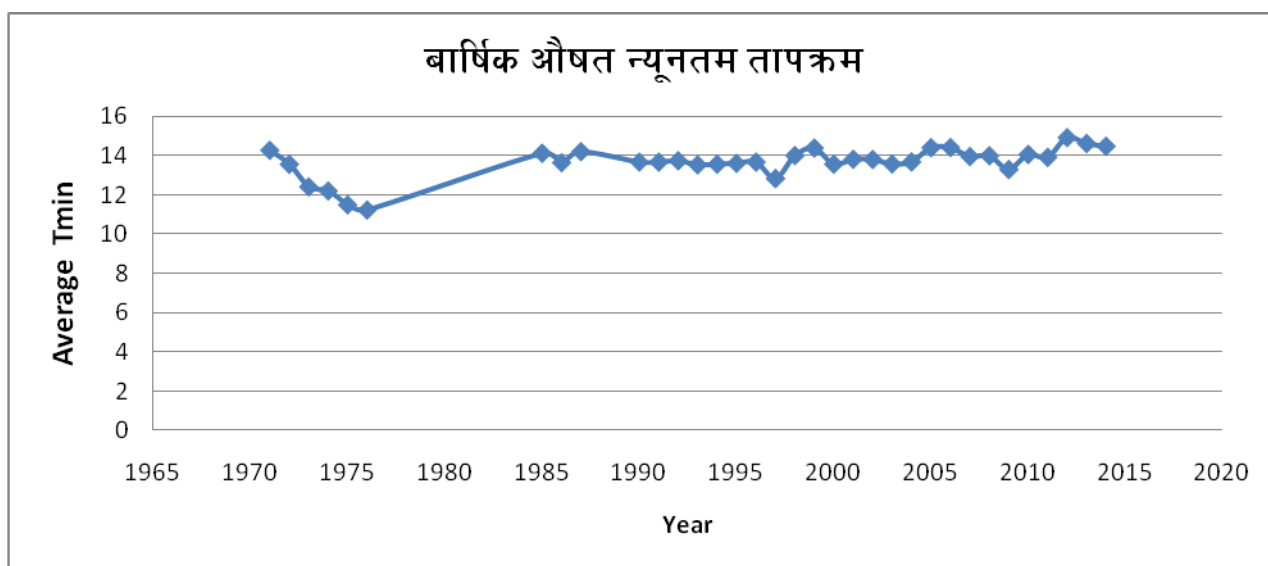

चित्र १२. सल्यान बजारको कूल वार्षिक वर्षा

त्यसैगरी सल्यान बजार स्थित मापन केन्द्रबाट प्राप्त सन १९७१ देखि २०१४ सम्मको तापक्रमक्रमको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रमा औषत अधिकतम र न्यूनतम तापक्रम दुबै क्रमिक रूपमा बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ (चित्र १३) ।

चित्र १३. सल्यान बजारको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम

चित्र १४. सल्यान बजारको वार्षिक औषत न्यूनतम तापक्रम

३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ मा घटीत विभिन्न प्रकोपहरुको विश्लेषण ऐतिहासिक समयरेखाको माध्यमबाट गाउँका जेष्ठ नागरिक, बुद्धिजिवी तथा जानिफकारहरुसँग छलफल गरी तयार गरिएको थियो । यस विधिमा जलवायुजन्य घटना बारे छलफल गर्नुका साथै त्यस घटनाको असर र समुदायले त्यस घटनासँग जुध्नका लागि गरेको प्रयास र उक्त परिस्थितिमा विभिन्न संघ संस्था र सरकारी निकायहरुबाट पाएको सहयोगको बारेमा छलफल गरिएको थियो । यसबाट जलवायु परिवर्तनको सम्बन्धमा स्थानीय बासिन्दाहरुको अनुभव र प्रकोपसँग जुध्न सक्ने क्षमताको बारेमा जानकारी हासिल गरिएको थियो ।

तालिका ७. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्वारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
१	वाढी	२०४८	९	साबिकको वडा नं. ५ मा १८ वटा पानी घट्ट वगाएको । दले कामी, टेक व. वि.क., चित्र व. चन्द, नेत्र व. चन्द, पिउछा कामी, शिव व. चन्द, मोहनपुरुष के.सी. मोतीलाल, मोहन के.सी. लगायतको ५०० रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति गरेको ।	पानी पर्ने तौर तरिकामा आएको फेरबदलले गर्दा भविष्यमा वाढीका घटनाहरु अभै वढने देखिन्छ	आफैले खेतका छेउमा ढुंगा लगाएर पर्खाल लगाएको , आफैले घट्ट तथा मिलहरु पुनर्निर्माण गरेको, सिंचाई कुलोहरु मर्मत गरेको ।
		२०४९		साबिकको वडा नं. ९ मा जय व. खत्री, सेतु खत्री लगायत ६ जनाको घट्ट वगाएको, जय व. खत्रीको मिल वगाएको, वल व. के.सी, कालो खत्री लगायत ६ घरधुरीको ९ रोपनी खेतीयोग्य जमिन वगरमा परिणत गरेको ।		
		२०५५		साबिक वडा नं. २ मा २५ रोपनी खेत वगाएको (देउराम जैसी, खर्क खत्री, पंचाराम, तुलाराम, लाल व., खर्क व. खत्री लगायत १४ घरधुरीको) ।		
		२०६६		साबिक वडा नं. ४ मा दामाखोलाले ६ रोपनी खेतीयोग्य जमिनलाई वगरमा परिणत गरेको, करिव १५ घरधुरीहरुको १२ मुरी गहुँ, ८ ओटा सिंचाई कुलोहरु वगाएको, १ ओटा पानीका मुहान तथा १ वटा पानी घट्ट वगाएको, २ वटा गोरु र १ वटा काठेपुल वगाएको		
		२०६७		साबिक वडा नं. ६ मा दामाखोलाले ४ वटा घट्टहरु वगाएको, ४० रोपनी खेतीयोग्य जमिन पुरेको, शेर व. रोकाको ८ वटा कुखुरा वगाएको ।		
		२०७०		साबिक वडा नं. २ मा पुष्करको घट्ट वगाएको, कुल व. को घट्ट वगाएको, कलिभान वली, ईन्द्र व. वली, रातो पाण्डेको खेत वगाएको । साबिक वडा नं. ५ मा १२ वटा घट्टहरु वगाएको तथा कुलोहरु फालेको, गहुँखेत वगाएको, खेतवारी वगाएको, पुन माथिका घरधुरीहरुको खेतमा क्षति ।		
		२०७१		साबिक वडा नं. २ मा करिव २५ रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति ।		
		२०७३		साबिक वडा नं. ६ मा साक्खाखोलाले खेतीयोग्य जमिन वगरमा परिणत गरेको ।		
२०७४	साबिक वडा नं. ६ मा रत्नेखोलाले ५ घरधुरीको करिव २० रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति ।					
२	पहिरो तथा भु-क्षय	२०५२	९	वडा नं. २ भारिवांगमा ईन्द्र व. वली, रातो पाण्डे, विर वली, कलिभान वली लगायतको १५ रोपनी पाखो जमिनमा क्षति ।	पानी पर्ने तौरतरिकामा आएको	स्थानिय स्तरमा ढुंगाका गारा लगाउने गरेको,

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्वारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरू	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरू	अन्य असरहरूसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरू
		२०५४		वडा नं. ६ मा मुलपानी खानेपानीको मुहान र टंकि पुरेको, १ घर वगाएको, ईन्द्र व. रोकायाको वस्ति सार्नुपरेको, पानी पत्तालिएको ।	फेरवदल तथा अवैज्ञानिक सडक निर्माणले गर्दा भविष्यमा पहिरोको घटनाहरू साथै पहिरोको असर पनि बढ्ने देखिन्छ ।	भत्कीएका घरगोठहरू पुर्ननिर्माण गरेको, केही खानेपानीका मुँहानहरू संरक्षण गरेको, सुरक्षित स्थानमा बसाई सरेको ।
		२०६४		वडा नं. ४ मा हस्तविर वस्नेतको निजी वनका सालका रुखमा क्षति, रातो सिं., करासे कामीको १ भैंसी र १ हल गोरु पुरेको ।		
		२०६५		वडा नं. ६ को खाली गैरामा पहिरो गई रणविर वलीको घर फुटेको, रत्नेखोला टोलमा पहिरो गई राम व. के.सी. को घरमा क्षति, रानागाउँमा पहिरो गई सालका वोटविरुवा वगाएको ।		
		२०६६		वडा नं. ४ मा साहुगाँउ टोलको पहिरोले वस्तिमा असर पुर्याएको, वोटविरुवा वगाएको, वास, भिमल जस्ता घाँसहरू वगाएको, आग्नेखोला खानेपानीको मुहान पुरेको ।		
		२०७०		वडा नं. २ मा कुल व. खत्रीको घट्ट पुरेको, कोलकारी निजी वन वगाएको, तल ओखरी टोलमा क्षति पुर्याएको, जुगेपानीको पानी टंकिमा क्षति । वडा नं. ५ मा पातरी खोला माथि वाट आएको पहिरोले २ रोपनी धान खेती पुरेको, लाटि खत्री लगायतका व्यक्तिहरूको मकै वाली फालेको ।		
		२०७१		वडा नं. ४ मा कमला वि.क. को करिव ६ रोपनी खेतीयोग्य जमिन पुरेको ।		
		२०७२		वडा नं. ४ मा तिम्लेपानीको खानेपानीको मुहान पुरेको, उतिसघारीमा क्षति, साहुगाउँटोलमा सरिता वि.क. लगायत अन्य घरधुरीहरू जोखिममा रहेको, घुसखोला टोलमा १ घर पहिरोको जोखिममा रहेको, करिव ४ मुरी हुने पाखो वारी वगाएको ।		
		२०७३		वडा नं. ६ मा वराखोला खानेपानी मुँहान पहिरोले पुरेको, पहिरो गएर दिले वोहराको मकै वाली वगाएको, पहिरोले रानागाउँमा लिलामणि रोकायाको ट्वाईलेटमा क्षति ।		
३	खडेरी	२०६१	४	वडा नं. ९ मा मकै वाली श्रावणमा लगाएको, धान खेती पनि पछाडि लगाएको, उत्पादनमा कमी, हिउँदे वालीमा जग्गा जमिन बाँभो रहेको, पशु चौपायामा क्षति, खानेपानीको मुँहान सुकेको (खुवेरीखोला, सिमखोरया, पुरानापानी, तल्लोगैरी, विउरेखोला, ईजर, गैरामा, दमाईडारी खोला, मथिल्लो पुरानापानी), नगदेवाली तथा	भविष्यमा	कृषि उत्पादनमा कमी भएपछि खाद्य सुरक्षाको अभाव तथा जिविकोपार्जनका लागि वैदेशिक तथा भारत कालापहाड जाने

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्वारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरू	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरू	अन्य असरहरूसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरू
		२०६२		तरकारी वालीमा असर परेको । वडा नं. ४ मा कृषि उत्पादनमा कमी आएको, पानीका मुहानहरूमा पानीको मात्रा घटेको, मकैवाली समय भन्दा पछि लागेको । वडा नं. ६ मा मकै खेती असारमा छर्नुपरेको, गाउँमा सामान्य भाडापखाला फैलिएको ।	खडेरीका घटनाहरू बढ्ने देखिन्छ ।	संख्या बढेको । टाढाबाट खानेपानी ल्याएर प्रयोग गरेको ।
	२०७०		वडा नं. ६ मा सिंचाई तथा खानेपानीमा अभाव, खानेपानीका मुहानहरूमा पानीको मात्रा घटेको (पारेपानी, मुलपानी, खालीगौरा, रत्नेखोला, वराखोली, धाराखोली) कृषि उत्पादनमा कमी, वोटविरुवाहरू सुकेको ।			
	२०७२		वडा नं. ४ मा वोटविरुवाहरू सुकेको, जग्गा जमिनमा वाँझोपना रहेको, खानेपानीको अभाव रहेको, मानव स्वास्थ्यमा भाईरल ज्वरो, भाडापखाला, हैजा, टाईफाइड जस्ता रोगहरू लागेको ।			
४	आगलागि	२०५८	५	वडा नं. ४ मा अमरागौरा संरक्षित वन आगोलागी भई वोटविरुवाहरू नष्ट हुनुका साथै जिवजन्तु लोप भएको, डालेघाँस, भुईँघाँस लोप हुनुको साथै चरिचरणमा कमि आएको ।	खडेरीको प्रकोप बढ्दो क्रममा भएकोले आगलागिको घटनाहरू पनि बढ्न सक्ने छन ।	उपभोक्ताहरू गएर आगो निभाउने गरेको ।
	२०६३		वडा नं. ६ मा वन जंगलका वोटविरुवाहरू जलेका, दाउराहरू जलेका, आगो निभाउने मान्छे, मेघराज सुनार वेहोश भएको ।			
	२०६८		वडा नं. ५ मा पाथिखोला सा.व.मा आगलागि भई वोटविरुवाहरू नष्ट भएको, जडिवुटि तथा वन्य जन्तुहरू लोप भएको ।			
	२०६९		वडा नं. ६ मा वन जंगलका वोटविरुवाहरू जलेका, दाउराहरू जलेका, चरिचरणमा कमि, वन्यजन्तुहरूमा असर परेको ।			
	२०७३		वडा नं. ४ मा सल्लेरी सा.व. आगलागि भई वोटविरुवा नष्ट, घाँस दाउराको अभाव भएको । वडा नं. ६ मा वन जंगलका वोटविरुवाहरू जलेका, दाउराहरू जलेका, चरिचरणमा कमि, वन्यजन्तुहरूमा असर परेको ।			
५	हावाहुरी	२०५०	६	वडा नं. ९ मा जनज्योति आधारभुत विद्यालयको टिनको छाना उडाएको ।	हावाहुरीको वारम्वारता हेर्दा भविष्यमा हावाहुरीको प्रकोप बढ्ने देखिन्छ ।	क्षति भएका घरका छाना निर्माणका लागि छरछिमेक हरूले सहयोग गरेको । सामुदायिक वनले काठ उपलब्ध गराएको ।
	२०६२		वडा नं. ६ मा तिलक वोहराको घरको छाना उडाएको ।			
	२०६८		वडा नं. ६ मा सूर्योदय आधारभुत विद्यालयको टिनको छाना उडाएको ।			
	२०७०		वडा नं. ६ मा डिल्ली व. रानाको घरको छाना उडाएको ।			

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्वारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरू	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरू	अन्य असरहरूसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरू
		२०७१		वडा नं. ५ मा २ ओटा घरका छानाहरू फालेको, १ ओटा विद्यालयको छाना फालेको, धान मकैहरू ढालेको तथा भाचेको ।		
		२०७३		वडा नं. ६ मा मुना परियार, विरु सुनार, ईन्द्र व. रोकायाको घरको छाना फालेको ।		
६	असिनापानी	२०३८	४	वडा नं. २ मा २ फुट असिनापानी परेको, अन्न वाली चुटेर नष्ट गरेको ।		केही उपाय नभएको
		२०७१		वडा नं. ६ मा सुर्योदय आधारभुत विद्यालयको वान्ना धुक्काएको ।		
		२०७३		वडा नं. ५ मा तोरी गहुँवाली नष्ट गरेको ।		
		२०७४		वडा नं. ६ मा फलफुल र वेमौषमी तरकारी खेती नष्ट गरेको, गहुँवालीमा क्षति पुर्याएको ।		
७	मिचाहा प्रजाति	२०५२ देखि	निरन्तर	सवै वडाहरूको वन क्षेत्रमा वनमारा र खेतवारीमा चिरमिली, कालोराउन्ने जस्ता काम नलाग्ने प्रजातिले असर गरेको, घाँस उत्पादनमा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी ।	भविष्यमा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप बढ्ने देखिन्छ ।	वारी कालामा भएको भार तथा वनमारा उखेलेर फाल्ने गरेको ।
८	कृषि तथा पशुमा रोग	२०४०	५	वडा नं. ५ मा खोरेत र घाँटी सुन्निने रोगले गाई, भैंस र गोरु ५० वटा मरेको, अरुमा समस्या देखा परेको ।	कृषि तथा पशुमा विभिन्न रोगहरू बढ्दै जाने देखिन्छ ।	रोग लागेको मकैको विरुवा उखेलेर फाल्ने गरेको । खोरेत रोग लागेको अवस्थामा पशु चौपायाको आवत जावत बन्द गरेको । स्थानिय जडिबुटि प्रयोग गरेर पशु चौपायाको उपचार गरेको । एगोभेट तथा भेटनरीवाट विषादी तथा औषधी ल्याई प्रयोग गरेको । केहीले उन्नत विउविजनहरूको प्रयोग गरेको ।
		२०६०		वडा नं. ६ मा आलुमा डडुवा, धानमा भुसुलेकिरा लाग्ने, पात सेतो हुँदै जाने, गहुँमा गेडा काला हुँदै जाने, लिसो किरा लाग्ने, मकैमा गुवारो लाग्ने रोगको प्रकोप बढेको । वडा नं. ९ मा आलुमा डडुवा लाग्ने गरेको, धान, गहुँका बालाहरू काला हुने जस्ता रोगहरू लाग्ने गरेको ।		
		२०६१		वडा नं. ४ मा मकैका वोटरहरू पहेलो हुने, जरा छिन्निएर जाने जस्ता रोगहरू देखापरेको, त्यसैगरी गहुँ, धान, तरकारी वालीमा बन्दा गोभी, काउलीका पातहरूमा किरा लाग्ने र आलु खेतीमा डडुवा जस्ता रोगहरू देखा परेको ।		
		२०६२		वडा नं. ६ मा पशुचौपायामा पखाला लाग्ने, खोरेत, मुख्यान जस्ता रोगहरू देखा परेको ।		
		२०७१		वडा नं. ४ मा मकैमा कालो सिमी जस्ता किरा लाग्ने गरेको, पखाला लाग्ने र पेट ढाडिने रोगले ३० वटा बाख्रा मरेका साथै आखा पाक्ने रोगले २०० वटा कुखुरा मरेका ।		
९	मानव रोग	२०५२	३	वडा नं. ५ र ६ मा लुतोको प्रकोपले धेरै सताएको ।	जलवायु परिवर्तनका कारणले	जडिबुटिहरूको प्रयोग गरेको, स्वास्थ्य चौकी
		२०५४		सवै वडाहरूमा दादुराले महामारीको रूप		

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्वारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरू	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरू	अन्य असरहरूसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरू
		२०७३		लिएको । भाईरल ज्वरोले सबै वस्तिहरूमा असर पुर्याएको । प्रत्येक वर्ष छाला चिलाउने, आखा पाक्ने, भाईरल ज्वरो, टाईफाईड जस्ता रोगहरू बढ्दै गएको ।	मानवमा विभिन्न रोगहरू बढ्दै जाने देखिन्छ ।	तथा स्थानीय मेडिकलबाट औषधी ल्याएर खुवाएको ।

यस ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषणबाट यहाँका वासिन्दा सबै भन्दा बढी बाढी, पहिरो र खडेरीबाट प्रभावित भएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरू लगायत कृषि तथा पशुमा रोग, मानवमा रोग, असिनापानी, आगलागी, हावाहुरी, मिचाहा प्रजाती जस्ता प्रकोपहरू पटक पटक दोहोरिरहेको र यी प्रकोपहरूले सबै वडाहरूमा क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरू र यिनका असर तथा प्रभावहरूसंग जुध्न स्थानीय समुदायले स्थानीय संघ संस्थाहरूको सहयोगमा केही प्रयासहरू गर्ने गरेको देखिए पनि ती प्रयासहरू अपर्याप्त रहेको देखिन्छ ।

३.३.३ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको लागि गरिएका वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरूमा प्रत्येक वस्तीमा भएका श्रोत तथा प्रकोपहरूको पहिचान गरी सहभागीतामूलक तरिकाबाट वस्ती स्तरीय श्रोत तथा प्रकोप नक्शा तयार गरिएको थियो । पछि तिनै वस्ती स्तरीय नक्शाहरूलाई एकिकृत गरी दामा गाउँपालिकाको वडा नं. २ को श्रोत तथा प्रकोप नक्शा तयार गरिएको थियो । उक्त श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गर्ने समय वडामा भएका सम्पूर्ण श्रोत तथा प्रकोपहरूलाई नक्शामा उतार्न आग्रह गरिएको थियो ।

तल प्रस्तुत श्रोत तथा प्रकोप नक्सामा यस वडामा खेतीयोग्य जमिनको तुलनामा वन क्षेत्रनै बढी रहेको देखिन्छ । नदी किनारमा रहेको पहाडी वडा भएकोले यो वडा बाढी, पहिरो तथा भु-क्षयको जखिममा रहेको देखिन्छ । वडाका प्रत्येक वस्तीहरूमा एथेष्ट मात्रामा पानीका मुहानहरू रहेपनि ती मुहानहरूमा क्रमिक रूपमा पानीको मात्रामा कमी हुँदै गएको पाईयो । यसका अलावा यस वडामा ७ वटा सरकारी विद्यालयहरू र वडा कार्यालय रहेको देखिन्छ ।

चित्र १५. दार्जी गा.पा. वडा नं. २ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा

३.३.४ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने प्रकोपले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ फरक फरक प्रकोपहरूले उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्था अनुसार फरक फरक प्रभाव पारेको हुन्छ । यस विधिको प्रयोग गरी यस वडामा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट वडामा विभिन्न उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्थाका समुदायमा कस्तो प्रभाव परेको छ, भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको थियो । यस विधिको प्रयोगले वडामा रहेको लैङ्गिक तथा जातीय समावेशीकरणको स्थितिको समेत उजागर गर्न मद्दत गरेको छ ।

तालिका ८. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग														
		उमेर समूह				लिंग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	अपंगता भएका व्यक्ति	एकल मिला	दलित	जनजाति	ब्राह्मण क्षेत्री
वाढी	खेती योग्य जमिन कटान, वाली नाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानी घट्टमा क्षति, पानीका मुहानमा क्षति,	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
पहिरो तथा भु-क्षय	खेती योग्य जमिनमा क्षति, घरगोठ तथा चौपायामा क्षति, वालीनाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानीको मुहानमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति,	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
खडेरी	पानीका मुहान सुकेको तथा पानीको मात्रा घटेको, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर,	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	***	**	**	**
आगलागि	वोटविरुवाहरु नष्ट, जनावरहरुको क्षति	*	***	***	*	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**
मानव रोग	भाडा पखाला, औलो, टाईफाइड, भाईरल ज्वरो, जन्डिस जस्ता रोगहरुमा वृद्धि	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा वृद्धि, कृषि उत्पादनमा कमी, पशु चौपायाको मृत्यु	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
हावाहुरी	स्कूल तथा घरका छानाहरु उडाएको, जंगलमा वोटविरुवाहरु ढलेको, मकै वालीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	**	***	**	*
असिनापानी	धानवाली तथा फलफुल खेतीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	***	***	**	*
मिचाहा प्रजाति	रैथाने घाँसहरु लोप भएको, वारी तथा कान्लामा उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव	*	***	***	*	***	***	**	**	**	**	**	**	**	**	**

नोट : * न्यून, ** मध्यम र ***अति उच्च जोखिम

यसरी जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोपहरू (बाढी, पहिरो, खडेरी, कृषिमा रोग, हावाहुरी, पशुमा रोग, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप, आदि) बाट सबैभन्दा बढी बाल बालिका, महिला, अति विपन्न वर्ग तथा जातजातिको आधारमा दलितहरू र सामाजिक स्तरको हिसाबले एकल महिला र फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू उच्च संकटासन्न रहेको देखिएको छ । यी प्रकोप तथा जोखिमहरूबाट अन्य वर्ग समुदाय प्रभावित भएतापनि उनीहरूसँग ती प्रकोपहरूको सामना गर्न सक्ने क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको देखिन्छ ।

३.३.५ प्रकोप जोडागत स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नक्शाकनबाट पहिचान गरिएका यस वडामा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरू मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी जोडागत स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका ९. प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण

प्रकोप	बाढी	पहिरो तथा भू-क्षय	खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	आगलागि	हावाहुरी	असिनापानी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	स्तर
बाढी		बाढी	खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	बाढी	बाढी	बाढी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	पाचौ
पहिरो तथा भू-क्षय			खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	पहिरो तथा भू-क्षय	पहिरो तथा भू-क्षय	पहिरो तथा भू-क्षय	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	छैठौ
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	पहिलो
कृषि तथा पशुमा रोग					कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा रोग	दोश्रो
आगलागि						हावाहुरी	असिनापानी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	नवौ
हावाहुरी							हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	आठौ
असिनापानी								मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	दशौ
मिचाहा प्रजाति									मानव रोग	चौथो
मानव रोग										तेश्रो
जम्मा	५	४	९	८	१	३	२	६	७	

यस प्रकोप जोडागत स्तरीकरणबाट यस वडाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपको रूपमा खडेरी देखिएको छ भने त्यसपछिका प्रकोपहरूमा क्रमशः कृषि तथा पशुमा रोग, मानवमा रोग, मिचाहा प्रजाति, बाढी, पहिरा तथा भू-क्षय, हावाहुरी, असिनापानी र आगलागी देखिएको छन् ।

३.३.६ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

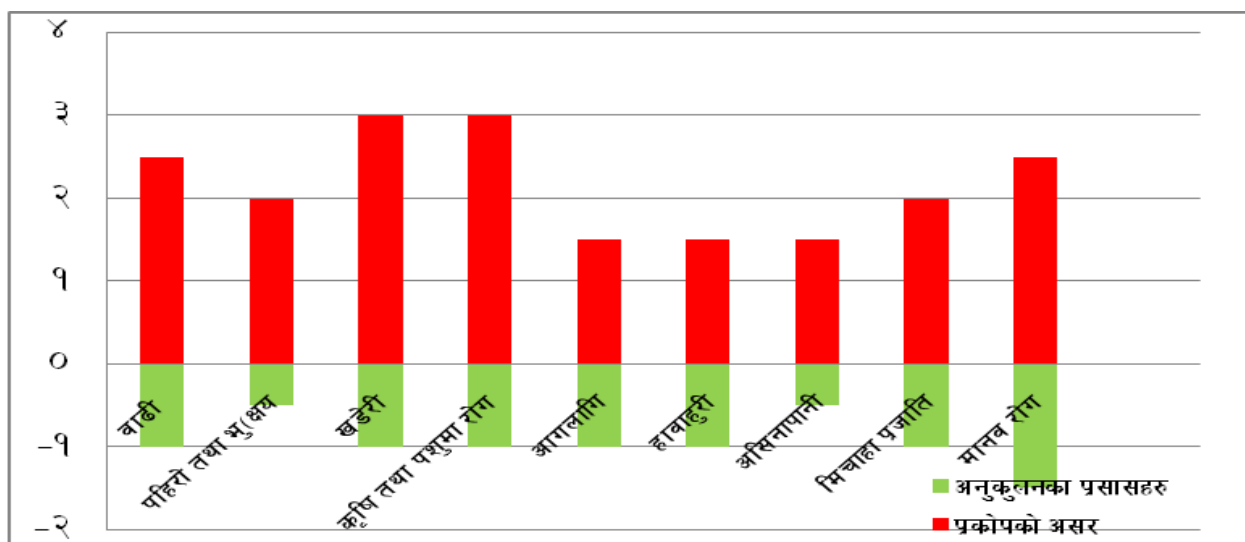
यस विधिको प्रयोगबाट प्रकोपको प्रभाव, प्रभावको मुख्य क्षेत्र विश्लेषण गर्नुका साथै प्रकोपसँग जुध्नका लागि गरिने अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर र अनुकूलनका प्रयासहरूको स्तर दुबैलाई ०.५ देखी ३ अंक भार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा ०.५ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ ।

तालिका १०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले पारेको मुख्य क्षेत्र	प्रभाव	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
१	बाढी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार, मानवीय क्षति, जलश्रोत र उर्जा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ करिव २०० रोपनी जति खेतीयोग्य जमिनमा क्षति पुर्याएको ✓ २६ वटा पानी घट्ट तथा १ वटा मिलमा क्षति पुर्याएको ✓ २० वटा सिंचाई कुलोहरूमा पटक पटक क्षति गरेको ✓ १ वटा काठेपुल वगाएको ✓ ९ स्थानमा तटबन्ध गरेको क्षेत्रमा क्षति पुर्याएको ✓ पशुचौपायामा क्षति 	२.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ खेतका छेउमा ढुंगा लगाएर पर्खाल लगाएको ✓ घट्ट तथा मिलहरू पुनर्निर्माण गरेका ✓ सिंचाई कुलोहरू मर्मत गरेको ✓ केहिले ग्याबियन तारजाली लगाएको 	१
२	पहिरो तथा भु-क्षय	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, मानवीय क्षति, जलश्रोत र उर्जा, भौतिक पुर्वाधार		<ul style="list-style-type: none"> ✓ करिव २३ रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति ✓ २ वटा घट्टमा क्षति पुर्याएको ✓ ४ वटा पानीका मुहानमा क्षति ✓ २ वटा घरमा क्षति ✓ २ वटा भैंस र २ वटा गोरु मरेका ✓ वन क्षेत्रका वोटविरुवाहरूमा क्षति ✓ २ वटा सिंचाई कुलोमा क्षति 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय स्तरमा ढुंगाका गाराहरू लगाउने गरेको ✓ पुरिएका तथा भत्केका पानीका मुहानहरू संरक्षण गरेको ✓ भत्केका सिंचाई कुलोहरू मर्मत गरेको ✓ शुरक्षित ठाउँमा प्रभावित घरधुरीहरू सरेको 	०.५
३	खडेरी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत र उर्जा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ १५ वटा पानीका मुहानहरू सुकेका र सबै मुहानहरूमा पानीको मात्रामा कमी आएर खानेपानी तथा सिंचाईमा समस्या भएको ✓ कृषि योग्य पाखो जमिन बाँझो रहेको र उत्पादनमा कमी आएको ✓ कृषि तथा पशुचौपायाहरूमा रोगको मात्रा बढेको ✓ वाली लगाउने समयमा परिवर्तन भएको ✓ मानव स्वास्थ्यमा रोगहरूको वृद्धि भएको 	३	<ul style="list-style-type: none"> ✓ टाढाबाट खानेपानी ल्याएर खाने गरेको ✓ हाईड्रिड तथा सुख्खा सहन सक्ने जातका विउ विजनहरू रोप्ने गरेको ✓ कृषि उत्पादनमा कमी भएका कारणले अन्यत्र जिल्लाबाट खाद्यान्न आयात गर्नुपरेको ✓ पानीका मुहानहरू संरक्षण गरेको ✓ खाद्य शुरक्षाको अभावले गर्दा वैदेशिक रोजगार र भारतमा जानेको संख्या बढेको 	१
४	कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ मकैमा कालोपोके, गहुँमा सिन्दुरे, धान, आलु तथा तरकारीमा डढुवा रोग, 	३	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय जडिवुटिहरूको प्रयोग ✓ भेटनरी वाट औषधी 	१

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले पारेको मुख्य क्षेत्र	प्रभाव	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
				अदुवामा पात पहेलो हुने तथा डाठ कृहिने जस्ता रोगहरूले कृषि उत्पादनमा कमी भएको <ul style="list-style-type: none"> ✓ वर्षेनी पशुचौपाया तथा कुखुरामा विभिन्न खाले रोगहरूले गर्दा क्षति पुर्याउने गरेको 		उपचार <ul style="list-style-type: none"> ✓ एग्रोभेटवाट विषादीको प्रयोग ✓ केहीले उन्नत विउविजनहरू प्रयोग गरेको 	
५	आगलागि	वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ वन जंगलका वोटविरुवाहरू नष्ट भएको ✓ वन्यजन्तुहरू अन्यत्र विस्थापित भएको ✓ आगो निभाउन जाँदा १ जना मानिस घाईते भएको 	१.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ उपभोक्ताहरू द्वारा जंगलको आगो निभाउने कार्य गरेको 	१
६	हावाहुरी	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्यशु्रक्षा, भौतिक पुर्वाधार		<ul style="list-style-type: none"> ✓ १० वटा घर र २ वटा विद्यालयको छानामा क्षति पुर्याएको ✓ वन जंगलका रुखहरू ढालेको तथा हाँगाहरू भाचेको ✓ मकै वाली तथा फलफुलमा क्षति 	१.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ जनश्रमवाट घर, गोठ तथा विद्यालय निर्माण गरेको 	१
७	असिना पानी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ गहु, जौ, धानवाली तथा फलफुलमा क्षति गरेको 	१.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ कुनै उपाय नभएको 	०.५
८	मिचाहा प्रजाति	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्यशु्रक्षा		<ul style="list-style-type: none"> ✓ रैथाने घाँस प्रजातिहरू लोप हुदै गएको ✓ वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर ✓ कृषि उत्पादनमा कमी 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ खेतवारीमा भएको भारलाई उखेलेर फाल्ने तथा आगो लगाउने कार्य गरेको 	१
९	मानवमा रोग	मानव स्वास्थ्य		<ul style="list-style-type: none"> ✓ भ्नाडापखाला, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, छाला चिलाउने, आखा पाक्ने जस्ता रोगहरू बढदै गएको 	२.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय जडिवुटिहरूको प्रयोग गर्ने गरेको ✓ स्वास्थ्य चौकि तथा स्थानिय मेडिकलहरूवाट औषधी उपचार गरेको 	१.५

चित्र १६. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

माथि उल्लेखित जोखिमको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण विधिबाट पहिचान गरिएका ९ किसिमका प्रकोपहरूको मूल्यांकन तथा अनुकूलनको क्षमताको लेखाजोखा चित्र १६ मा प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त चित्रको विश्लेषण गर्दा यस वडामा सबैभन्दा बढी खडेरी, कृषि तथा पशुमा रोग, मानव रोग जस्ता प्रकोपहरूले असर पारेको देखिन्छ र यी प्रकोपहरू बारम्बार दोहोरिएको पनि पाईएको छ । यस्ता प्रकोपहरूको प्रभावहरूसँग जुध्न सक्ने क्षमता अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ । यस विश्लेषणले प्रकोपहरूसँग जुध्न सक्ने क्षमता विकास हुन अबै समय लाग्ने र त्यतिबेलासम्म धेरै नै क्षती हुने देखिन्छ । तसर्थ यस अनुकूलन योजनामा ती प्रकोपहरूसँग जुध्न तुरुन्तै अवलम्बन गर्न सकिने अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन अनुकूलनका उपायहरू समावेश गरिएका छन् ।

३.३.७ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट वडामा जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरू (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) अन्तर्गत कुन कुन सम्पत्तिहरू उपलब्ध छन् तिनीहरूको विद्यमान अवस्था के छ र ती सम्पत्तिहरूमा जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर के कस्ता रूपमा देखिएका छन् साथै ती असरहरूसँग अनुकूलित हुनको लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपायहरूको के के हुन सक्छन् भनी विश्लेषण गरिएको थियो । जसको परिणाम तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ११. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरूको विश्लेषण

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
प्राकृतिक सम्पत्ति	सामुदायिक वन : साविकको वडा नं. २ मा ३ ओटा (हरियाली पाजाकोट, लालिगुरास, जनश्रृजनशिल), वडा नं. ४ मा ३ ओटा (सल्लेरी, कौलिसैगैरा, मानेगैरा), वडा नं. ५ मा १ वटा (पाथिखोला), वडा नं. ६ मा ५ वटा (भारगाँउ, विउरेखोला, कौछे, चाख्लेडाँडा, दांगा), वडा नं. ९ मा १ वटा (घोप्टेढुंगा ठुलोभिर) गरि जम्मा १३ वटा सामुदायिक वन	सामुदायिक वनका कारणले गर्दा केही हदसम्म वन क्षेत्रको संरक्षण भएता पनि खडेरी र	-	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>रुख प्रजातिहरू : साल, सल्लो, उतिस, काफल, मौवा, लालिगुरास, रैज, बाँझ, कटुज आदि</p> <p>जडिवुटिहरू : समायो, सिल्लु, सहजरी, महजरी, सुनाखरी, जामुन, टिमुर, चुत्रो, अमला, भाकेचुक आदि ।</p> <p>वन्यजन्तुहरू : दुमिस, स्याल, वनविरालो, खरायो, रतुवा, वादर, मलस्याप्रो, चितुवा आदी ।</p> <p>पक्षिहरू: कालिज, कोकले, रुखखोपुवा, तिर्था, जुरेली, भंगेरा, चाखुरा आदी ।</p> <p>सामुदायिक वनको कारणले गर्दा वन क्षेत्रको शंरक्षण भएतापनि मिचाहा प्रजाति र खडेरीको प्रकोपले गर्दा विभिन्न खाले घाँस र जडिवुटिहरू घट्दो अवस्था रहेको छ साथै चिल, लाटोकोसेरो जस्ता चराहरू र चितुवा जस्ता वन्यजन्तुहरू लोप हुँदै गएको पाईएको छ ।</p> <p>खोला तथा खोल्सीहरू : दामाखोला यस क्षेत्र भएर वगने मुख्य खोला हो । यस बाहेकका खोला तथा खोल्सीहरूमा साविकको वडा नं. २ मा ३ वटा (पाजाखोला, धाराखोला, विउरेखोला), वडा नं. ४ मा ६ वटा (अग्रेखोला, गौरीखोली, छहरेखोला, गारापानी खोला, सिमखोला, नरसिं खोला), वडा नं. ५ मा ८ वटा (चैतेखोला, पातिखोला, ठुलाखोला, धुमखोला, कुईरेई खोली, जुगेखोला, वझखोला, सेगावांग खोला), वडा नं. ६ मा ६ वटा (साक्खाखोला, वराखोला, डागीखोला, रत्नेखोला, किटखोली, पनेरीगौरा), वडा नं. ९ मा ४ वटा (घट्टेखोला, पलिखोला, चिराखोला, छरिखोला), यि सबै खोला तथा खोल्सीहरू दामा खोलामा गएर मिसिन्छन् ।</p> <p>पानीका मुहानहरू : वडा नं. २ मा १० वटा (जुगेपानी, छरेपानी, साउनेपानी, कैनपानी, कोक्काउने पानी, सिमाखोला, कारागाँउ, कैनारुख, गुवाखोला, कोलगाँरे), वडा नं. ४ मा १० वटा (आग्रेखोला, ईमिलेपानी, अम्लिसेखोला, उखुवारी खोला, मुलपानी, मारेगौरा, स्यालमारे, खाईडाँडा, ढारखोला, घारीखोला), वडा नं. ५ मा १३ ओटा (सिस्नेरीधारा, पातुखोला, वाझखोला, पाथिखोला, चिसापानी, अरेनी, भालुखोला, सेलावांग, कृवाखोला, ठाराको धारा, धुमखोला, नाउला, पैयाटाकुरा मुल), वडा नं. ६ मा १० वटा (मुलपानी, भक्काने मुल, पारेपानी, तल्लोगारे, हिलागौरा, खालीगौरा, रत्नेखोला, पिपलधारा, पनेरीगौरा, सिमापानी), वडा नं. ९ मा ९ वटा (पुर्णपानी, डागीखोला, ज्यामिरेखोला, पनेरीखोला, छरिखोला, ईर्जखोला, तल्लोगौरा, डाडामाथि, चौरको धारा)</p>	<p>मिचाहा प्रजातिको वढ्दो प्रकोपले गर्दा वनका जडिवुटि हरु तथा स्थानिय रैथाने घाँस प्रजातिहरू लोप हुँदै जाने देखिन्छ साथै उचित वासस्थानको अभावमा वन्यजन्तुहरू पनि क्रमिक रुपमा लोप हुँदै जाने देखिन्छ ।</p> <p>वढ्दो खडेरीका कारणले गर्दा खोला खोल्सी तथा पानीका मुहानहरूमा पानीको मात्रा घट्दै जाने देखिन्छ जसले गर्दा सिंचाईको लागि पानीको अभाव भई कृषि उत्पादनमा कमी आउनुका साथै स्वच्छ पिउनेपानीको पनि अभाव हुने देखिन्छ ।</p>			

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>यिनै पानीका मुहानहरुवाट यस वडाका वासिन्दाहरुले खानेपानीको प्रयोग गरीरहेता पनि व्यवस्थित धारा तथा पाईपलाईनको अभाव देखिन्छ ।</p> <p>वन क्षेत्रमा भएका सुख्खा पोखरीहरु : साविकको वडा नं. २ मा ३ वटा (पिरोहाले, लामासेरा, पाजाकोट), वडा नं. ४ मा ३ वटा (धुमेटाकुरी, दलसिं. टाकुरी, गोरटाकुरा) वडा नं. ५ मा ५ वटा (वभुखोला, मौलेखाली, धुमखोला, लिखाईखाली, डाडैखाली) वडा नं. ६ मा ४ वटा (तुषारे, वोहरागाउ, पिपलारुख, दांगावन) वडा नं. ९ मा ४ वटा (स्यालापाखा खाली, उदिनढूंगा खाली, मनटाकुरा खाली, छेर्नी खाली)</p> <p>संरक्षणको अभावमा यि सुख्खा पोखरीहरु पुरिदै गएका छन ।</p>				
भौतिक सम्पत्ति	<p>मोटरवाटो : यस वडाका प्रायजसो वस्तिहरुलाई कच्ची मोटरवाटोले छोएको छ ।</p> <p>विजुलीवत्ति : यस वडाका कुनै पनि वस्तिहरुमा विजुलीवत्तिको सुविधा रहेको छैन, यहाका वासिन्दाले सौर्य उर्जावाट घरमा वत्ति वालिरहेका छन तर केही विपन्न घरधुरीहरुमा सोलार वत्ति पनि छैन वा भएको पनि पुर्ण रुपमा विग्रेको अवस्थामा रहेको छ ।</p> <p>सोलार वत्ति नभएका घरधुरी : साविकको वडा नं. २ मा २५, वडा नं. ४ मा ६, वडा नं. ५ मा २०, वडा नं. ६ मा २४, वडा नं. ९ मा ५ गरि जम्मा ८० घरधुरीहरु ।</p> <p>भोलुंगे पुल : ३ वटा (साविकको वडा नं. ४ मा १, वडा नं. ५ मा १ र वडा नं. ९ मा १)</p> <p>मिल : पानीवाट संचालन हुने मिल साविकको वडा नं. ९ मा ३ र वडा नं. २ मा १ गरि जम्मा ४ वटा ।</p> <p>पानी घट्ट : साविकको वडा नं. २ मा १, वडा नं. ४ मा ९, वडा नं. ५ मा ४, वडा नं. ६ मा ११, वडा नं. ९ मा ३ गरि जम्मा २८ वटा जसमध्ये ९ वटा सुधारिएका छन ।</p> <p>सामुदायिक भवनहरु : साविकको वडा नं. २ मा २ वटा विद्यालय भवन, साविकको वडा नं. ४ मा १ वटा विद्यालय भवन, साविकको वडा नं. ५ मा २ ओटा विद्यालय भवन, वडा नं. ६ मा १ वटा विद्यालय भवन र १ वटा सामुदायिक वनको भवन, वडा नं. ९ मा १ वटा विद्यालय भवन र १ वटा सामुदायिक वनको भवन रहेका छन ।</p> <p>सुचना तथा संचार : यस वडामा रुकुम जिल्लाका एफ.एम. रेडियोहरु राम्रो संग सुनिने गरेको तर</p>	<p>भविष्यमा जलवायुजन्य प्रकोपका असरका बावजूद विकास प्रक्रियाले गर्दा मोटरवाटोको स्तरउन्नती भई यातायातको राम्रो सुविधा हुनेछ । विजुली वत्तिको विस्तार हुनेछ ।</p> <p>सामुदायिक भवनहरुको स्तरउन्नती हुनेछ । परम्परागत घट्टहरु समय अनुसार</p>	+	+	-

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>सल्यान जिल्लाका एफ.एम. रेडियोहरुले काम नगर्ने गरेको साथै एन.सेल र स्काई ले राम्रो काम गरेतापनि नमस्तेले त्यति राम्रो काम नगर्ने गरेको ।</p> <p>खानेपानीको उपलब्धता : साविकको वडा नं. २ मा ९ वटा टाँकि साथै केहीले कुवावाट खाने गरेको, वडा नं. ४ मा ७ वटा टाँकि, वडा नं. ५ मा २ वटा टाँकी, वडा नं. ६ मा १ वटा टाँकी र वडा नं. ९ मा २ गरि जम्मा २१ वटा टाँकिहरुवाट खानेपानीको प्रयोग गरिरहेका छन ।</p> <p>यि टाँकिहरु मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेका छन ।</p> <p>सिंचाई कुलो : साविकको वडा नं. २ मा ५ वटा, वडा नं. ४ मा १५ वटा, वडा नं. ५ मा ६ वटा, वडा नं. ६ मा ७ वटा र वडा नं. ९ मा ५ वटा सिंचाई कुलोहरु रहेका छन साथै प्रायजसो सिंचाई कुलोहरु कच्ची र परम्परागत रहेका छन ।</p>	<p>सुधारिएको हुनेछन ।</p> <p>स्वच्छ पिउनेपानी उपलब्ध गराउनका लागि खानेपानीका टाँकि तथा धाराहरुको मर्मत तथा स्तरउन्नती गरिनेछ ।</p> <p>सिंचाई कुलाहरुको स्तरउन्नती हुनेछ ।</p> <p>सुचना तथा संचारको पहुँच बढनेछ ।</p>			
सामाजिक सम्पति	<p>सामुदायिक वन : साविकको वडा नं. २ मा ३ वटा, वडा नं. ४ मा ३ वटा, वडा नं. ५ मा १ वटा, वडा नं. ६ मा ५ वटा, वडा नं. ९ मा १ गरि जम्मा १३ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरु रहेका छन ।</p> <p>आमा समुह : साविकको वडा नं. २ मा ३ वटा, वडा नं. ४ मा ३ वटा, वडा नं. ५ मा १ वटा, वडा नं. ६ मा १ वटा र वडा नं. ९ मा १ गरि जम्मा ९ वटा आमा समुहहरु रहेका छन ।</p> <p>सहकारी : साविकको वडा नं. २ मा २ वटा (हरियाली र मातृभूमि कृषि सहकारी) ।</p> <p>महिला समुह : साविकको वडा नं. २ र ६ मा १/१ वटा गरि २ वटा ।</p> <p>वडा नागरिक मञ्च : साविकको सबै वडामा १/१ गरि ५ वटा ।</p> <p>वाल क्लव : साविकको वडा नं. ४ मा १ वटा, वडा नं. ५ मा १ वटा, वडा नं. ६ मा १ वटा र वडा नं. ९ मा १ गरि ४ वटा ।</p> <p>युवा क्लव : साविकको वडा नं. ४ मा १ ओटा</p> <p>विद्यालय व्यवस्थापन समिति : प्रत्येक विद्यालयमा १/१ गरि ७ वटा</p> <p>कृषि समुहहरु : साविकको वडा नं. २ मा १ वटा (थानागाउ), वडा नं. ४ मा ४ वटा (लेकवेशी, दलित कृषक समुह, जानकी वाखापालन समुह,</p>	<p>भविष्यमा यस वडामा विभिन्न सामुदायिक संघ संस्थाहरुको सक्रियता बढने छ ।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>हरियाली कृषक समुह), वडा नं. ५ मा २ वटा (क्षितिज, महिला सहयात्रा), वडा नं. ६ मा ३ वटा (ओजावाड कृषी समुह, कौदे कृषक समुह, रानागाउ महिला कृषक समुह), वडा नं. ९ मा २ वटा (दोभान कृषक समुह, दार्माली धान खेती कृषक समुह) ।</p> <p>संघ संस्था तथा परियोजनाहरू : यस वडामा गरिवी निवारण कोष, LGCDP, ASHA, SUAAHARA, एकिकृत परियोजना, DDS, जस्ता संघ संस्था तथा परियोजनाहरूले काम गरिरहेका छन् ।</p>				
मानविय सम्पति	<p>शिक्षा सेवा : साविकको वडा नं. २ मा १५ जना, वडा नं. ४ मा ५ जना, वडा नं. ५ मा १५ जना, वडा नं. ६ मा १० जना, वडा नं. ९ मा २ जना गरि जम्मा ४७ जना ।</p> <p>सैनिक प्रहरि : साविकको वडा नं. ४ मा १ जना, वडा नं. ५ मा २ जना, वडा नं. ६ मा ६ जना गरि जम्मा ९ जना ।</p> <p>निजामति : साविकको वडा नं. २ मा १ जना र वडा नं. ९ मा ३ जना गरि जम्मा ४ जना ।</p> <p>गैहसरकारी संस्था : साविकको वडा नं. २ मा २ जना, वडा नं. ६ मा १ जना र वडा नं. ९ मा १ जना गरि जम्मा ४ जना ।</p> <p>वैदेशिक रोजगार : साविकको वडा नं. २ मा १०० जना, वडा नं. ४ मा ३० जना, वडा नं. ५ मा १५ जना, वडा नं. ६ मा ३३ जना र वडा नं. ९ मा २२ जना गरि जम्मा २०० जना ।</p> <p>जे.टि.ए. : साविकको वडा नं. २ मा ४ जना, वडा नं. ४ मा १ जना, वडा नं. ५ मा १ जना, वडा नं. ६ मा १० र ९ मा १ गरि जम्मा १७ जना ।</p> <p>अ.न.मि/अ.हे.व./सि.एम.ए. : साविकको वडा नं. ४ मा १ जना सि.एम.ए., वडा नं. ६ मा १ जना अ.न.मि., १ जना अ.हे.व. र २ जना सि.एम.ए., वडा नं. ९ मा १ जना अ.न.मि. र १ जना सि.एम.ए. गरि जम्मा ७ जना</p> <p>महिला स्वयमसेविका : यस वडामा ५ जना महिला स्वयमसेविका रहेका छन् ।</p> <p>सव-ओभरसियर/ओभरसियर : साविकको वडा नं. २ मा ३ जना, वडा नं. ४ मा १ जना, वडा नं. ५ मा १ जना, वडा नं. ६ का १ जना गरि जम्मा ६ जना ।</p> <p>डकर्मि सिकर्मि : साविकको वडा नं. २ मा ३० जना, वडा नं. ४ मा ७५, वडा नं. ५ मा ८०, वडा नं. ६ मा ३० र वडा नं. ९ मा २ गरि जम्मा २१७ जना</p>	<p>भविष्यमा यस वडामा पनि शैक्षिक अवस्थामा सुधार आउनुका साथै शिक्षा सेवा, सेना प्रहरी तथा निजामति सेवा लगायत विभिन्न संघ संस्थाहरूमा यस वडाका व्यक्तिहरूको संलग्नता बढ्नेछ ।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>सिलाई कटाई : साविकको वडा नं. २ मा ५ जना, वडा नं. ४ मा ७ जना, वडा नं. ६ मा १३ जना र वडा नं. ९ मा ३ जना गरि जम्मा २८ जना</p> <p>अगुवा कृषक : साविकको वडा नं. ४ मा १ जना</p> <p>एस.एल.सि. पास : साविकको वडा नं. २ मा ४० जना, वडा नं. ४ मा १६ जना, वडा नं. ५ मा ३५ जना, वडा नं. ६ मा ६० र वडा नं. ९ मा ४० गरि जम्मा १९१ जना</p> <p>प्रविणता प्रमाण पत्र तह : साविकको वडा नं. २ मा २५ जना, वडा नं. ४ मा ८ जना, वडा नं. ५ मा २० जना, वडा नं. ६ मा ४० र वडा नं. ९ मा ३५ गरि जम्मा ११८ जना</p> <p>स्नातक : साविकको वडा नं. २ मा १० जना, वडा नं. ४ मा ४ जना, वडा नं. ५ मा ५ जना, वडा नं. ६ मा २१ र वडा नं. ९ मा २५ गरि जम्मा ६५ जना</p> <p>स्नातकोत्तर : साविकको वडा नं. ५ मा ४ जना, वडा नं. ६ मा ७ र वडा नं. ९ मा ५ जना गरि जम्मा १६ जना</p> <p>ग्यावियन जालि बुन्ने : साविकको वडा नं. ५ मा २ जना</p> <p>विद्युत प्राविधिक : साविकको वडा नं. ५ मा १ जना र वडा नं. ६ मा १ जना गरि जम्मा २ जना ।</p> <p>कम्प्युटर तालिम प्राप्त : साविकको वडा नं. ४ मा २ जना, वडा नं. ५ मा १ जना, वडा नं. ६ मा १ जना र वडा नं. ९ मा २ जना गरि जम्मा ६ जना ।</p>				
आर्थिक सम्पत्ति	<p>परम्परागत खेती प्रणाली र पशुपालनवाट यस वडाको जिविकोपार्जन चलेको छ । नोकरी तथा व्यवसायमा केही व्यक्तिहरु संलग्न भएता पनि अधिकांश घरधुरीहरुको आर्थिकोपार्जनको श्रोत वैदेशिक रोजगार रहेको छ । यस वडाका ८० प्रतिशत घरधुरीहरु रोजगारीको लागि भारतको कालापहाड जाने चलन रहेको छ साथै २०० जना भन्दा बढी भारत बाहेक अन्य मुलुकहरुमा वैदेशिक रोजगारीका लागि गएका छन ।</p> <p>व्यापार व्यवसाय : साविकको वडा नं. २ का ७ जना, वडा नं. ४ मा ३ जना, वडा नं. ५ मा ९ जना, वडा नं. ६ मा १० जना र वडा नं. ९ मा ६ जनाले व्यापार व्यवसायवाट जिविकोपार्जन गरिरहेका छन ।</p> <p>यस वडाको नजिकको व्यापारिक केन्द्र रुकुमको भुल्लेटा, फारुला, सिलिंगेहरु हुन भने बाह्य व्यापार केन्द्र सल्यानको श्रीनगर र दांगको तुलसीपुर बजार हुन ।</p> <p>वित्तिय संस्थाहरु : यस वडामा छिमेकी लघु वित्त,</p>	<p>भविष्यमा यहाका कृषकहरुले पनि व्यवसायिक रुपमा कृषि तथा पशुपालन गर्नेछन । व्यापारिक केन्द्रहरुको स्तरउन्नती हुनेछ। सहकारी तथा वित्तिय संस्थाहरुले थप सेवा प्रवाह गर्नेछन ।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	महिला सहयात्री, मिरमरे लघुवित्त जस्ता वित्तीय संस्थाहरूले सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् ।				

यस वडाको जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरूको विश्लेषणबाट यस वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पत्तिहरूमा विभिन्न खालका मिचाहा प्रजातिको प्रकोपले गर्दा वन जंगलको हैसियत दिन प्रतिदिन खस्कदै गईरहेको देखिन्छ साथै खेतीयोग्य जग्गाहरूमा समेत खडेरी र मिचाहा प्रजातिहरूले असर पारेको देखिन्छ । यस वडामा १३ वटा सा.व.उ.स.हरू गठन भईसकेको भएतापनि दिगो वन व्यवस्थापनको अभावमा ती सा.व.उ.स.हरूले उपभोक्ताहरूलाई आशा अनुरूप लाभ पुऱ्याउन सकेका छैनन् । तर ती सा.व.उ.स.हरूमा सु-शासनको अवस्था भने क्रमिक रूपमा सुधार हुँदै गईरहेको देखिन्छ । वडाका सबै वस्तीहरू कच्ची मोटर बाटोले जोडी सकेका छन् । यस वडामा कुनै पनि वस्तीहरूमा विजुलीको सुविधा रहेको छैन । सबै क्षेत्रमा प्रभावकारी संचार पुग्न सकेको अवस्था छैन । शैक्षिक संस्थाहरूको संख्या पनि तुलनात्मक रूपमा कम छ भने वस्ती स्तरमा आमा समूहहरू, सामाजिक संस्थाहरू क्रियाशिल रहेका छन् । रोजगारीको लागि विदेशिने क्रम बढी भएकोले कृषि उत्पादनमा सिधै असर पुगेको देखिन्छ ।

३.३.८ वस्ती (साविकका वडाहरू) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण

यस विधि अर्न्तगत विभिन्न साविकका वडाहरू बीच प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा तुलना गर्दै सबैभन्दा जोखिममा रहेको वडा निर्धारण गरिएको थियो । यस विधि अपनाउँदा जलवायु परिवर्तनका असरसँगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा विभिन्न जोखिम र अनुकूलित हुने क्षमताको विश्लेषण गर्दै सहभागीहरू बीच छलफलको माध्यमबाट वस्ती स्तरीकरण गरिएको थियो ।

तालिका १२. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ति स्तरीकरण

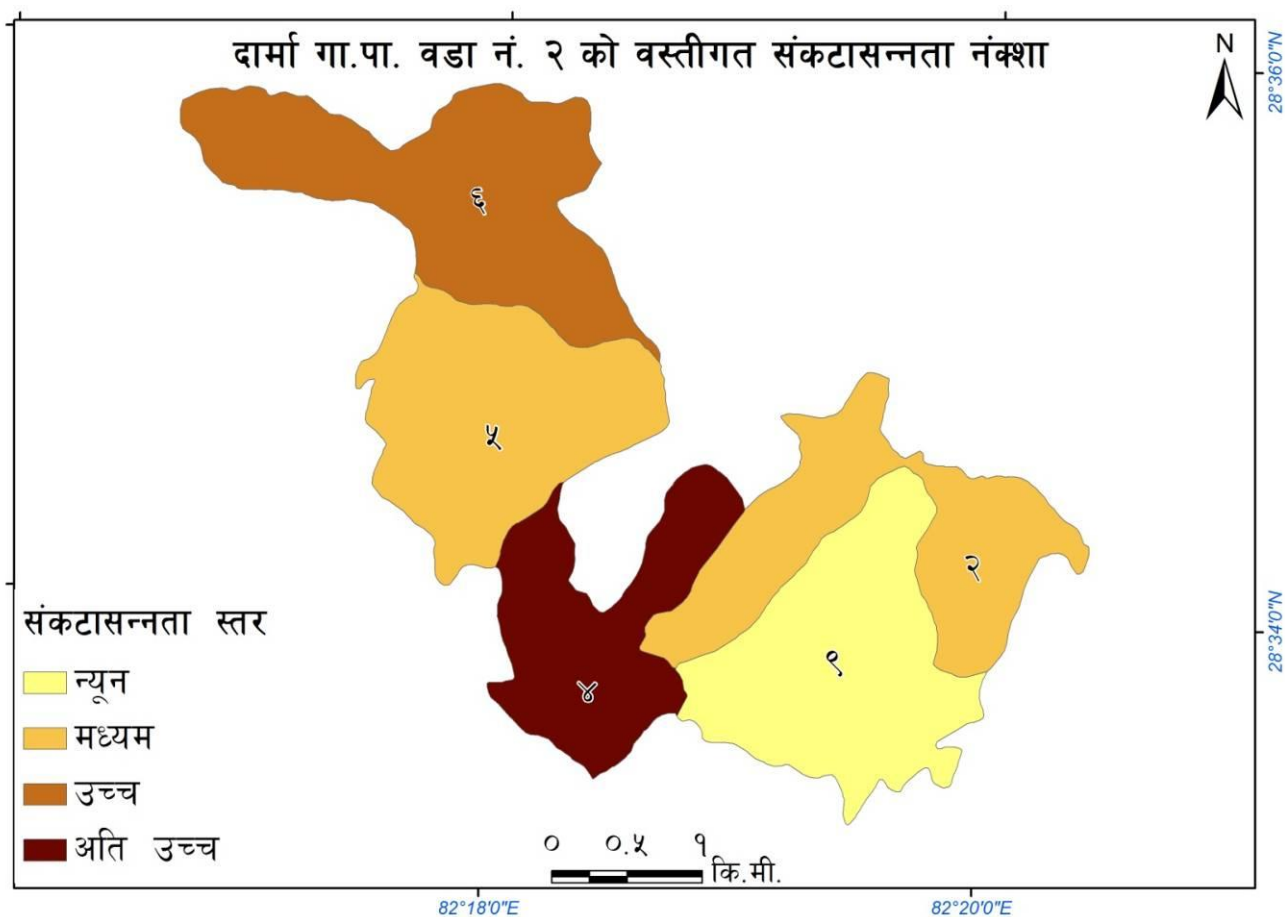
साविकको वडा नं.	२	४	५	६	९	स्तर	कैफियत
२	X	४	५	६	२	चौथो	मध्यम
४	X	X	४	४	४	पहिलो	अति उच्च
५	X	X	X	६	५	तेस्रो	मध्यम
६	X	X	X	X	६	दोस्रो	उच्च
९	X	X	X	X	X	पाचौ	न्यून
जम्मा	१	५	३	४	१		

तालिका १३. वस्ती स्तरीकरणको निष्कर्ष

साविकको वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरू
९	न्यून	सबैखाले जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेता पनि बाढी, पहिरो र खडेरी जस्ता प्रकोपहरूको असर अन्य वडाहरूको तुलनामा कम परेको साथै कृषि योग्य जमिन पनि अन्य वडाहरूको तुलनामा राम्रो भएको ।
२ र ५	मध्यम	सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको भए तापनि बाढी, पहिरो र खडेरी जस्ता प्रकोपहरूको असर साविकको वडा नं. ४ र ६ को तुलनामा कम देखिएको ।

साविकको वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरू
६	उच्च	केही कृषि योग्य जमिन भएता पनि दामाखोला र साक्चा खोलाले कटान गरि क्षति पुर्याउने गरेको । कृषि तथा पशुचौपायाहरूमा बेला बेलामा विभिन्न रोग देखिने गरेको छ ।
४	अति उच्च	अन्य वडाहरू जस्तै सबै खाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको र वाढीको प्रकोप अन्य वडाहरूको तुलनामा अभै वढी भएको ।

वडाहरूको स्तरीकरण गर्दा वडा ४ सबैभन्दा संकटासन्न (अति उच्च) र वडा ६ उच्च संकटासन्न स्तरमा रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी वडा नं. २ र ५ मध्यम तथा वडा नं. ९ तुलनात्मक रूपमा न्यून संकटासन्न अवस्थामा रहेको देखिन्छ । स्तरीकरण गर्दा संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरूलाई विशेष ध्यान दिइएको थियो ।

चित्र १७. दामा गा.पा. वडा नं. २ को वस्तीगत संकटासन्नता नक्शा (श्रोत: रुपान्तरण नेपाल)

३.४ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

३.४.१ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना

स्थानीय स्तरमा विद्यमान अवस्था र प्रणालीको चित्रण गरिसकेपछि वडा स्तरीय सरोकारवालाको दृष्टिमा उच्च अनुकूलन क्षमताका परिदृष्यहरूको परिकल्पना गरिएको थियो । तिनै परिकल्पनाहरूका आधारमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना गोष्ठीका सहभागीहरूले यस वडाको लागि गरेको परिकल्पनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

- स्थानीयवासीहरूको जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसको असरसँग अनुकूलित हुने क्षमता विकास भएको हुनेछ । जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षति न्यून भएको हुनेछ ।
- खानेपानीको मुहानको संरक्षणबाट पानीको प्रचुरता भएको हुनेछ ।
- सिचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती, सरल सिचाई प्रविधिको प्रयोगले सिचाईको उपलब्धतामा वृद्धि भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनुका साथै स्थानीय जनताको आयआर्जनमा टेवा पुगेको हुनेछ ।
- स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट वडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपको असर कम भई वडा विकास निर्माणमा अग्रसर भएको हुनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वनको हैसियत सुदृढ हुनुका साथै वन डढेलोको प्रकोप पनि कमी आएको हुनेछ र संगसंगै वन विनाश र वन अतिक्रमणमा पनि कमी आएको हुनेछ ।
- उपयुक्त उन्नत जातको कृषिवाली तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगका कारण कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई जीविकोपार्जन सहज भएको हुनेछ ।
- पशु तथा कृषिमा देखा पर्ने रोगको असर कमी भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढेछ ।
- घाँस काट्ने मेशिन, धान भाग्ने मेशिन र मकै छोडाउने मेशिनको प्रयोगले महिलाको कार्यबोझमा कमीआएको हुनेछ ।
- भू-क्षमता अनुसारको उचित कृषि प्रविधीहरूको प्रयोग र भू-संरक्षणका उपायहरूको अवलम्बनसंगै भू-क्षयमा कमी आएको हुनेछ ।
- स्थानीयवासीहरूमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भएर यसका प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुन तथा समग्र वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्न प्रशासकिय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई समग्र उप-जलाधार क्षेत्रका माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूबीच सहकार्यको शुरुवात भएको हुनेछ ।

३.४.२ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

यस विधि अन्तर्गत अनुकूलनका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण गर्नको लागि विभिन्न आधारहरू जस्तै: प्रभावकारिता, सम्भाव्यता, दिगोपना, खर्चको मितव्ययिता, संकटासन्नमुखी (लक्षितवर्गमुखी) तथा महिला प्रति संवेदनशिलता निर्धारण गरिएका थिए । प्राथमिकीकरणको लागि यसमा १ देखि ३ सम्मको अङ्कभारको प्रयोग गरिएको थियो । अङ्कभार १ ले उक्त आधारहरू राम्ररी पूरा गर्न नसक्ने भन्ने जनाउँछ भने अङ्कभार ३ ले आधार राम्ररी पूरा गर्न सक्ने जनाउँछ । खर्चको मितव्ययिताको सम्बन्धमा भने कम खर्चिलोलाई ३ अंक र धेरै खर्चिलोलाई १ अंक दिइएको थियो । त्यस पछि सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर कूल जम्मा निकालिएको थियो । उक्त कूल जम्मा अंकको आधारमा नै अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको प्राथमिकीकरण गरिएको थियो । जुन क्रियाकलापले बढी अंक प्राप्त गरेको थियो उक्त क्रियाकलापलाई योजनामा पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । यस विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजालाई अनुकूलन कार्ययोजनामा प्राथमिकताका साथ राखिएको छ । तर यसो भन्दैमा कुनै क्रियाकलापले उत्कृष्ट अंक ल्याउँदैन त्यो नै सबै स्थानको लागि सर्वोत्कृष्ट भन्ने चाहिँ होइन, स्थान अनुसार क्रियाकलापको उत्कृष्टता फरक हुन सक्छ ।

तालिका १४. अनुकूलन उपायहरूको प्राथमिकीकरण

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	वाढी तथा पहिरो	खेती योग्य जमिन कटान तथा पुरेको सिंचाई कूलोमा क्षति पशु चौपायामा क्षति अन्नवालीमा डुवान तथा क्षति माटोको उर्वराशक्तिमा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी	अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा कृषि क्षेत्रमा विभिन्न खाले अनुकूलनका उपायहरू अपनाइने हुनाले वाढी, पहिरो, खडेरी कृषि प्रभाव कम हुनाले उत्पादनमा वृद्धि हुनेछ र खाद्य सुरक्षा बढ्ने छ ।	वायोइन्जीनियरिङ (भकारी वाघ्ने)	२	३	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				तटबन्ध निर्माण, ग्याविन पर्खाल	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	मध्यकालिन
				नदि किनारमा वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				पशु विमा	२	२	३	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				वाली विमा	२	१	३	२	३	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
				माटो परिक्षण शिविर	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				माटोको उपचार	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
	कृषि तथा पशुमा रोग	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि पशु चौपायामा रोगको वृद्धि		रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरूको प्रवर्द्धन	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				विउ भण्डारणका लागि सुरक्षित भोला (सुपर ग्रेन व्याग)	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				पशुपालन सम्बन्धि तालिम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				पशु स्वास्थ्य शिविर	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				भकारो सुधार	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				वाखाको खोर सुधार	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधार (वोका) बोयर	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधारका लागि कृत्रिम गर्भाधान (गाई र भैसी)	३	२	३	१	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दियोजना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूख (१-३)	महिलाको कार्यबन्धनमा कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कमी, पानीका मुलहरु सुक्ने क्रममा वृद्धि, हिउँदमा खोलाहरुको बहावमा कमी	सुख्खा सहने प्रजातिको प्रवर्द्धन(गहु, मकै, धान)			३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती			३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		थोपा सिंचाई			३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		फिरफिरे सिंचाई			३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		प्लास्टिक घरमा बेमौषमी तरकारी खेती			३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		प्लास्टिक पोखरी			२	३	२	१	२	३	१३	चौथो	अल्पकालिन
		पक्की सिंचाई पोखरी			३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		कम पानी आवश्यक पर्ने नगदे वाली जस्तै अदुवा खेती सम्बन्धि तालिम			२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
		घर बगैचा तालिम			२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना			२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
	अलैच खेति			२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
	श्रोत घर बगैचा स्थापना			२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
	घास रोपण			३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
	कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना तथा सवलिकरण			२	३	३	१	३	२	१४	तेश्रो	मध्यकालिन	
	सामुदायिक बिउ बैकको स्थापना			२	३	२	१	३	२	१३	चौथो	दिर्घकालिन	
	घाँस काटने मेसिन खरिद			३	३	२	१	३	३	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
	धान भार्ने मेसिन खरिद			३	३	२	१	३	३	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
	मकै छोडाउने मेसिन खरिद			३	३	२	१	३	३	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूखि (१-३)	महिलाको कार्यभूमिमा कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि	
				फलफुल खेती सम्बन्धि तालिम तथा विरुवा वितरण (आप, अनार, सुन्तला, कागति)	३	३	२	१	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				रोजमेरी खेति	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				माहुरी पालन तालिम तथा घर वितरण	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन	
	भू-क्षय	खेतबारीको माटो तथा पोषक तत्वहरू बगाएको		गह्ना सुधार	२	३	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन	२	३	३	२	२	२	१४	तेश्रो	मध्यकालिन	
वन तथा जैविक विविधता			वन व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण लगायतका विभिन्न किसिमका अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा वनको हैसियतमा सुदृढ हुनुको साथै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुग्नेछ ।	वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				तटवन्ध निर्माण, ग्याविन पर्खाल निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				वायो ईन्जिनियरिंग (वैस, वाँस रोपण)	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				डाले घाँस प्रजातिहरू रोप्ने	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				संरक्षण पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				परम्परागत सुख्खा पोखरी संरक्षण	३	३	३	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
	आगलागि	रुखविरुवा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति			अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खरिद	२	३	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
					अग्नी रेखा निर्माण	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
					सुख्खा मौसम शुरु हुनु अगावै वनमा जम्मा भएका प्रज्वलनशील वस्तुहरू जस्तै पात पत्कर, भाडी, सुकेका घाँसपात हटाउने	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
					मिचाहा प्रजाति	घास तथा जडिवुटिका प्रजातिहरू लोप हुँदै गएको	२	३	२	३	२	१	१३	चौथो

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
		बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर		मिचाहा प्रजातिहरू जस्तै बनमारा उखेलेर फाल्ने र त्यस्ता प्रजातिहरूको प्रयोग गरी वायोब्रिकेट तथा वायोचार उत्पादन	३	३	३	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		वन्य जन्तुहरू लोप हुँदै गएको		वन व्यवस्थापन (हाँगा काटछाट)	३	३	३	३	२	१	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				खुल्ला चरिचरण रोक्ने	२	२	२	२	२	२	१२	पाँचौ	अल्पकालिन
जलश्रोत तथा उर्जा	वाढी तथा पहिरो	खानेपानीका मुहान बगाएको	खानेपानीको मुहानको संरक्षणबाट पानीको उपलब्धता बढ्नुका साथै स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारणले स्थानीयको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आएको हुनेछ ।	खानेपानी मुहान संरक्षण (तारवार, वृक्षारोपण, टाँकि निर्माण) तथा खानेपानी योजना निर्माण	३	३	३	१	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
	खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कमी		जिरो उर्जा पम्प (वर्षा पम्प) प्रविधिबाट सिंचाई	३	२	२	१	३	३	१४	चौथो	अल्पकालिन
				सरल सिंचाई प्रविधि (थोपा सिंचाई र फिरफिरे सिंचाई)	३	३	२	२	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
		पानीका मुहानहरू सुकेको		UPLIFT प्रविधिबाट खाने पानी तथा सिंचाई	३	३	२	१	३	३	१५	तेश्रो	मध्यकालिन
		पानीको कमीका कारण घट्ट संचालनमा कठिनाई भएको		सुधारिएको घट्ट	३	३	३	२	३	३	१७	पहिलो	अल्पकालिन
		दाउराको उपलब्धतामा कमी		सुधारिएको चुलो	३	३	३	२	३	३	१७	पहिलो	अल्पकालिन
				गोबरग्याँस प्लान्ट निर्माण	३	३	३	१	३	२	१५	तेश्रो	अल्पकालिन
				सोलार प्यानल खरिद तथा वितरण	३	३	३	१	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
भौतिक पूर्वाधार तथा जलवायुजन्य प्रकोप	वाढी तथा पहिरो	सिंचाई कुलोमा क्षति	विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट बाढी, पहिरो जस्ता जल उत्पन्न प्रकोपको असर कम हुनेछ	सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		वाटोघाटोमा क्षति		तटबन्ध/टेवा पर्खाल/चेकड्याम तथा नाली मर्मत तथा निर्माण	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक बाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि	
		विद्यालय तथा वस्तिमा क्षति		पक्की गारो लगाउने	३	३	३	१	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				कच्ची गारो लगाउने	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				आकस्मिक कोषको स्थापना	३	३	३	१	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा मर्मत	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
जन स्वास्थ्य	वाढी, पहिरो	मानविय क्षति	सचेतनामूलक तथा पूर्व तयारीका क्रियाकलापहरुले जलवायुजन्य रोगहरुमा कर्मि आउने छ ।	खोज तथा उद्धार सम्बन्धि तालिम	२	३	३	१	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन	
	सरुवा रोगहरुको संक्रमणमा वृद्धि	भाडापखाला, आखा पाक्ने रोग, औलो, टाईफाईड आदीको संक्रमणमा वृद्धि		स्ट्रेचर खरिद	३	३	३	२	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री सहितको बाक्स खरिद	२	३	२	३	३	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				स्वास्थ्य चौकीको सबलिकरण	२	३	२	३	३	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				जनचेतनामूलक कार्यक्रम	२	३	२	२	३	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				पानीको शुद्धिकरण	२	३	२	३	३	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				औषधीयुक्त भुल खरिद	३	३	२	२	३	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				आपतकालिन कोषको स्थापना	३	३	३	२	२	२	२	१५	दोश्रो	दिर्घकालिन
पोषण सम्बन्धि तालिम	३	३	३	२	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन				

नोट: अल्पकालिन भन्नाले ५ वर्ष भन्दा कम, मध्यकालिन भन्नाले ५ देखि १० वर्ष सम्मका र दिर्घकालिन भन्नाले १० वर्षभन्दा माथिका योजनाहरुलाई जनाउँदछ ।

३.४.३ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा

यस वडाका स्थानीय सुमदाय सबैले जलवायु, तापक्रम, पानी पर्ने समयमा आएका परिवर्तनहरूको महसुस गरेका भएता पनि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सूचना तथा जानकारीहरूको कमीले त्यस्ता परिवर्तनहरू किन भईरहेका छन् भन्ने बारेमा उनीहरू अनविज्ञ थिए । यसर्थ प्रत्येक वस्तिहरूमा गरिएका सचेतनामूलक क्रियाकलापहरू स्थानीय सुमदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि ज्ञान वृद्धि गराउन निकै नै उपयोगी सावित भएका छन् । त्यसैले वडामा निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू, स्थानीय सुमदायका साथसाथै वडामा कार्यरत सम्पूर्ण गैर सरकारी संस्थाहरू तथा ईलाका स्तरीय सरकारी कार्यालयहरूलाई पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्नका साथै सहकार्यको लागि उत्प्रेरित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया र अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरूको आवश्यकता देखिन्छ ।

यस वडाको वडा कार्यालयमा अध्यक्ष सहित ५ जना निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू, १ जना सचिव, १ जना कार्यालय सहायक रहेका छन् भने वडाले घर भाडामा लिई आफ्नो कार्य गर्दै आएको छ । लापा निर्माणका सम्पूर्ण चरणहरूमा वडा कार्यालयले मुख्य भूमिका खेल्दै आएको पनि छ । निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न केही हदसम्म दक्ष देखिएतापनि कार्यक्रमको लक्ष्य पुरा गर्न उनीहरूलाई थप ज्ञान, सीप दिनु पर्ने आवश्यक देखिन्छ । यस वडाको सम्पूर्ण सूचनाको अध्यावधि राख्न कम्प्युटर, जनशक्तिलाई तालिमका साथै वडामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पुस्तकहरू राख्न तथा अध्ययन गर्न ज्ञान केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसरी लापाका योजनालाई कार्यान्वयन गर्न यस्ता तालिम, गोष्ठीहरूको आवश्यक पर्ने भएको हुँदा त्यस्ता तालिम तथा गोष्ठीहरू संचालन तथा सम्पन्न गर्नको लागि सहयोगी निकायहरू जि.स.स., गाउँपालिका, स्थानीय संघ संस्थाहरूका साथै दातृ निकायहरूको साथ र सहयोगको आवश्यकता छ भने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि एक जना सामाजिक परिचालक, एक जना कृषि प्राविधिक र एक जना प्राविधिक (आभेरसियर) परिचालन गर्नु पर्ने पनि आवश्यकता देखिन्छ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू तथा सरोकारवाला निकायहरूलाई स्व:अनुगमन, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, योजना प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न पनि आवश्यक देखिन्छ । यिनै आवश्यकताहरूलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरोकारवालाहरूसंगको छलफलको आधारमा तयार गरिएको क्षमता विकास योजना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १५. क्षमता विकास योजना

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरू
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि तथा पशु व्यवस्थापन तालिम • विभिन्न भुईँ घाँस तथा डालेघाँस रोपण • उन्नत जातका पशु पालन • कृषिमा आधुनिक प्रविधि • उन्नत जातको विउ विजन • गह्वा सुधार तालिम • साना सिंचाई प्रविधि सम्बन्धि तालिम • भू-क्षमता अनुसारको भू-उपयोग सम्बन्धि प्राविधिक तालिम
वन तथा जैविक विविधता	<ul style="list-style-type: none"> • वन व्यवस्थापन तालिम तथा सोको लागि आवश्यक सामग्रीहरू • वन डेढलो नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम तथा सोको लागि आवश्यक सामग्रीहरू • जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धि तालिम
जलश्रोत र उर्जा	<ul style="list-style-type: none"> • माथिल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रहरूको अन्तर सम्बन्ध र सहकार्य सहितको जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धि प्राविधिक तालिम • वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धि तालिम
जन स्वास्थ्य	<ul style="list-style-type: none"> • प्राथमिक उपचार तालिम तथा प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक सामग्रीहरू • वस्ती स्तरमा स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना • सरसफाई, पोषण सम्बन्धी तालिम

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरू
जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेशीकरण	<ul style="list-style-type: none"> ● सिपमूलक तालिम (बाँसको मुढा बनाउन तथा होजेरी) ● आयमूलक तालिम (नगदे बाली, बेमौसमी तरकारी खेती) ● जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि तालिम ● लैंगिक तथा समाजिक समावेशीकरण तालिम
भौतिक पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय कृषि उपज संकलन तथा विक्री वितरण केन्द्र ● जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अध्ययन गर्न श्रोत केन्द्र
जलवायुजन्य प्रकोप	<ul style="list-style-type: none"> ● जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतनामूलक तालिम
अनुगमन तथा मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	<ul style="list-style-type: none"> ● अनुगमन तथा मूल्यांकन तालिम ● अवलोकन भ्रमण
कार्यक्रम कार्यान्वयन	<ul style="list-style-type: none"> ● कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता विकास तालिम

३.५ लैंगिक विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार वा समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ कुनै पनि समुदायमा अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान गर्दा सदियों देखि त्यस समाजमा व्याप्त लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूलाई विश्लेषण गर्न अपरिहार्य हुन्छ । यसर्थ यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा वस्ती स्तरीय गोष्ठी तथा वडा स्तरीय गोष्ठीहरूमा यहाँ विद्यमान लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूको बारेमा सहभागितामूलक तरिकाले छलफल गरिएको थियो । उक्त छलफलहरूबाट तयार गरिएको लैंगिक खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार अन्य क्षेत्रमा जस्तै यस वडामा पनि महिलाहरू घरभित्रको काममा र पुरुषहरू घरबाहिरको काममा संलग्न रहेको देखिन्छ । साथै श्रोत साधनहरूमा पुरुषहरूको पहुँच बढी रहेको देखिन्छ । यसर्थ यस कार्ययोजनामा महिलाहरूको सीप तथा क्षमता विकास गर्दै उत्पादनशिल क्षेत्रहरू तथा श्रोत साधनहरूमा उनीहरूको पहुँच बढाउने खालका योजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन् ।

क) काममा आधारित लैंगिक खाका

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाँही, दैनिक, मासिक
उत्पादनशील			
जागिर	पुरुष	घरबाहिर, कार्यालय	वार्षिक
खेतीपाति	महिला	घरबाहिर	दैनिक
व्यापार	पुरुष	बजार	दैनिक
वैदेशिक रोजगार	पुरुष	विदेश	वार्षिक
पुर्नउत्पादनशील			
घासदाउरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
पानीपधेरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
भान्सा	महिला	घरभित्र	दैनिक
केटाकेटीको रेखदेख	महिला	घरभित्र	दैनिक
सामुदायिक तथा राजनैतिक काम			
क) सामुदायिक व्यवस्थापकीय			
वन समुह	पुरुष	घरबाहिर	मासिक

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाँही, दैनिक, मासिक
आमा समुह	महिला	घरबाहिर	मासिक
वडा नागरिक मञ्च	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
नागरिक सचेतना केन्द्र	महिला	घरबाहिर	मासिक
सहकारी	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
ख) सामुदायिक राजनीतिक	पुरुष	घरबाहिर	कहिले काँहि

ख) श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका

श्रोत साधनहरु	श्रोत साधन माथि पहुँच		श्रोत साधन माथि नियन्त्रण	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
घर जग्गा		√		√
गरगहना	√			√
आर्थिक कारोबार		√		√
खेतीपाति	√			√
पशुपंक्षी		√		√
ब्यापार व्यवसाय	√			√
जागिर		√		√
वैकिड कारोबार		√		√

ग) लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनामा खाका

लैङ्गिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
लैङ्गिक विभेद			
छोरीलाई गाउमा र छोरालाई शहरमा पढाउने	सचेतनामुलक कार्यक्रम	विद्यालयमा छोरा र छोरीको अनुपात	रेडियो कार्यक्रम
	महिलाहरुलाई आयमुलक कार्यक्रम	छात्राहरुको विद्यालयमा नियमितता	सडक नाटक, पोष्टर अभिभावक अन्तरक्रिया सिपमुलक, आयमुलक कार्यक्रम संचालन
ज्यालामा विभेद			
समान काममा पनि महिलालाई पुरुषको भन्दा कम ज्याला	पैरवी, सचेतना, विद्यमान कानुनको कार्यान्वयनमा जोड	समान ज्याला पाएका हुनेछन्	सरोकारवाला निकाय र सर्वधारण (मजदुर) विच अन्तरक्रिया
कार्यबोझ			
पुरुष विदेशमा जाने हुदा महिलाहरुले वच्चाहरुको पालनपोषण देखि सबै जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्ने	आयमुलक कार्यक्रम, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन, खानेपानीको उचित व्यवस्था, पुरुषलाई स्वदेशमै रोजगारीको व्यवस्था	घराएसी कामकाजको वाडफाड भएको हुनेछ, स्वदेशमै स्वरोजगारको अवसर श्रृजना भएको हुनेछ ।	नमुना अध्ययन

लैङ्गिक अन्तर/सवालहरू	समाधानका उपायहरू	मापन गर्ने सूचकहरू	कसरी गर्ने?
जलवायु परिवर्तनका कारणले पानीको उपलब्धता कमी भएकोले महिलालाई कार्यबोझ बढेको	पानीका श्रोतहरूको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन	पानीका मुहानहरू संरक्षण भई उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ।	अध्ययन, अवलोकन

३.६ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा

अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठीबाट पहिचान भई प्राथमिकतामा परेका जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले प्राविधिक रूपमा सफल देखिएका अनुकूलनका उपायहरूलाई समेट्दै र स्थानीय व्यक्ति तथा समुदायद्वारा गरेका अनुकूलनका प्रयासहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै यस अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ। यस दार्मा गा.पा. वडा नं. २ को उच्च प्राथमिकतामा परेको र तुरुन्त कार्यान्वयन गर्न आवश्यक देखिएको क्रियाकलापहरू समावेश गरिएका छन्। यस योजनाको बजेट तर्जुमा जिल्लाका विद्यमान दररेट, सम्बन्धित सरकारी निकायहरूसंगको समन्वय र योजना तयारीमा संलग्न स्थानीय व्यक्तिहरूको अनुभवको साथै प्राविधिक इस्टिमेटको आधारमा गरिएको छ। यस कार्ययोजनामा पहिलो वर्ष रु.१,२८,७२,५००/- दोस्रो वर्ष रु.७९,२२,०००/- र तेस्रो वर्ष रु.७२,९९,८५०/- गरी जम्मा रु २,७६,४४,३५०/- बराबरका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छन्। यस कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति हेरी स्थानीय निकायहरू र समूहहरूले पनि योगदान गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन्।

तालिका १६. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																		
१.१	पशु विमा (वाखा)	ओटा	३२९	०.२९	०	२०	३२	८	६०	१००	२९	१००	२९	१२९	३१.२९	८१.२९	साविकको वडा नं. २ मा १००, वडा नं. ४ मा ७५, वडा नं. ५ मा ५०, वडा नं. ६ मा ५० र वडा नं. ९ मा ५०	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	१ घरधुरीको औषतमा ५ ओटा वाखाको पशु विमा गर्ने
१.२	पशु स्वास्थ्य सिविर	पटक	१८	३०	३३	८९	१३८	२३७	४९७	६	१८०	६	१८०	६	१८०	५४०	साविकको वडा नं. ५ र ६ को भुवनटाकुरी, वडा नं. ९, तथा ४ र २ को तल्लो भागको लागि भ्यारीवांग, वडा नं. २ र ९ को माथिल्लो भागको लागि पाजाकोट गरि ३ ठाउँमा	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	प्रत्येक वडामा ६ महिनाको अन्तरमा सिविर संचालन गर्ने
१.३	नश्ल सुधार (वोका) बोयर	गोटा	५	२९	३३	८९	१३८	२३७	४९७	३	७९	२	५०	०	०	१२९	साविकका सबै वडाहरूमा ११९ वटा	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	सम्बन्धित वडाको कृषक समूहलाई वडा भरिका सबै घरधुरीले प्रयोग गर्न पाउने गरि वोका हस्तान्तरण गर्ने
१.४	घाँस रोपण (भुईँ घाँस तथा डाले घाँस)	रोपनी	३०	२	४२	११२	१७४	२९४	६२२	१००	२००	१००	२००	३००	६२२	६२२	साविकका वडाहरूमा प्रत्येक कृषकको कम्तिमा आधा रोपनीका दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, कृषि, आशा	अम्रिसो, मोलासिस, स्टाईलो प्रजातिका भुईँ तथा डाले घाँसहरू वारिका काल्ना र भिरालो जमिनमा रोपन गर्ने र प्रत्येक घरधुरीले आधा रोपनीमा रोपन गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.५	वाखाको खोर सुधार	ओटा	६५	१०	०	२०	३२	८	६०	२०	२००	२५	२५०	२०	२००	६५०	साविकको वडा नं. २ मा २०, वडा नं. ४ मा १५, वडा नं. ५ मा १०, वडा नं. ६ मा १० र वडा नं. ९ मा १०	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	वाखाको सुधारिएको खोर निर्माण गर्ने
१.६	भकारो सुधार	ओटा	१००	२५	५	४०	४०	१५	१००	३०	७५०	४०	१०००	३०	७५०	२५००	साविकका प्रत्येक वडाहरूमा २० वटाका दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	भैस तथा गाई गोरुको लागि उचित खोर तथा भकारो निर्माण
१.७	पशुपालन सम्बन्धि तालिम	पटक	९	१०	८	३२	७५	१००	२६५	३	३०	३	३०	३	३०	९०	साविकको वडा नं. ५ र ६ को भुवनटाकुरी, वडा नं. ९, तथा ४ र २ को तल्लो भागको लागि भ्याारीवांग, वडा नं. २ र ९ को माथिल्लो भागको लागि पाजाकोट गरि ३ ठाउमा	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, कृषि, आशा	व्यवसायिक भैसपालन वा वाखापालन सम्बन्धी प्रत्येक क्रियाकलापमा २५ जना कृषकलाई २ दिने तालिम प्रदान गर्ने
१.८	माटो परिक्षण शिविर	पटक	३	५०.००	३३	८९	१३६	२३७	४९७	१	५०	२	१००	०	०	१५०	साविकको वडा नं. ५ र ६ को भुवनटाकुरी, वडा नं. ९, तथा ४ र २ को तल्लो भागको लागि भ्याारीवांग, वडा नं. २ र ९ को माथिल्लो भागको लागि पाजाकोट गरि ३ ठाउमा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा.	माटोको नमुना संकलन गरि शिविरमा परिक्षण गराउने
१.९	प्राङ्गारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	पटक	३	१०	८	३२	७५	१००	२६५	१	१०	२	२०	०	०	३०	साविकको वडा नं. ५ र ६ को भुवनटाकुरी, वडा नं. ९, तथा ४ र २ को तल्लो भागको लागि भ्याारीवांग, वडा नं. २ र ९ को माथिल्लो भागको लागि पाजाकोट गरि ३ ठाउमा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा.	प्रत्येक ईभेन्टमा २५ जना कृषकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
										परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.१०	अदुवा खेती सम्बन्धि तालिम	पटक	१	१०	२	७	७	९	२५	१	१०	०	०	०	०	१०	मौलेखाली	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, अदुवा वाली अनुसन्धान कार्यालय, वडा कार्यालय, गा.पा.	साविकका प्रत्यक वडावाट ५ जना लाई २ दिने तालिम प्रदान गर्ने
१.११	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना / श्रोत घर वगैचा स्थापना	वटा	५	३०	०	२	२	१	५	५	१५०	०	०	०	०	१५०	साविकका प्रत्यक वडाहरुमा १,१ वटा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा.	तरकारी तथा फलफुलका वेर्ना उमाने र वडामा सुलभ मुल्यमा वितरण गर्ने
१.१२	पोषण सुधारका लागि घर वगैचा व्यवस्थापन तालिम तथा सहयोग	पटक	१०	१०	०	५२	८०	१६८	३००	५	५०	५	५०	०	०	१००	साविकका सबै वडाहरुमा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	३० जना कृषकहरुको समुह बनाई घरवगैचा सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने आवश्यक तरकारीका विरुवा तथा सामग्री प्रदान श्रोत नर्सरीवाट उपलब्ध गराउने
१.१३	फलफुलका वेर्ना खरिद (आँप, अनार, कागती, अमिलो)	वटा	३१०	०.०४	४२	११२	१७४	२३४	६२२	१०००	४०	१०००	४०	११०	४४.४	१२४.४	साविकका सबै वडाहरुमा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	प्रत्येक घरधुरीलाई अनार, सुन्तला र कागतीका ५ ओटा विरुवा वितरण गर्ने
१.१४	वमौषमी तरकारी खेतीका लागि प्लाष्टिक घर सहित थोपा सिंचाई प्रविधि	सेट	८५	१०	५	२५	२५	३०	८५	३०	३००	३०	३००	२५	२५०	८५०	साविकको वडा नं. २ मा १५, वडा नं. ४ मा १५, वडा नं. ५ मा १५, वडा नं. ६ मा २५, वडा नं. ९ मा १५ घरधुरी	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरु छनौट गरि थोपा सिंचाई सेट र प्लाष्टिक उपलब्ध गराउने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.१ ५	फिरफिरे Sprinkle सिंचाई (पाइप सहित)	वटा	२२०	१	०	२५	३०	५५	१०	१०	१०	१०	०	०	२२०	साविकको वडा नं. २ मा ४०, वडा नं. ४ मा ४०, वडा नं. ५ मा ४०, वडा नं. ६ मा ६०, वडा नं. ९ मा ४०	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	तरकारी खेतीमा संलग्न का उपयुक्त कृषकहरू छनौट गरि फिरफिरे र पाइप सिंचाई सेट उपलब्ध गराउने (बढीमा दुईवटा उपलब्ध गराउने)	
१.१ ६	विपन्न वर्गको लागि रोजमेरी खेतीमा सहयोग	रोपनी	३०	१२	०	१६	२०	२४	६०	१०	१२०	१०	१२०	१०	१२०	३६०	राजमेरी खेतको लागी उपयुक्त स्थानमा	वडा कार्यालय, गा.पा., आशा	रोजमेरी रोपणका लागी विरुवा खरिदमा सहयोग
१.१ ७	सुख्खा सहने प्रजाति प्रवर्द्धन (धान) खरिद	के.जी.	१०००	०.०६	२१	५६	८७	१४७	३११	५००	३०	०	०	५००	३०	६०	साविकका सवै वडाहरूमा २०० के.जि.का दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	सुख्खा ३ वा अन्य उपयुक्त जातको धानको विउँ खरिद गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गर्ने
१.१ ८	सुख्खा सहने प्रजाति प्रवर्द्धन (गहु)	के.जी.	१०००	०.०६	२१	५६	८७	१४७	३११	०	०	५००	३०	५००	३०	६०	साविकका सवै वडाहरूमा २०० के.जि.का दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	अरुण २ वा अन्य उपयुक्त जातको गहुँको विउँ खरिद गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गर्ने
१.१ ९	घर वगैचा प्रवर्द्धन तथा महिलाको कार्यबोझ कम गर्नका लागि जुठेल्ना सुधार	ओटा	१२५	२.५	०	१५	३०	८०	१२५	४०	१००	४०	१००	४५	११२.५	३१२.५	साविकको वडाहरूमा २५ वटाका दरले	वडा कार्यालय, गा.पा., आशा	सुधारिएको जुठेल्ना, चांग र जुठेल्नाको पानी संकलन गर्ने खाडल निर्माण गर्ने
१.२ ०	धान भार्ने मेसिन खरिद	वटा	१२	२५	२१	५६	८७	१४७	३११	४	१००	४	१००	४	१००	३००	साविकको वडा नं. २ मा २ वटा, वडा नं. ४ मा २ वटा, वडा नं. ५ मा २ वटा, वडा नं. ६ मा ४ वटा र वडा नं. ९ मा २ ओटा	आशा	मेसिन खरिद गरी वितरण गर्ने
१.२	धान ओसाउनका	वटा	१२	५	२१	५६	८७	१४७	३११	४	२०	४	२०	४	२०	६०	साविकको वडा नं. २	आशा	मेसिन खरिद गरी

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिम ाण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
१	लागि हाते पंखा																मा २ वटा, वडा नं. ४ मा २ ओटा, वडा नं. ५ मा २ वटा, वडा नं. ६ मा ४ वटा र वडा नं. ९ मा २ ओटा		वितरण गर्ने
१.२ २	विउ भण्डारण गर्ने प्लाष्टिक थैलि (सुपर ग्रेन व्याग) खरिद	वटा	६२२	०.३५	४२	११२	१७४	२३४	६२२	२००	७०	२००	७०	२२२	७७.७	२१७.७	सवै वडाहरुमा प्रत्येक घरधुरीलाई	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, गा.पा., वडा कार्यालय, अन्य सरोकारवाला निकायहरु	विउ भण्डारण गर्ने प्लाष्टिक थैलि खरिद तथा वितरण
१.२ ३	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	ओटा	१	२००	४२	११२	१७४	२३४	६२२	०	०	०	०	१	२००	२००	मौलेखाली	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	विउलाई शुरुक्षित भण्डारण गर्नका लागि समुदायद्वारा संचालन हुने गरि विउ भण्डारण केन्द्रको स्थापना गर्ने
१.२ ४	भुक्षय नियन्त्रणका लागि गह्वा सुधार	हेक्टर	५	१०	५	२५	३०	४०	१००	१	१०	२	२०	२	२०	५०	साविका वडा नं . २, ४, ५, ६ र ९ को भिरालो ठाउँमा खेती भईरहेको स्थानमा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, जिल्ला भुसंरक्षण कार्यालय, अन्य सरोकारवाला निकायहरु	भिरालो खेती भएको ठाउँमा हेज रो निर्माण गरि गह्वा सुधार गर्ने
	जम्मा										२६३०		२०५		२४७.९५	७०६२.९५			
२	जलस्रोत तथा उर्जा																		
२.१	पक्की सिंचाई पोखरी निर्माण																		
२.१. १	पाँजाकोट सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	६	६	१२	१६	४०	१	३००	०	०	०	०	३००	साविकको वडा नं. २	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी

सि. नं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१.२	फट्टीखोला सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	५	६	१३	१६	४०	०	०	१	३००	०	०	३००	साविकको वडा नं. २	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.३	मुलपानी सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	१	२	३	२०	२६	१	३००	०	०	०	०	३००	साविकको वडा नं. ४	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.४	जलकेनी लिगाचौर सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	१	१	१	२७	३०	०	०	०	०	१	३००	३००	साविकको वडा नं. ४	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.५	वभुखोला सिंचाई पोखरी	ओटा	१	२००	२	६	२०	४७	७५	१	२००	०	०	०	०	२००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.६	आपटोल सिंचाई पोखरी	ओटा	१	२००	१	२	४	५	१२	०	०	१	२००	०	०	२००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.७	स्यावांग सिंचाई पोखरी	ओटा	१	२००	१	३	४	७	१५	०	०	०	०	१	२००	२००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३०,००० लि. को सिंचाई पोखरी

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७		परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण					बजेट
					V1	V2	V3	V4	जम्मा											
२.१.८	कौछेटोल सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	२	१०	१२	६	३०	१	३००	०	०	०	०	३००	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी	
२.१.९	वाट्रेटोल सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	६	१५	१५	४	४०	०	०	१	३००	०	०	३००	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी	
२.१.१०	सिमाखोरे सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	१	२	४	७	१४	१	३००	०	०	०	०	३००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी	
२.१.११	पाल्नाटोल खत्रीगाड सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	२	३	५	८	१८	०	०	१	३००	०	०	३००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी	
२.१.१२	सिमस्वारा सिंचाई पोखरी	ओटा	१	३००	१	१	४	६	१२	०	०	०	०	१	३००	३००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी	
२.२	खानेपानी मुहान संरक्षण तथा खानेपानी आयोजना मर्मत																			

सि.नं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.२.१	छिन्नेपानी विष्टगाउ थानागाउ दलित वस्ति हुदै मैदान खानेपानी आयोजना	ओटा	१	३०००	२०	३०	३५	४०	१२५	१	३०००	०	०	०	०	३०००	साविकको वडा नं. १,३,२ र ७	गा.पा. र अन्य संस्थाले यस आयोजनामा केही बजेट विनियोजित गरि सकिएकाले अनुमानित कूल लागत राखिएको जसमध्ये आशाले आंशिक सहयोग गर्ने	ईन्टेक निर्माण, RVT, BPT निर्माण , धारा निर्माण
२.२.२	जुगेखोला मोख्याडाडा खनटाकुरा खानेपानी आयोजना	ओटा	१	३००	२	८	५	५	२०	०	०	१	३००	०	०	३००	साविकको वडा नं. २	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	टर्कि निर्माण (१०,००० लि. , पाईप खरिद २००० मि., ६ वटा MUS प्रविधिको धारा निर्माण)
२.२.३	जुगेपानी मुहान संरक्षण र टर्कि निर्माण	ओटा	१	१२०	१	६	५	८	२०	०	०	०	०	१	१२०	१२०	साविकको वडा नं. २	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५,००० लि. टर्कि निर्माण र ५०० मि. पाइप खरिद
२.२.४	आगेखोला खानेपानी आयोजना	ओटा	१	९०	१	१	१	९	१२	१	९०	०	०	०	०	९०	साविकको वडा नं. ४	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५,००० लि. टर्कि निर्माण र धारा
२.२.५	तिमिलेपानी खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	११५	१	२	२	३०	३५	०	०	१	११५	०	०	११५	साविकको वडा नं. ४	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०० मि. पाईप खरिद, टर्कि निर्माण (५,००० लि.) २ वटा धारा निर्माण

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.२.६	लिगाचौर खानेपानी टाँकि निर्माण	ओटा	१	१३०	१	२	३	१९	२६	०	०	०	०	१	१३०	१३०	साविकको वडा नं. ४	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	टाँकि निर्माण (८,००० लि.)
२.२.७	सिस्नेरी चैतेखोला लिगाछाप सोलार अप लिफ्ट	ओटा	१	२६००	२	९	३०	७४	११६	१	२६००	०	०	०	०	२६००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा. ले यस योजनामा केही बजेट बिनियोजित गरि सकिएकाले अनुमानित कूल लागत राखिएको जसमध्ये आशाले आंशिक सहयोग गर्ने	१५ वटा धारा निर्माण, २०,००० लि. टाँकि, सोलार अपलिफ्ट
२.२.८	लसुनधारी खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	२७०	२	९	३०	७४	११६	०	०	१	२७०	०	०	२७०	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	१०,००० लि. टाँकि निर्माण ,२,००० मि. पाइप खरिद
२.२.९	कुवाखोला टाँकि निर्माण	ओटा	१	६०	१	३	१६	३१	६०	०	०	०	०	१	६०	६०	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	टाँकि निर्माण (३,००० लि.) धारा सहित
२.२.१०	धुमखोला गोलटाकुरी आचार्य टोल खानेपानी मर्मत	ओटा	१	८०	२	४	१	१	८	१	८०	०	०	०	०	८०	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	ईन्टेक निर्माण, ३००० लि. को टाँकी निर्माण, ३०० मि. पाइप खरिद । विद्यालय लाई पनि एउटा धारा बाट पानी उपलब्ध गराउने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७		परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण					बजेट
					V1	V2	V3	V4	जम्मा											
२.२.११	मुलपानी खानेपानी मर्मत	ओटा	१	८०	२	१५	१२	१	३०	०	०	०	०	१	८०	८०	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक निर्माण र रिजरभवाएर मर्मत र १००० मि. पाइप खरिद	
२.२.१२	किटखोली खानेपानी मुहान शंरक्षण	ओटा	१	४०	०	४	३	२	९	१	४०	०	०	०	०	४०	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहान संरक्षण र धारा सहित २,००० लि. टर्कि निर्माण	
२.२.१३	पिपल्ला खानेपानी मुहान शंरक्षण	ओटा	१	४०	०	३	२	१	६	०	०	०	०	१	४०	४०	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहान संरक्षण र धारा सहित २,००० लि. टर्कि निर्माण	
२.२.१४	पुरानोपानी खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	५०	१	२	८	१३	२४	१	५०	०	०	०	०	५०	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३,००० लि. टर्कि निर्माण धारा सहित	
२.२.१५	वुर्नेसिम सांगटा खा.पा. योजना	ओटा	१	८५	१	२	४	५	१२	०	०	१	८५	०	०	८५	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३,००० लि. टर्कि निर्माण, २५ एम.एम. को ६०० मि. पाइप खरिद	
२.२.१६	पधेरीखोला टर्कि मर्मत	ओटा	१	५०	०	३	५	७	१५	०	०	०	०	१	५०	५०	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	पुरानो टर्कि मर्मत, मुहानमा इन्टेक, घेरवार	

सि.नं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.२.१७	छहरेपानी लिरापाँजा खानेपानी मर्मत	ओटा	१	३००	०	८	१०	१५	३३	०	०	०	०	१	३००	३००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय, खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरू	पुरानो खानेपानी योजना मर्मत
२.२.१७	ईजाखोला टाँक मर्मत	ओटा	१	४०	१	२	४	३	१०	०	०	०	०	१	४०	४०	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय, खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरू	पुरानो टाँक मर्मत, घेरवार
२.३	सुधारिएको घट्ट निर्माणमा सहयोग	ओटा	१५	२०	०	४	७	४	१५	५	१००	५	१००	५	१००	३००	साविकको वडा नं. २ मा १, वडा नं. ४ मा ५, वडा नं. ५ मा ३, वडा नं. ६ मा ५, वडा नं. ९ मा १	गा.पा., वडा कार्यालय, खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरू	पाईप, फलामको रनर, नोजल तथा घट्टको संरचनाको स्तरउन्नती गर्ने
२.४	सुधारिएको चुलो निर्माण	ओटा	६२२	१	४२	११२	१७४	२९४	६२२	२००	२००	२०	२०	२१२	२१२	६२२	प्रत्येक घरधुरीहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरू	प्रमोटरम माफूत सुधारिएको चुलो निर्माण
२.५	सोलार प्यानल खरिद	वटा	६६	१०	०	०	०	६६	६६	२०	२००	२०	२००	२६	२६०	६६०	साविकको वडा नं. २ मा २५, वडा नं. ४ मा ६, वडा नं. ५ मा २०, वडा नं. ६ मा १० र ९ मा ५ वटा विपन्न घरधुरी	गा.पा., वडा कार्यालय, खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरू	सोलर प्यानल खरिद गरि विपन्न घरधुरीहरूलाई वितरण गर्ने
	जम्मा										७६६०		२३६०		२१६२	१२२३२			
३	वन तथा जैविक विविधता																		
३.१	वहुउद्देशिय नर्सरी स्थापना	ओटा	१	१००	०	०	१	०	१	१	१००	०	०	०	०	१००	साविकको वडा स्तरमा	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	चौडापाते प्रजाति (डालेघाँस, शिशौ, खयर, ईपिल ईपिल, वकाईनो, अनार,

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																		कागति र सुन्तला) का विरुवा उत्पादन गर्ने	
३.२	वृक्षारोपण	हेक्टर	१०	१९	४२	११२	१७४	२९४	६२२	०	०	९	७९	९	७९	१९०	साविकको वडा नं. २ को सिमखोला, ढाराखोला, पाजाकोट वन, वडा नं. ४ को परेपानी, घुमेटाकुरी, गंगेखोला, मौलेखाली, वडा नं. ५ को चाख्लेडाँडा, कोलडाँडा, वडा नं. ६ को दांगावन, वडा नं. ९ को स्यालेगैरा	वन कार्यालय, आशा, वडा कार्यालय, गा.पा., सा.व.उ.स.	सामुदायिक वन भित्रको खाली भूभागमा वृक्षारोपण गर्ने
३.३	दिगो वन व्यवस्थापन	हेक्टर	२६	१०	४२	११२	१७४	२९४	६२२	०	०	१३	१३०	१३	१३०	२६०	प्रत्यक सामुदायिक वनहरुमा कार्ययोजना अनुसार दिगो वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु गर्ने	वन कार्यालय, सा.व.उ.स., आशा, गा.पा.	हागा काटछाट, पतल्याउने, एकल्याउने, भाडी सफाई
३.४	परम्परागत सुख्खा पोखरीहरुको शंरक्षण / रिचार्ज पोखरी शंरक्षण	पटक	१०	९	४२	११२	१७४	२९४	६२२	४	२०	३	१९	३	१९	९०	साविकका वडा नं. २ मा पिरोहाले, लामासेरा, वडा न.४ का भुमेटाकुरी, दलसिंगटाकी, वडा नं. ५ मा लिखाईखाली, मौलेखाली, वडा नं. ६ मा तुषारे र वोहरागाउँ पिपलारुख, वडा नं. ९ मा स्यालापाखा खाली र उदिनढुंगा खाली	आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, आमा समुह	परम्परागत रूपमा पुरिदै गएका सुख्खा पोखरीहरु उपभोक्ताको जनश्रमबाट पोखरी खन्नुको साथै संरक्षण गर्ने
३.५	वन क्षेत्रभित्र वन्यजन्तुको लागि	स्थान	१३	१०					०	९	९०	९	९०	३	३०	१३०	प्रत्यक सा.व.मा १/१ वटा	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	वन क्षेत्रभित्र वन्यजन्तुको लागि पक्की पानी पोखरी

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
	संरक्षण पोखरी निर्माण																		निर्माण
३.६	अग्नी नियन्त्रक औजार तथा तालिम	स्थान	1	50	2	4	6	8	20	0	0	1	50	0	0	50	वडा स्तरीय (मौलेखाली)	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि औजार वितरण र अग्नी नियन्त्रक टोली गठन
३.७	वाढी नियन्त्रणका लागि वैश रोपण	वटा	3000	0.01	11	63	50	10	134	1000	40	1000	40	1000	40	120	दार्माखोला वरिपरि	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	खोलाको वरिपरि दुवैतिर वैशका हाँगाहरु रोपी त्यसलाई स्थानिय सामग्रीको प्रयोग गरि तारवार
३.८	विपन्न वर्गका व्यक्तिहरुको आयआर्जनका लागि वनक्षेत्रमा चिया रोपण	हेक्टर	2	150	0	0	50	10	60	0	0	0	0	2	300	300	साविकको वडा नं. ६ धमखोला	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	साविक वडा नं. ६ धमखोला क्षेत्रको खाली भागलाई कवुलियती वन बनाएर चिया वगानमा परिणत गर्ने
३.९	वायोत्रिकेट तथा वायोचार निर्माण सम्बन्धि तालिम	पटक	1	25	1	6	12	6	25	0	0	1	25	0	0	25	वडा कार्यालय मौलेखाली	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	साविकका प्रत्येक वडाबाट ५ जनाको दरले सहभागिहरुलाई ३ दिने वायोत्रिकेट तथा वायोचार उत्पादन र तयारी तालिम उपलब्ध गराउने
	जम्मा										210		305		500	1165			
४	जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप																		

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
४.१	वाढि नियन्त्रणका लागी तटबन्ध निर्माण (न्वाराखोला र रत्नेखोला)	घ.मि.	४०	४.५	५	१२	१०	१०	४५	४०	१००		०		०	१००	न्वाराखेत	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	तारजालीको प्रयोग गरि न्वारा खेतमा वाढी नियन्त्रण गर्ने
४.२	वाढि नियन्त्रणका लागी तटबन्ध निर्माण (दार्माखोला)	घ.मि.	६५	४.५	४	१०	१०	१५	४७	६५	२९२.५		०		०	२९२.५	दार्माखोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रण गर्न दार्माखोला को संवेदनशिल क्षेत्रमा तारजालीको तटबन्ध लगाउने
४.३	वाढि नियन्त्रणका लागी तटबन्ध निर्माण (साक्चाखोला)	घ.मि.	४०	४.५	२	८	१२	७	२९	०	०	४०	१००		०	१००	साक्चा खोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रण गर्न साक्चाखोलाको संवेदनशिल क्षेत्रमा तारजालीको तटबन्ध लगाउने
४.४	वाढि नियन्त्रणका लागी तटबन्ध निर्माण (घट्टेजिउला)	घ.मि.	९०	४.५	३	७	१४	८	३२	०	०		०	९०	२२५	२२५	घट्टेजिउला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रण गर्न घट्टेखोलाको संवेदनशिल क्षेत्रमा तारजालीको तटबन्ध लगाउने
४.५	पहिरो नियन्त्रणका लागी तारजाली तथा बायो इन्जिनियरिंग	स्थान	१	६०	५	१२	१०	१०	४५	०	०	१	६०		०	६०	साविक वडा नं. २ भूयारिबागं	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	पहिरो नियन्त्रणका लागी तारजाली तथा बायो इन्जिनियरिंग
४.६	प्रकोप राहत कोषको(आपतकालिन) स्थापना	पटक	१	१००	०	०	१७४	२९४	४६८	०	०	१	१००	०	०	१००	गा. पा. को वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	जोखिममा परेका ब्यक्तिका लागि राहत प्रदान
	जम्मा										४७५		३४०		२२५	१०३७.५			
५	जन स्वास्थ्य																		
५.१	स्टेचर खरिद	वटा	१०	१५	३३	९०	१३९	२३५	४९७	५	७५	०	०	५	७५	१५०	साविकका प्रत्येक वडाहरुमा २ वटाको दरले	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौक, आशा	प्रत्येक वडामा ५ वटा स्टेचर खरिद

सि.नं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
५.२	जन चेतनामुलक कार्यक्रम (सरसफाई, मानव रोग, खोप)	पटक	५	१०	३३	९०	१३९	२३५	४९७	१	१०	२	२०	२	२०	५०	साविकको वडाहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	प्रत्येक वडामा मासिका हरुसंग समन्वय गरेर समुदायमा सरसफाई र सरसफाईको कमीले लाग्न सक्ने रोग र वचाउका उपाय बारे छलफल, नाटक देखाउने
५.३	गाउघर क्लिनिक विस्तार	वटा	४	१५	३३	९०	१३९	२३५	४९७	२	३०	२	३०	१	१५	७५	साविकको वडाहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	४ वटै वडामा सामान्य प्राथमिक उपचारका लागि महिला स्वयमसेविकालाई वा गाउघर क्लिनिकलाई औषधी सहितको प्राथमिक उपचार वाकस र दराज प्रदान गर्ने
५.४	पोषण सम्बन्धि तालिम	पटक	४	१०	१०	३०	३५	५०	१२५	१	१०	१	१०	२	२०	४०	साविकको वडाहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	दुई दिने तालिममा पच्चिस जना १००० दिनका आमाहरुलाई सहभागी गराउने
५.५	स्वास्थ्य चौकिको लागि नेवोलाईजर मेसिन खरिद	वटा	१	१२	८	२२	३४	६०	१२४	०	०	१	१२	०	०	१२	स्वास्थ्य चौकि	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	मेसिन खरिद गरि स्वास्थ्य चौकिलाई उपलब्ध गराउने
५.६	प्रशुतिको लागि डेलिभरि वेड खरिद	वटा	२	२०	३	३२	५०	६५	१५०	०	०	२	४०	०	०	४०	स्वास्थ्य चौकि	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	स्वास्थ्य चौकी लाई सहयोग गर्ने
	जम्मा										१२५		१२		१३०	३६७			
६	भौतिक पूर्वाधार																		

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
										परिमा ण	बजेट	परिम ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
६.१	सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत (पक्क बनाउने)																		
६.१. १	सांगटा, भयारीवांग, फारुला सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	३५०	१२	१९	२५	६०	३९	१४३	३५०	४२०	०	०	०	०	४२०	साविकको वडा नं. २ र ९	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. पानी चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. २	काभ्रारुख, खाराखेत डाडो सिंचाईकुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	१०	१५	४०	१५	८०	०	०	०	०	४००	४००	४००	साविकको वडा नं. २	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. ३	गारापानी सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	२	५	९	६	२२	०	०	४००	४००	०	०	४००	साविकको वडा नं. ४	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. ४	गैराखेत, चौखेडाडा, मानिका ढुंगा सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	३५०	१२	१	२	७	५०	६०	३५०	४२०	०	०	०	०	४२०	साविकको वडा नं. ४	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. ५	जुगेखोला, चैतेखोला साजाडारा सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	२	१०	३५	५३	१००	०	०	४००	४००	०	०	४००	साविकको वडा नं. ५	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. ६	गैराखेत वास्थाना सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	३५०	१२	१	१	५	५	१२	०	०	०	०	३५०	४२०	४२०	साविकको वडा नं. ५	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३५० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने
६.१. ७	ताउलेरह न्वाराखेत सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	३५०	१२	२	१५	१२	६	३५	३५०	४२०	०	०	०	०	४२०	साविकको वडा नं. ६	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३५० मि. चुहावट हुने ठाउँमा पक्की गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
६.९.८	वराखोला वोहराटोल सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	200	12	2	4	6	1	13	0	0	200	240	0	0	240	साविकको वडा नं. ६	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	दुई सय मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.९.९	पाजाखोला वाफिफपटी सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	350	12	2	3	5	3	13	350	420	0	0	0	0	420	साविकको वडा नं. ९	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.९.१०	वगरदेखि तरा सम्म (घट्टेज्यूला) सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	400	12	3	4	5	3	15	0	0	0	0	400	400	400	साविकको वडा नं. ९,	सिंचाई सर्वाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.९.११	भयारीवांग— लगाचौर गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल निर्माण	ओटा	1	150	22	27	56	152	257	0	0	1	150	0	0	150	साविकको वडा नं. २ र ४	गा.पा., वडा, आशा	वर्षा याममा खोला तर्न कठिन हुने स्थानमा खोला तर्नको लागि गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल बनाउने
६.९.१२	साक्चाखोलामा गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल निर्माण	ओटा	1	150	11	63	50	10	134	0	0	1	150	0	0	150	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा, आशा	वर्षा याममा खोला तर्न कठिन हुने स्थानमा खोला तर्नको लागि गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल बनाउने
६.९.१३	वाफिफपट्टीमा गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल निर्माण	ओटा	1	150	6	11	32	49	98	0	0	0	0	1	150	150	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा, आशा	वर्षा याममा खोला तर्न कठिन हुने स्थानमा खोला तर्नको लागि गोरेटो वाटोको लागि आर.सि.सि. पुल बनाउने
	जम्मा										1600		1500		1530	4260			
७	जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समाबेसीकरण																		

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
७.१	जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्रको स्थापना (वडा स्तरिय)	ओटा	२	५०					०		०	१	५०	१	५०	१००	वडा कार्यालयको भवनमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	सवै टोलका समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सुचना प्रवाह गर्ने उद्देश्यले वडा कार्यालयको भवनमा ज्ञान केन्द्र स्थापना गर्ने
७.२	विद्यालयहरुमा जलवायु परिवर्तन सचेतना गेष्ठी	पटक	१	१०	१५	२३	२२	२०	८०	०	०	०	०	१	१०	१०	मा.वि. मा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	कक्षा ९ र १० का करिब ४० जना विद्यार्थिहरुलाई १ दिने सचेतिकरण गोष्ठी
७.३	तल्लो र माथिल्लो तटिय क्षेत्र वीचको अन्तर सम्बन्ध सम्बन्धि सचेतनाका लागि होडिड बोर्ड निर्माण	वटा	४	१०					०	१	१०	१	१०	२	२०	४०	साविकको वडा नं १ देखि ४	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	प्रत्येक वडामा १ वटा होडिड बोर्ड
७.४	लापा कार्यान्वयन का लागी अभिमुखीकरण गोष्ठी	पटक	१	१०	१०	१०	१२	१०	५०	१	१०	०	०	०	०	१०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	१ दिने अभिमुखीकरण गोष्ठी (वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था, राजनितिक दल)
७.५	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पिक आयमूलक क्रियाकलाप (होजेरी तालिम तथा सामाग्री सहयोग)	पटक	१	१००	०	५	५	१०	२०	०	०	१	१००		०	१००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	उनका विभिन्न सामागिरु बनाउने सम्बन्धि १५ दिने तालिम

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
७.६	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पिक आयमुलक क्रियाकलापका लागी वासका मुढा बनाउने तालिम	पटक	१	८०	०	५	५	१०	२०	०	०	०	०	१	८०	८०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	बाँसका मुढा तथा अन्य सामग्री बनाउने तालिमका साथै आवश्यक सामग्री तथा औजार प्रदान गर्ने
७.७	अवलोकन भ्रमण (अनुकुलनका प्रयासहरु भएको ठाउमा)	पटक	१	१००	६	१०	७	७	३०	०	०	१	१००		०	१००	वडा स्तरीय	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	निर्वाचित जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दल र अगुवा कृषक गरी ३० जना
७.८	महिला तथा बन्चित वर्गलाई लैगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि तालिम	पटक	१	२०	०	६	८	१०	२४	१	२०	०	०		०	२०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा महिला तथा बालबालिका कार्यालय	२ दिने तालिम, वडाबाट ३ जनाका दरले, आमा समुह, कृषि सहकारीहरु, सचेतना केन्द्र र वन समुहका प्रतिनिधिहरु
जम्मा											४०		२६०		१६०	४६०			
८	योजना अनुगमन , मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास																		
८.१	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठि	वटा	३	१५						१	१५	१	१५	१	१५	१५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	१ दिने योजना तर्जुमा गोष्ठि (वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, राजनितिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था)
८.२	सरोकारवालाहरुबाट संयुक्त अनुगमन तथा मूल्यांकन	वटा	३	१०						१	१०	१	१०	१	१०	३०	कार्यक्रम संचालन भएका स्थानहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	वार्षिक रुपमा (वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, राजनितिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७४/०७५		०७५/०७६		०७६/०७७					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिम ाण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
द.३	चौमासिक समिक्षा गोष्ठि	पटक	१	१०						३	३०	३	३०	३	३०	९०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	संस्था) वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, राजनितिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था
द. ४	वडा कार्यालयको संस्थागत विकास	पटक	१	७५						०	०	१	७५	०	०	७५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	कम्प्युटर, प्रिन्टर, लगायत आवश्यक फर्निचर खरीद गरी वडा कार्यालयको संस्थागत विकास गर्ने
	जम्मा										५५		१३०		५५	२४०			
	कूल जम्मा										१२०२२.५		७९२२		७२३९.०५	२७६४४.३५			

३.७ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

योजना तयार गरिसकेपछि अनुकूलन योजनाका प्राथमिकतालाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने निकायहरुको पहिचान एवं ती निकायहरुबाट उपलब्ध हुने सेवाहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिकको साथै सहजीकरण सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सरकारी निकायहरुमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, गाउँ पालिकाको कार्यालय, कृषि विकास कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय, वन कार्यालय, स्वास्थ्य कार्यालय, सिंचाई कार्यालय, महिला बालबालिका कार्यालय, सुरक्षा निकाय, टेलिकम, सा.व.उ.स.हरु, पशुसेवा कार्यालय, गैर सरकारी संस्था तथा आयोजनाहरुमा दलित विकास समाज, रुपान्तरण नेपाल, आशा, एकिकृत परियोजना तथा समुदायमा आधारित संघ संस्थाहरुमा कृषि सहकारी संस्था, सा.व.उ.स., आमा समूह, क्लब आदि रहेका छन् । संस्थागतनक्शा अनुसार जिल्लामा हुने जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि हरेक क्रियाकलापहरु जि.स.स र गाउँपालिकासंगको समन्वय र सहकार्यमा हुने हुँदा जि.स.स. र गा.पा. संग धेरै राम्रो र नजिकको सम्बन्ध रहने देखिन्छ ।

चित्र १८. संस्थागत नक्शांकन

तालिका १७. संस्थागत विश्लेषण

सेवाप्रदायक संस्था र ठेगाना	सेवा लिने विषय	सेवा लिन गरिने प्रक्रिया
गाउँपालिकाको कार्यालय	आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुझाव, सिफारिस	योजना तर्जुमामा आमन्त्रण, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत, गाविसको योजना तर्जुमामा प्रतिनिधित्व
जि.स.स.को कार्यालय	आर्थिक सहयोग र सहकार्य	योजना प्रस्तुत, निवेदन
शिक्षा कार्यालय	विद्यालय निर्माण तथा मर्मत, छात्रवृत्ति, विद्यालयका लागि आवश्यक सामग्रीहरू, शिक्षकहरूका लागि तालिम	योजना प्रस्तुत, वि.व्य.स.को निर्णय र निवेदन
खानेपानी कार्यालय	खानेपानीको लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग, पाईप, टंकी, धारा निर्माणका सामग्री सहयोग, चर्पी निर्माणका लागि प्यान सेट, सिमेन्ट, सरिया, पाईप सहयोग	योजना प्रस्तुत, उपभोक्ता समिति गठन गरी निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
वन कार्यालय	सा.व.उ.स. गठन र दर्ता, वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, गैर काष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, आयआर्जनका क्रियाकलापहरूका लागि आर्थिक सहयोग	सावउसको वार्षिक योजना पेश, सावउसको निर्णय र निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
सा.व.उ.स.	कृषकहरूलाई आवश्यक काठ, घाँस, दाउरा उपलब्ध गराउने तथा विपन्नहरूलाई आय आर्जनका लागि सहयोग गर्ने	निवेदन
कृषि विकास कार्यालय	कृषि सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग, बीउविजन, कृषि सम्बन्धी तालिम, कृषक समूह गठन र सबलीकरण	योजना प्रस्तुत, कृषक समूहको निवेदन
स्वास्थ्य कार्यालय	उपस्वास्थ्य चौकी स्थापना र स्तर वृद्धि, स्वास्थ्य शिविर, गाउँघर क्लिनिकको स्तर वृद्धि,	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
सिंचाई कार्यालय	कुलो, नहर निर्माण, पाईप सहयोग,	योजना प्रस्तुत, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
महिला तथा बालबालिका कार्यालय	अपाङ्ग परिचय तथा राहत, महिला सशक्तिकरणका लागि तालिम, समूह गठन, आयआर्जन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू	सम्पर्क समन्वय, निवेदन
सुरक्षा निकाय	सहयोग, राहत तथा तथा उद्धारको लागि, सुरक्षा	उद्धारको लागि अनुरोध निवेदन
पशु सेवा कार्यालय	पशुमा लागेको रोगको बारे जानकारी तथा परिक्षण	समूह, निवेदन
भु-संरक्षण कार्यालय	तारजाली, मुहान संरक्षण	निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
जल उत्पन्न प्रकोप	तारजाली, तटबन्ध निर्माण	निवेदन, सम्पर्क, समन्वय

३.८ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई विकास र विषयगत योजनाका साथै स्थानीय स्तरमा सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा पनि समायोजन गर्दै लैजानका लागि बस्ति

स्तरमा/साविकका वडा स्तरमा वडा नागरिक मञ्च, हालको वडा स्तरमा वडा स्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक छलफल गरिने छ । त्यसै गरी गाउँपालिका स्तरमा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति हुँदै गाउँपालिकाको बैठकबाट गाउँ सभालाई सिफारिस भई गाउँ सभाबाट अनुमोद गरिने छ । यसका साथै यस वडाभित्र कार्यरत विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको योजनाहरूमा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई समायोजन गरिदै लगिने छ । त्यसै गरी यस वडाबाट तयार हुने आवधिक योजनामा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथ समायोजन गरिनेछ, भने केन्द्रिय स्तरमा नेपाल सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फतको राष्ट्रिय विकास योजनामा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई समायोजन गरिनेछ ।

३.९ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि समन्वयात्मक भूमिकाको लागि वडा कार्यलय सदैव क्रियाशिल रहनेछ ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि वडा अध्यक्ष को अध्यक्षतामा बहुसरोकारवाला समिति गठन गर्न सकिनेछ । सो समितिको मातहतमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका योजनाहरू सेवा प्रदायक संस्था तथा निकायहरू, विषयगत कार्यालयहरू र सोभै समुदायमा स्थापित भई क्रियाशिल रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लव तथा उपभोक्ता समितिहरू मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ । यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरूका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि जिल्ला समन्वयन समिति तथा गाउँपालिका मार्फत पहल गरिनेछ । विस्तृत कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी वाह्य श्रोतहरूको समेत पहिचान र परिचालन गरिनेछ ।

योजना कार्यान्वयन हुनु पूर्व कार्यान्वयनका लागि आवश्यक विस्तृत बजेट तयारी उपभोक्ता समिति, समूह र क्लवहरूसँग सहमति एवं सम्झौता गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । उक्त कार्यान्वयन गर्ने समितिहरूले कार्यक्रम कार्यान्वयन पूर्व सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग समक्ष विस्तृत योजना तथा बजेट विवरण प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम संचालनको क्रममा आयव्ययको विवरण तथा सम्बन्धित अभिलेखहरू पारदर्शी रूपमा राख्नु पर्नेछ ।

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरूको सुझावलाई सम्बोधन गरिनेछ । साथै गाउँपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालय र सम्बन्धित समूहबाट स्वःअनुगमन मूल्यांकन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरूसँग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ ।

३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन

वडा तहमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रगति र परिणाम सम्बन्धी सूचना तथा प्रमाणहरूको संकलन र मूल्यांकन गर्न वडा अध्यक्षका अध्यक्षतामा गठित बहुसरोकारवाला समितिलाई नै परिचालन गरिनेछ । अनुकूलन कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिहरूको समिक्षा नियमित रूपमा गरिनेछ । यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समिक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा संचालन गरिनेछ । समितिबाट कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समिक्षा गोष्ठी एवं स्थलगत अनुगमनबाट लापा कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मूल्यांकन गरि सिकाईहरूको आदान प्रदान गरिनेछ । यसै गरी समय-समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका सयन्त्रहरूबाट पनि संयुक्त अनुगमन गरी प्राविधिक स्तरको पृष्ठपोषण वडालाई प्राप्त हुनेछ । यसका अतिरिक्त अनुकूलन योजना कार्यान्वयन र अनुगमनबाट आएका नतिजा, प्रगति र उपलब्धीहरू जिल्ला र गाउँपालिकामा हुने विभिन्न फोरमहरूमा प्रस्तुत गरी पृष्ठपोषण लिईनेछ । यसबाट लापा

कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धी र नतिजाहरूको प्रगति विवरण र घटनाको विस्तृत अध्ययन गरी प्रकाशन तथा प्रसारण गरिनेछ । समय-समयमा केन्द्रिय तथा क्षेत्रिय अनुगमन समितिहरूबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

समुदाय तहमा सहभागितात्मक स्वःअनुगमन पद्धतिलाई प्राथमिकता दिईनेछ । यसका लागि उपभोक्ता समूह तथा समितिहरूले कार्यक्रमको शुरुवातमा र सपन्न भए पश्चात सार्वजनिक लेखा परिक्षण गर्नेछन् । लापा तयारीको क्रममा तयार गरिएको विभिन्न विधिहरूको विश्लेषणलाई आधार मानी तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिनेछ । यसरी सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण विधिबाट पुनः वडा स्तरमा घरधुरीहरूको लेखाजोखा गरी तुलनात्मक अध्ययन गरिनेछ । यसबाट समुदाय स्वयंले संकटासन्नताको अवस्था विश्लेषण गर्न सक्नेछन् ।

तालिका १८. अनुगमन योजना

अनुगमनका तहहरू	किन	कसले	कहिले	कसरी
समुदाय तहका अनुगमन (क्रियाकलापहरूको तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलन कार्यहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> समुदाय स्तरीय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रम संचालन पूर्व, संचालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा) 	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्यांकन, होर्डिग बोर्ड मार्फत ।
वडा/गाउँपालिका तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिका लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै समयमा सम्पन्न गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> वडा स्तरीय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा)	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी
			चौमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण ।
			चौमासिक	संकटासन्न वर्गहरूसंग अन्तरक्रिया ।
			नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन ।
वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ।			
जिल्ला तहका अनुगमन (नतिजाहरू र उपलब्धी तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> लापाका उपलब्धीहरू र नतिजाहरू सुनिश्चित गर्न । राम्रा अभ्यासहरूको अनुशरण, थप विस्तार र मूल प्रवाहीकरण गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला समन्वय समिति, सहयोगी संस्थाहरू । 	अर्धवार्षिक	सयुक्त अनुगमन ।
			अर्धवार्षिक	समिक्षा तथा सेयरिङ्ग गोष्ठी तथा बैठक ।
			वार्षिक	घटना अध्ययनको संगालो प्रकाशन ।
			२ वर्षमा	सहभागितामूलक संकटासन्नता विश्लेषण ।
वार्षिक	प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन।			

सन्दर्भ सामाग्री:

- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०६७
- राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजना (नापा) २०६७
- स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना संरचना (लापा फ्रेमवर्क) २०६७

- जिल्ला वन कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदन २०७०/२०७१
- जिल्ला वस्तुगत विवरण, सल्यान २०७२
- सुदृढ लापा मार्गदर्शन, ASHA २०७३

अनुसूचीहरू

अनुसूची १. स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठी (३ दिने) का सहभागीहरू

सि.न.	सहभागीको नाम	कार्यालय/आबद्ध संस्थाको नाम	पद	लिंग	जातजाति
१	डिल्ली बहादुर के.सी.	दार्मा गाउँपालिका २	अध्यक्ष	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२	शान्ताराम कामी	दार्मा गाउँपालिका २	सदस्य	पुरुष	दलित
३	सार्कु खत्री	दार्मा गाउँपालिका २	सदस्य	पुरुष	बा/क्षे/ठ
४	अमृता कामी	दार्मा गाउँपालिका २	सदस्य	महिला	दलित
५	विमला खत्री	दार्मा गाउँपालिका २	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
६	धर्म खत्री	दार्मा गाउँपालिका २	सदस्य	पुरुष	बा/क्षे/ठ
७	टोप बहादुर के.सी.	वडा नागरिक मञ्च - २	संयोजक	पुरुष	बा/क्षे/ठ
८	डिल्ली बहादुर चन्द	नेपाली कांग्रेस	सभापती	पुरुष	बा/क्षे/ठ
९	दिपक चन्द	माओवादी केन्द्र	ए.सि.एम.	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१०	पूर्ण बहादुर राना	दार्मा गा.पा. २	वृद्धिजिवी	पुरुष	जनजाति
११	सिता रोकाय	वालकल्याण मा.वि.	शिक्षक	महिला	बा/क्षे/ठ
१२	देवी रोका	दार्मा गा.पा. २ (साविक दार्माकोट ६)	महिला स्वयमसेवीका	महिला	बा/क्षे/ठ
१३	मुना परियार	खानेपानी उपभोक्ता समिति	सदस्य	महिला	दलित
१४	चन्द्रकला के.सी. रोकाय	फुलवारी महिला समुह	अध्यक्ष	महिला	बा/क्षे/ठ
१५	निर्मला वली	वडा नागरिक मञ्च - ६	सह संयोजक	महिला	बा/क्षे/ठ
१६	जानका वस्नेत	महिला समुह	अध्यक्ष	महिला	बा/क्षे/ठ
१७	कल्पना के.सी.	सहयात्री महिला सहकारी	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
१८	निर्मला के.सी.	वडा नागरिक मञ्च - २	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
१९	गिता के.सी.	लालीगुरास महिला समुह	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
२०	निर्मला चन्द	दार्मा गा.पा. २ (साविक दार्माकोट ५)	महिला स्वयमसेवीका	महिला	बा/क्षे/ठ
२१	पटु खत्री	वडा नागरिक मञ्च - ९	संयोजक	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२२	विमला मल्ल	RADAR/CCFRY	सा.प.	महिला	बा/क्षे/ठ
२३	यज्ञ बहादुर नेपाली	वडा नागरिक मञ्च - ५	सदस्य	पुरुष	दलित
२४	मिना शर्मा	कौछे कृषि समुह	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
२५	पुष्पा पाण्डे	दार्मा गा.पा. २ (साविक दार्माकोट ४)	महिला स्वयमसेवीका	महिला	बा/क्षे/ठ
२६	प्रतिमा रोका के.सी.	महिला कृषि सहकारी	सचिव	महिला	बा/क्षे/ठ
२७	कमला के.सी.	नागरिक सचेतना केन्द्र २	सह-संयोजक	महिला	बा/क्षे/ठ
२८	ईन्द्र वली	ने.क.पा. एमाले	प्रतिनिधी	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२९	यज्ञ बहादुर बुढाथोकी	स्वास्थ्य चौकि	अ.हे.व.	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३०	ईन्द्र बहादुर के.सी.	ठुलाभिर सा.व.उ.स.	सदस्य	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३१	लोगु बोहरा	वालकल्याण मा.वि.	सहयोगी	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३२	सरोज के.सी.	रूपान्तरण नेपाल	सहजकर्ता	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३३	राजेन्द्र बहादुर डि.सी.	रूपान्तरण नेपाल	सहजकर्ता	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३४	बम बहादुर ओली	रूपान्तरण नेपाल	ज.प.अ.	पुरुष	बा/क्षे/ठ

अनुसूची २. संकटासन्न घरधुरीहरूको विवरण

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
१	डिल्ली केसी	शुसिला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
२	पुगु खत्री	लिली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
३	कर्ण वहादुर खत्री	लाली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
४	टोपीलाल खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
५	प्रेम वहादुर केसी	पुतला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
६	परविर खत्री	पवी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
७	टोप वहादुर केसी	रेशमा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
८	धमु खत्री	सउरी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
९	राम वहादुर खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
१०	पदु खत्री	भद्रकला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
११	दुर्गालाल चनारा	भद्री चनारा	दार्माकोट	१	१	१	V1
१२	डम्मर वली	सिता केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
१३	नोखे पाण्डे	ओइली पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V1
१४	मान वहादुर केसी	तुलसा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
१५	अम्मर केसी	पदमी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V1
१६	गमाठा पाण्डे	लिला पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V1
१७	लाल वहादुर पाण्डे	नन्नी पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V1
१८	प्रेम वहादुर पाण्डे	पवित्रा पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V1
१९	नोखु खत्री	रवी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V1
२०	रामचन्द्र केसी	रमा शर्मा	दार्माकोट	१	१	३	V2
२१	कर्ण वहादुर हमाल	खिमा हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V2
२२	कृति वहादुर खत्री	मैसी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
२३	कालु खत्री	सेती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
२४	दिवाराम जैसी	मनकली जैसी	दार्माकोट	१	१	३	V2
२५	दिल वहादुर केसी	दिपी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V2
२६	शुरेस खत्री	विरमी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
२७	देउमान खत्री	कुमारी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
२८	देउभर जैसी	सितला जैसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
२९	मान वहादुर हमाल	दुर्गा हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V3
३०	प्रेम केसी	भुमी खत्री (आमा)	दार्माकोट	१	१	३	V3
३१	कालु वहादुर केसी	रेवती केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
३२	खनु खत्री	भङ्गली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
३३	प्रकाश केसी	सुनिता केसी	दार्माकोट	१	१	३	V2

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
34	धनी खत्री	कलीमाया खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
35	पुने खत्री	किटउरी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
36	तुलु खत्री	कण्णा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
37	भुपे खत्री	सिमलाल खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
38	कलु वहादुर केसी	लिली केसी	दार्माकोट	१	१	३	V2
39	राम वहादुर पाण्डे	भद्री पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V2
40	नन्ने खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
41	लोक वहादुर केसी	कोपिला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V2
42	पुर्ण वहादुर खत्री	कटुली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
43	टेके खत्री	तुली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V2
44	काली वहादुर केसी	निर्मला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V2
45	सेतु बली	काली बली	दार्माकोट	१	१	३	V2
46	विर वहादुर बली	काली बली	दार्माकोट	१	१	३	V2
47	लाल वहादुर सुनार	तुला सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V3
48	भिम वहादुर रोकाय	इश्वरी रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V3
49	प्रेम वहादुर केसी	सितली केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
50	लिलाधर केसी	याम कुमारी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
51	पुष्प हमाल	कली हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V3
52	नशे सुनार	मोती सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V3
53	गोरखे खत्री	खिमा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
54	लाल वहादुर खत्री	हुमी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
55	खर्कविर खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
56	हिम प्रकाश हमाल	देवी हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V3
57	राम वहादुर केसी	कल्पना केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
58	गणेश हमाल	भुमा हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V3
59	सेतीराम केसी	एकमाया केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
60	खर्क वहादुर खत्री	कमारी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
61	भिम वहादुर केसी	कृष्णी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
62	राम वहादुर खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
63	ठगु खत्री	सिता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
64	विजय केसी	कमाला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
65	सेतीराम सुनार	लिला सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V3
66	टोप वहादुर रोकाय	गिता रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V3
67	तिलक हमाल	शुसिला हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V3

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
68	मान वहादुर रोकाय	मिना रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V3
69	टेक वहादुर खत्री	वली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
70	हिमराज रोकाय	त्रिमुरा रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V3
71	हकु खत्री	खली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
72	दिल वहादुर खत्री	लाली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
73	विर वहादुर खत्री	हिरा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
74	भिम वहादुर सुनार	गगणी सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
75	चन्द्र वहादुर केसी	पवित्रा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
76	वद्वी प्रकाश सुनार	हिरा सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
77	विजय केसी	हिरा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
78	लाल वहादुर सुनार	सिता सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
79	इन्द्र वली	लही वली	दार्माकोट	१	१	३	V4
80	प्रेम वहादुर खत्री	कमला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
81	भुकेन्द्र केसी	हिरा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
82	राम वहादुर खत्री	कृष्णा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
83	कुल वहादुर पाण्डे	पवित्रा पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V4
84	कर्णसिंह पाण्डे	भृषी पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V4
85	रातो पाण्डे	निर्मला पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V4
86	डिल्ली वली	मुना वली	दार्माकोट	१	१	३	V4
87	टिकाराम केसी	रुपा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
88	गोविन्द रोकाय	विर्मी रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V4
89	अंग वहादुर रोकाय	इन्द्रा रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V4
90	यज्ञ वहादुर सुनार	वली सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
91	ललित केसी	कमला केसी (आमा)	दार्माकोट	१	२	३	V4
92	खिम वहादुर रोकाय	कमला रोकाय	दार्माकोट	१	१	३	V4
93	कर्ण वहादुर खत्री	चन्द्राकला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
94	नन्नु खत्री	कलि खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
95	प्रेम हमाल	शुसिला हमाल	दार्माकोट	१	१	३	V4
96	चन्द्र वहादुर केसी	कमारी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
97	शुरेस चन्द	शुसिला चन्द	दार्माकोट	१	१	३	V4
98	विर वहादुर खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
99	शसिराम सुनार	सिता सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
100	विनोद जैसी		दार्माकोट	१	१	३	V4
101	आइतु खत्री	हिरा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
102	चन्दा वहादुर खत्री	मनी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
103	दिपक खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
104	मान वहादुर सुनार	टिका सुनार (आमा)	दार्माकोट	१	२	१	V4
105	नर वहादुर केसी	ललित केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
106	जित वहादुर सुनार	लक्ष्मी सुनार	दार्माकोट	१	१	३	V4
107	जइदे सुनार	कमला सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
108	खिर्मु खत्री	सितली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
109	लक्ष्मी चनारा	मनिषा चनारा (छोरी)	दार्माकोट	१	१	१	V4
110	गणेश सुनार	काली सुनार	दार्माकोट	१	२	१	V4
111	टेक वहादुर सुनार	रुपा सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
112	कमल सुनार	अनिता सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
113	ज्ञान वहादुर चन्द	चित्रकला चन्द	दार्माकोट	१	१	३	V4
114	टंक रोकाय	भद्री रोकाय (आमा)	दार्माकोट	१	२	३	V4
115	डन्ने सुनार	चन्द्रकला सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
116	रत्न वहादुर खत्री	सविता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
117	राम वहादुर सुनार	कृष्णा सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
118	कूल वहादुर सुनार	भद्री सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
119	जिवन सुनार	रञ्जना वली सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
120	विर्ख वहादुर केसी	निमा केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
121	प्रेम वहादुर सुनार	कल्पना सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
122	डिल्ली सुनार	लालसरी सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
123	केशव सुनार	पवित्रा सुनार	दार्माकोट	१	१	१	V4
124	थल वहादुर खत्री	भदी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
125	राजेन्द्र पाण्डे	मङ्गली पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V3
126	गंगाराम वली	तिला वली	दार्माकोट	१	१	३	V3
127	खिम वहादुर खत्री	देउमती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
128	पुर्ण वहादुर पाण्डे	लिला पाण्डे	दार्माकोट	१	१	३	V3
129	कलीभान वली	टेवकली वली	दार्माकोट	१	१	३	V3
130	पठचराम वली	रेवती	दार्माकोट	१	१	३	V3
131	डिल्ली वली	शारदा वली	दार्माकोट	१	१	३	V3
132	डिल्ली केसी	गौरी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
133	ओइले खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
134	गोपाल खत्री	पदमी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
135	नवराज पाण्डे		दार्माकोट	४	१	३	V1

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
136	चित्रविर वस्नेत	भ्रुपी वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V1
137	सत्यनारायण पाण्डे	लक्ष्मी पाण्डे	दार्माकोट	4	1	3	V1
138	साधाराम वस्नेत	खिमा वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V2
139	ओविर वस्नेत	सर्मिला वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V2
140	मिन वहादुर वस्नेत	सन्दीप वस्नेत (छोरा)	दार्माकोट	4	1	3	V2
141	पदम पाण्डे	धनसरा पाण्डे	दार्माकोट	4	1	3	V2
142	हरी वस्नेत	राती वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V2
143	अंग वहादुर चन्द	सिता चन्द	दार्माकोट	4	1	3	V2
144	राम वहादुर वस्नेत	तुली वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V2
145	दल वहादुर पाण्डे	शुसिला पाण्डे	दार्माकोट	4	1	3	V3
146	लोकेन्द्र पाण्डे	शेर वहादुर पाण्डे (बुवा)	दार्माकोट	4	2	3	V3
147	हस्त केसी	रत्न केसी (भाई)	दार्माकोट	4	2	3	V3
148	हस्तविर वस्नेत	ओकी वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V3
149	कमल पाण्डे	जानकी पाण्डे	दार्माकोट	4	1	3	V3
150	शेर वहादुर पाण्डे	धसी पाण्डे	दार्माकोट	4	1	3	V3
151	राम वहादुर खत्री	पिमा खत्री	दार्माकोट	4	1	3	V3
152	भागिराम खत्री	पुतला खत्री (बुहारी)	दार्माकोट	4	2	3	V3
153	सरु खत्री	कालो खत्री (छोरा)	दार्माकोट	4	2	3	V3
154	धन वहादुर पाण्डे	मदन पाण्डे (छोरा)	दार्माकोट	4	2	3	V3
155	गणेश केसी	लक्ष्मी केसी	दार्माकोट	4	1	3	V3
156	तुल वहादुर वि.क.	विमला वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
157	भोपाल वि.क.	कमला वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
158	कालो कामी	गोपाली कामी (दाई)	दार्माकोट	4	2	1	V4
159	माने कामी	सपना कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
160	खिम वहादुर वि.क.	मिना वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
161	घिने कामी	केवले कामी (बुवा)	दार्माकोट	4	2	1	V4
162	सुकदेव कामी	पुतला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
163	रातो कामी	असारी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
164	भुको कामी	केवले कामी	दार्माकोट	4	2	1	V4
165	रोशन कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
166	सन्दीप सुनार	बविता सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
167	हिम वहादुर वस्नेत	सन्जिता वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V4
168	प्रदिप वि.क.	सुम्निमा वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
169	विशाल वि.क.	कमला वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
170	अनिल वि.क.	रचना वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
171	गोर्खे कामी	भिमा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
172	गोपाल कामी	सुगी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
173	कृष्ण कामी	राती कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
174	भरत कामी	पार्वती कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
175	चाप्रे कामी	तुलसी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
176	नोखे कामी	नोखी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
177	बुदे कामी	खली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
178	हरे कामी	नरी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
179	भ्रुपे सुनार	शुन्तली सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
180	होली सुनार	शुन्तली सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
181	बले कामी	तेजी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
182	पिप्रे कामी	यामकली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
183	टेक वहादुर वि.क.	दिपा वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
184	कर्ण वहादुर कामी	कुन्ती कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
185	ठेरो दमाई	नन्सरी दमाई	दार्माकोट	4	1	1	V4
186	रुद्र वहादुर परियार	चन्द्रकला परियार	दार्माकोट	4	1	1	V4
187	कर्ण वहादुर कामी	देउकली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
188	कमारो कामी	काली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
189	हिरे कामी	प्रेमकला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
190	सर्जु कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
191	रमेश कामी	सुरक्षा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
192	शेर वहादुर कामी	लक्ष्मी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
193	बुदे कामी	धनी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
194	पुर्ण वहादुर सुनार	सोनिया सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
195	धनविर सुनार	टिका सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
196	शसिराम कामी	ओइली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
197	गोरख कामी	भिमा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
198	लोकेन्द्र वि.क.	सावित्रा वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
199	सेतो कामी	विमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
200	ठेरो कामी	प्रिमे कामी	दार्माकोट	4	2	1	V4
201	गाष्टे कामी	तिलसरी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
202	शितल वस्नेत	तिली वस्नेत	दार्माकोट	4	1	3	V4
203	रामे कामी	महेश कामी (छोरा)	दार्माकोट	4	2	1	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
204	ग्वाचे कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
205	ओम प्रकाश नेपाली	दिपा नेपाली	दार्माकोट	4	1	1	V4
206	रत्न वहादुर कामी	भिमा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
207	बुद्धिराज कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
208	चिनकाजी विश्वकर्मा	विमला विश्वकर्मा	दार्माकोट	4	1	1	V4
209	खिम वहादुर कामी	सिता कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
210	वादी कामी	ढुम्री कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
211	डोटे कामी	पुर्णे कामी (छोरा)	दार्माकोट	4	2	1	V4
212	तेज वहादुर कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
213	विरे कामी	लाली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
214	शिवलाल कामी	लली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
215	इन्द्रे सुनार	आइती सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
216	याम वहादुर नेपाली	दिपा नेपाली	दार्माकोट	4	1	1	V4
217	इन्द्र वहादुर सुनार	जमनी सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4
218	दयाराम कामी	चोची कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
219	डिल्ली परियार	रिता परियार	दार्माकोट	4	1	1	V4
220	केशव वि.क.	विन्दु वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
221	जोगे कामी	पुष्पा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
222	कमारो कामी	काली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
223	तेज वहादुर कामी	मुना कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
224	टिके कामी	चुगी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
225	करासे कामी	गोप्ली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
226	हर्के कामी	अमृता कामी (बुहारी)	दार्माकोट	4	2	1	V4
227	नरे कामी	राती कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
228	वादी कामी	राती कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
229	शंकर कामी	लिली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
230	साने कामी	सार्की कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
231	काली वहादुर कामी	पवित्रा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
232	रते कामी	पवित्रा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
233	श्रीधर कामी	विमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
234	काली वहादुर कामी	टिका कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
235	भुपे कामी	चाली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
236	जित वहादुर कामी	सुधा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
237	टुपाउरो सुनार	वाटुली सुनार	दार्माकोट	4	1	1	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
238	चुगे कामी	काली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
239	रिसम कामी	गंगा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
240	मान बहादुर नेपाली	छिमा नेपाली	दार्माकोट	4	1	1	V4
241	नौने कामी	हिमी कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
242	हुमे कामी	लिला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
243	तेजेन्द्र वि.क.	विमला वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
244	विरज वि.क.	अन्जना वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
245	रिम बहादुर कामी	पुने कामी (छोरा)	दार्माकोट	4	2	1	V4
246	कालो कामी	जैकली कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
247	कुमार कामी	खिमकला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
248	रातो कामी	मुना कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
249	माने कामी	चित्री कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
250	पुर्ने कामी	सविता कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
251	निम बहादुर कामी	मिना कामी (वस्नेत)	दार्माकोट	4	1	1	V4
252	विनाद वि.क.	सरिता वि.क.	दार्माकोट	4	1	1	V4
253	खोरे कामी	मुना कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
254	मंगल कामी	पुष्पा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
255	नोखे कामी	कमला कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
256	पुर्ण बहादुर कामी	हिरा कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
257	भिष्म कामी	सिता कामी	दार्माकोट	4	1	1	V4
258	अनोज केसी	ज्ञानी केसी	दार्माकोट	5	1	3	V4
259	तारा कामी	प्रदिप (छोरा)	दार्माकोट	5	2	1	V4
260	भागी कामी		दार्माकोट	5	2	1	V4
261	दिपक कामी	दिवारी कामी (आमा)	दार्माकोट	5	2	1	V4
262	अर्जुन वि.क.	विर्मी वि.क. (आमा)	दार्माकोट	5	2	1	V4
263	रेशमदेवी चन्द	रोशनी मल्ल (छोरी)	दार्माकोट	5	2	3	V4
264	वेद बहादुर चन्द	गायत्रा चन्द	दार्माकोट	5	2	3	V4
265	दिपक चन्द	वनिदेवी चन्द	दार्माकोट	5	2	3	V4
266	महेश कुमार वि.क.	अमृता वि.क.	दार्माकोट	5	1	1	V4
267	केवले कामी	चम्फा कामी	दार्माकोट	5	1	1	V4
268	छत्रिलाल वि.क.	सिता वि.क.	दार्माकोट	5	1	1	V4
269	भोपाल कामी	सावित्रा कामी	दार्माकोट	5	1	1	V4
270	सके कामी	केवली कामी	दार्माकोट	5	1	1	V4
271	अनन्त वि.क.	सुस्मा वि.क.	दार्माकोट	5	1	1	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
272	फागुने कामी	सिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
273	हरिभान कामी	सकेंनी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
274	टिके कामी	भुपी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
275	रिमे कामी	आइती कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
276	कालो कामी	डिल्क कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
277	पिउकर कामी	भैमी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
278	सेते कामी	धनी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
279	साउने कामी	तिली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
280	सरविरे कामी	अनिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
281	मोहन कामी	धाघी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
282	टोव वहादुर कामी	कमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
283	पदम वहादुर कामी	थेप्ते कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
284	कर्ण वहादुर कामी	काली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
285	सन्तके कामी	टिकी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
286	गिठे कामी	डिल कुमारी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
287	सन्ताराम कामी	शुसिला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
288	लुदे कामी	संगिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
289	थानसर वि.क.	सुष्मा वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V4
290	कमान प्रकाश साहु	लछुमी साहु	दार्माकोट	५	१	१	V4
291	कमारो कामी	धनी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
292	तुले कामी	सितली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
293	शिब्रे कामी	दुर्वती कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
294	डिल वहादुर कामी	काली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
295	पर्सै कामी	भुपी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
296	वुदे कामी	भद्री कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
297	प्रेम महर	मुना महर	दार्माकोट	५	१	१	V4
298	डिल वहादुर कामी	गंगा कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
299	चोपलाल कामी	कमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
300	सरुन कामी	डिलसरी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
301	भद्रे कामी	शुसिला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
302	पुर्णे कामी	विमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
303	पाते कामी	कटुजी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
304	कविराम कामी	पवित्रा कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
305	कस्तुरे कामी	सगी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
306	वुदे कामी	सेती कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
307	वालाराम कामी	सविता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
308	कालो कामी	भद्री कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
309	तिले कामी	रुपधरी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
310	गोपाल कामी	कलासी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
311	उदिराम कामी	यमुना कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
312	सन्जु कामी	सविता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
313	खलाने कामी	भुमी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
314	टरे कामी	ममता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
315	शुरेस कामी	रमिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
316	रमेश कामी	दिलमाया कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
317	प्रेम बहादुर कामी	तुला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
318	खकविर सुनार	चन्द्री सुनार	दार्माकोट	५	१	१	V4
319	असोक कामी	पुतला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
320	सेते कामी	सिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
321	कमल कामी	कमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
322	गणेश कामी	खिमा कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
323	हुर्मत बहादुर चन्द	रत्ना चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V1
324	गोपाल चन्द	गिता चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V1
325	भक्त बहादुर चन्द	विष्णु चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V1
326	ध्रुव चन्द	देव कुमारी चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V2
327	थल बहादुर चन्द	तुलसीदेवी चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V2
328	राजेश चन्द	देवी चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V2
329	शिव बहादुर चन्द	टुमी कुमारी चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V2
330	वले कामी	पवी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V2
331	मोतिलाल खत्री	सेती खत्री	दार्माकोट	५	१	३	V2
332	धरमसिंह खत्री	आशा खत्री	दार्माकोट	५	१	३	V2
333	हिरालाल खत्री	लाली खत्री	दार्माकोट	५	१	३	V2
334	शंकर चन्द	यम कुमारी चन्द (आमा)	दार्माकोट	५	२	३	V2
335	चंख बहादुर चन्द	जित कुमारी चन्द	दार्माकोट	५	२	३	V2
336	मोहनलाल केसी	कल्पना केसी	दार्माकोट	५	२	३	V2
337	दलविर कामी	नोखी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
338	हाउरो कामी	आइती कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
339	टेक बहादुर राणा	विर्मी राणा	दार्माकोट	५	१	२	V3

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
340	सिद्धे कामी	नौखी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
341	प्रविन चन्द	जानकी चन्द (आमा)	दार्माकोट	५	२	३	V3
342	जिवन चन्द	राधा चन्द	दार्माकोट	५	२	३	V3
343	ज्ञान वहादुर चन्द	रत्न कुमारी चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
344	वलिराम जैसी	शारदा जैसी	दार्माकोट	५	१	३	V3
345	गोविन्द चन्द	रती चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
346	केशव जैसी	तुलसा जैसी	दार्माकोट	५	१	३	V3
347	चिर्त वहादुर चन्द	भिमा चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
348	मान वहादुर चन्द	सविता चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
349	विष्णु जैसी	मुना जैसी	दार्माकोट	५	१	३	V3
350	भूपलाल खत्री	मोती खत्री	दार्माकोट	५	१	३	V3
351	लोग वहादुर खत्री	ज्ञानी खत्री	दार्माकोट	५	१	३	V3
352	लिल वहादुर कामी	विमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
353	शंकर कामी	सिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
354	गंगाराम कामी	सिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
355	राम वहादुर केसी	प्रेमकला केसी	दार्माकोट	५	१	३	V3
356	ठेरो कामी	रामकली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
357	मोहन विक्रम वि.क.	देविका वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V3
358	धने कामी	मुगी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
359	भद्रे कामी	शान्ता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
360	केशर कामी	मोती कामी	दार्माकोट	५	१	१	V3
361	मिन वहादुर वि.क.	बुहारी वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V3
362	राकेश वि.क.	हिरा वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V3
363	अजय कुमार वि.क.	सपना वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V3
364	भक्त वहादुर महर	भदी महर	दार्माकोट	५	१	१	V3
365	यज्ञ वहादुर वि.क.	सेती वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V3
366	प्रकाश राणा	सिता राणा (आमा)	दार्माकोट	५	२	२	V3
367	डिल्ली वहादुर चन्द	हिसा चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
368	देवेन्द्र कुमार चन्द	शिव चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
369	मनोज चन्द	गंगा चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
370	नविन चन्द	सिता चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
371	विरेन्द्र चन्द	सिता चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
372	नेत्र चन्द	निर्मला चन्द	दार्माकोट	५	१	३	V3
373	साउने कामी	कोत्वी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
374	जैइदे कामी	मैमी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
375	कर्ण वहादुर कामी	भद्रकला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
376	हरी वहादुर वि.क.	विमा कुमारी वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V4
377	चोपलाल कामी	विर्मी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
378	सर्वजित कामी	अमृता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
379	पुर्ण वहादुर कामी	गिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
380	गणेश कामी	संगिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
381	कमल कामी	कली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
382	चिमे कामी	कमला कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
383	रमेश वि.क.	कमला वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V4
384	तिलक वि.क.	कमला वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V4
385	कमल कामी	सुन्तली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
386	कुल वहादुर कामी	तुली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
387	कालो कामी	पौकली कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
388	सेते कामी	गिता कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
389	दुर्गे कामी	बुदी कामी	दार्माकोट	५	१	१	V4
390	नोखे कामी	पवित्रा वि.क.	दार्माकोट	५	१	१	V4
391	प्रेम वहादुर रोकाय	देवी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V1
392	दिपाकर शर्मा	सिता शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V1
393	टेक वहादुर चन्द	विद्या चन्द	दार्माकोट	६	१	३	V1
394	हेमन्त उपाध्याय	ललिता उपाध्याय	दार्माकोट	६	१	३	V1
395	भुवनेश्वर शर्मा	पुष्पा शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V1
396	पत्र वहादुर वली	रिमा वली	दार्माकोट	६	१	३	V1
397	दिपेन्द्र शर्मा	सरिता शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V1
398	बलदेव शर्मा	रेखा शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V1
399	कलु रोका	चाली रोका	दार्माकोट	६	१	३	V1
400	डिल्ली चन्द	हिरा चन्द	दार्माकोट	६	१	३	V1
401	लिलाधर शर्मा	तुलसा शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V1
402	मइते रोकाय	प्याउरी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
403	मोहनलाल केसी	देवी केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
404	जंग वहादुर रोकाय	हुदी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
405	शेर वहादुर रोका	हिरा रोका	दार्माकोट	६	१	३	V2
406	मंगलु वली	पत्र वहादुर वली (छोरा)	दार्माकोट	६	२	३	V2
407	नन्नराम रोकाय	लक्ष्मी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
408	यज्ञ वहादुर राना	रविता राना	दार्माकोट	६	१	२	V2
409	दुर्गा वोहरा	चित्रा वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
410	टेक वहादुर वली	रिता वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
411	जंगु रोकाय		दार्माकोट	६	२	३	V2
412	जिवन हमाल	सिता हमाल (आमा)	दार्माकोट	६	२	३	V2
413	दशरथ केसी	सिता केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
414	ऋषिराज शर्मा	भरत शर्मा (छोरा)	दार्माकोट	६	२	३	V2
415	विष्णु आचार्य	मुना आचार्य	दार्माकोट	६	१	३	V2
416	बालाराम केसी	निमा केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
417	प्रेम शर्मा	सरस्वती शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V2
418	मुकुन्द शर्मा	यमुना शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V2
419	तिलक वोहरा	विमला वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
420	बल वहादुर रोकाय	रुपा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
421	मेग वहादुर रोकाय	तुलसा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
422	वृद्धि रोकाय	टिका रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
423	शुरेस वोहरा	सिता वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
424	इन्द्र वहादुर रोकाय	कमला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
425	डम्पर राना	देवी राना	दार्माकोट	६	१	२	V2
426	मक वहादुर वोहरा	शारदा वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
427	भिम वहादुर वोहरा	कृष्णा वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
428	जिवराज शर्मा	जिउनादेवी शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V2
429	कुलसिंह रोका	चम्पा रोका	दार्माकोट	६	१	३	V2
430	विरपत रोकाय	विर्मी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
431	कमारो राना	कमला राना	दार्माकोट	६	१	२	V2
432	शेर वहादुर रोकाय	नन्नकला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
433	वेगम रोकाय	कमला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
434	रमेश वोहरा	कल्पना वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
435	खिम वहादुर वोहरा	सिता वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
436	दिपक रोकाय	गुप्तकाली रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
437	खिमलाल शर्मा	याम कुमारी शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V2
438	फौदु वली	सिता वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
439	रेशम केसी	विमला केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
440	राम वहादुर वली	राती वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
441	यज्ञ वहादुर रोकाय	शुसिला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
442	तिलक वली	निर्मला वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
443	चन्द्रलाल केसी	बेलमता केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
444	नर वहादुर खत्री	मैमी खत्री	दार्माकोट	६	१	३	V2
445	दिपेन्द्र वोहरा	सरिता वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
446	डिल्ली वहादुर वोहरा	कमला वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
447	हुकुम वोहरा	पार्वती वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
448	दिले वोहरा	कमला वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V2
449	सुरेन्द्र रोकाय	निर्मला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
450	अम्मर रोकाय	पवित्रा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
451	चन्द्र वहादुर रोकाय	लक्ष्मी रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
452	बाल कुमार शर्मा	कमला शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V2
453	हरी वहादुर वली	हस्ती वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
454	राम वहादुर खत्री	दुजी खत्री	दार्माकोट	६	१	३	V2
455	लाल वहादुर कवर	डम्मरी कवर	दार्माकोट	६	१	३	V2
456	पुर्ण वहादुर रोकाय	इन्दिरा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
457	नारायण वली	नन्दकला वली	दार्माकोट	६	१	३	V2
458	विर वहादुर रोकाय	शसिला रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
459	नविन हमाल	निशा हमाल	दार्माकोट	६	१	३	V2
460	केशव आचार्य	केशवी आचार्य	दार्माकोट	६	१	३	V2
461	चुके सुनार	सुन्तकला सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V2
462	मोतीलाल केसी	लक्ष्मी केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
463	पदम केसी	शान्ता केसी	दार्माकोट	६	१	३	V2
464	शुरेन्द्र रोकाय	शारदा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V2
465	गंगाराम राना	मोती राना	दार्माकोट	६	१	२	V3
466	लिलामति रोकाय	पवित्रा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
467	समर्पण टमाटा	शोभा टमाटा	दार्माकोट	६	१	१	V3
468	हर्क वहादुर रोकाय	कल्पना रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
469	कृती वहादुर रोकाय	रिता रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
470	विर वहादुर सुनार	सिता सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V3
471	विजय वोहरा	बुदी वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V3
472	खिम वहादुर रोका	टेक वहादुर रोका (छोरा)	दार्माकोट	६	२	३	V3
473	बले रोका	चुगी रोका	दार्माकोट	६	१	३	V3
474	खर्कु कवर	सावित्रा कवर	दार्माकोट	६	१	३	V3
475	डण्डु वली	कलासी वली	दार्माकोट	६	१	३	V3

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
476	बल बहादुर बली	रुपी बली	दार्माकोट	६	१	३	V3
477	सुकदेव शर्मा	अंजना शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V3
478	भिम बहादुर रोकाय	गिता रोकाय	दार्माकोट	६	२	३	V3
479	रणविर बली	कमला बली	दार्माकोट	६	१	३	V3
480	डिल्ली बहादुर राना	कमला राना	दार्माकोट	६	१	२	V3
481	चन्द्र बहादुर रोकाय (छ्यारा)	डिला रोकाय	दार्माकोट	६	२	३	V3
482	दलविर सुनार	शारदा सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V3
483	निमराज कामी	देविका कामी	दार्माकोट	६	१	१	V3
484	साकुं राना	प्रेमकुमारी राना	दार्माकोट	६	१	३	V3
485	धन बहादुर टमाटा	कुमारी टमाटा	दार्माकोट	६	१	१	V3
486	लिला बहादुर टमाटा	सिमा टमाटा	दार्माकोट	६	१	१	V3
487	शंकर कवर	कमला कवर	दार्माकोट	६	१	३	V3
488	बेद बहादुर रोकाय	पवित्रा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
489	प्रेम बहादुर रोकाय	धनमाया रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
490	प्रेम बहादुर रोकाय	गिता रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
491	चन्द्र बहादुर रोकाय	टिका रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
492	रत्न बहादुर रोकाय	रीता रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
493	टेक बहादुर रोका	सावित्रा रोका	दार्माकोट	६	१	३	V3
494	रिखे सुनार	कमला सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V3
495	भरत वोहरा	मिरा वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V3
496	डिल्ली कवर	पवित्रा कवर	दार्माकोट	६	१	३	V3
497	रेशम परियार	मुना परियार (आमा)	दार्माकोट	६	२	१	V3
498	गोरे बली	चाउरी बली	दार्माकोट	६	१	३	V3
499	तिलक रोकाय	देविका रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
500	दिपक राना	कली राना (आमा)	दार्माकोट	६	२	२	V3
501	हरी बली	हर्कली बली	दार्माकोट	६	१	३	V3
502	टेक बहादुर रोकाय	पवित्रा रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
503	जंगु रोकाय	बेलमती रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V3
504	फते सुनार	जमुना सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V3
505	पत्रजंग राना	सिता राना	दार्माकोट	६	१	२	V3
506	खिमे कामी	शुसिला कामी	दार्माकोट	६	१	१	V3
507	दल बहादुर सुनार	रुपा सुनार	दार्माकोट	६	१	१	V3
508	पूर्ण बहादुर बली	सिता बली	दार्माकोट	६	१	३	V3
509	लाल बहादुर बली	टिका बली	दार्माकोट	६	१	३	V3

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
५१०	जंगु खत्री	हेमन्त खत्री (छोरा)	दार्माकोट	६	२	३	V3
५११	सुजन राना (छोरा)	विमला राना	दार्माकोट	६	२	२	V3
५१२	अंग वहादुर राना	शान्ता राना	दार्माकोट	६	१	२	V3
५१३	दुर्गे दमाई	रेवती दमाई	दार्माकोट	६	१	१	V3
५१४	लाल वहादुर वली	दुर्गा वली	दार्माकोट	६	१	३	V3
५१५	केशर रोकाय	मोती रोकाय	दार्माकोट	६	१	३	V4
५१६	शेर वहादुर राना	लिला राना	दार्माकोट	६	१	२	V4
५१७	धन वहादुर वली	गिता वली	दार्माकोट	६	१	३	V4
५१८	पिताम्बर शर्मा	कुष्मा शर्मा	दार्माकोट	६	१	३	V4
५१९	चन्द्रे दमाई	पुतली दमाई	दार्माकोट	६	१	१	V4
५२०	शेर वहादुर परियार	चन्द्री परियार	दार्माकोट	६	१	१	V4
५२१	प्याउली राना		दार्माकोट	६	२	२	V4
५२२	लोगु वोहरा	रिमा वोहरा	दार्माकोट	६	१	३	V4
५२३	रुद्र वहादुर राना	नन्नकली राना	दार्माकोट	६	१	२	V4
५२४	नोखी रोकाय		दार्माकोट	६	२	३	V4
५२५	जय वहादुर खत्री	चन्द्री खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V1
५२६	धर्म वहादुर खत्री	तुली खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V1
५२७	डिले खत्री	शुसिला खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V1
५२८	सरु खत्री	दिपी खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V1
५२९	पठे खत्री	खलसरी खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V1
५३०	मान वहादुर केसी	तुलसा केसी	दार्माकोट	९	१	३	V1
५३१	रातो खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३२	नारायण केसी	पुष्पा केसी	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३३	भद्र वहादुर खत्री	पञ्चकला खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३४	पहलमान खत्री	लक्ष्मी खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३५	दलविर खत्री	निर्मला खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३६	सार्की खत्री	कल्पना खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३७	कर्णसिंह खत्री		दार्माकोट	९	२	३	V2
५३८	प्रविन खत्री	कमला खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५३९	फत्त वहादुर खत्री	लिला खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५४०	दल वहादुर खत्री	विर्मी खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५४१	खिमे खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V2
५४२	चेतन खत्री	कल्पना खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V3
५४३	नन्दराम खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	९	१	३	V3

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
544	कुल वहादुर खत्री	सिता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
545	तुल वहादुर खत्री	जसि खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
546	कालो खत्री	कली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
547	टुले खत्री	दोर्ण खत्री (छोरा)	दार्माकोट	१	२	३	V3
548	कुमार खत्री	मनिषा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
549	बल वहादुर खत्री	कल्पना खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
550	मान वहादुर खत्री	निमा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
551	प्राजन केसी	रमिता केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
552	गणेश खत्री	दिपाकली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
553	भिमे खत्री	नन्नी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
554	खिमराज खत्री	खिमा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
555	टेक वहादुर खत्री	भद्री खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
556	भिमे सुनार	काली सुनार	दार्माकोट	१	१	३	V3
557	गोपाल खत्री	खिमा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
558	पट्टु खत्री	लाली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
559	गोवर्धन खत्री	चाउरी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
560	टिकाराम खत्री	मन्धरी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
561	बुदे खत्री	नन्दकली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
562	मनिराम वली	काली वली	दार्माकोट	१	१	३	V3
563	बल वहादुर खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
564	शुकु खत्री	सिता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
565	टेक वहादुर केसी	तिला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
566	डिल्ली वहादुर वली	मिना वली	दार्माकोट	१	१	३	V3
567	ओइले खत्री	आइती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
568	आइले केसी	पदमी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
569	हर्के खत्री	भावना खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
570	तिलु खत्री	तुली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
571	गणेश खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
572	डम्बर केसी	लिला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V3
573	हुमलाल खत्री	डिला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V3
574	रमेश खत्री	दुर्गा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
575	दल वहादुर खत्री	कमला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
576	कालो खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
577	डिल्ली खत्री	हर्कली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
578	कालो खत्री	शसिली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
579	कालो खत्री	लाली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
580	प्रेम वहादुर खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
581	सेतीराम खत्री	तिला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
582	राम वहादुर खत्री	पुतली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
583	हेमन्त केसी	मिना केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
584	पठे खत्री	जया खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
585	शिद्ध खत्री	सिता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
586	रुद्र वहादुर खत्री	चुगी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
587	पहल खत्री	निर्मला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
588	मने खत्री	नरी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
589	परशाराम खत्री	गंगा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
590	वहादुर दमाई	सिता दमाई	दार्माकोट	१	१	१	V4
591	बल वहादुर खत्री	दिपा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
592	हर्क वहादुर खत्री	पम्फी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
593	नोखिराम खत्री	निमकुमारी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
594	डण्डविर खत्री	तुल्सी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
595	दिपक खत्री	तिम्की खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
596	सेतु खत्री	शरुनी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
597	विर वहादुर खत्री	भुमा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
598	जित वहादुर खत्री	मोहनी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
599	मोहन दमाई	सिता दमाई	दार्माकोट	१	१	१	V4
600	धन वहादुर खत्री	कमला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
601	दले खत्री	पुष्पा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
602	जगत खत्री	काली खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
603	हस्त वहादुर खत्री	पदमी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
604	प्रेम वहादुर खत्री	सिता खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
605	हर्क खत्री	धनराज खत्री (छोरा)	दार्माकोट	१	२	३	V4
606	दिपक खत्री	हिरा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
607	हर्कलाल खत्री	हस्ती खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
608	पहल खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
609	गंगाराम बली	तिला बली	दार्माकोट	१	१	३	V4
610	सेतीराम केसी	विमला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
611	पेक वहादुर केसी	देवी केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३, मधेसी = ४ र अन्य = ५)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
612	उदयराम खत्री	पवित्रा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
613	रमेश केसी	कमला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
614	महेश केसी	धना केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
615	थल वहादुर खत्री	धनसरा खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
616	दिपक केसी	चेतना केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
617	रातो खत्री	कृष्णी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
618	टेक वहादुर केसी	विमला केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
619	रमेश खत्री	जसी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
620	प्रेम वहादुर केसी	काली केसी	दार्माकोट	१	१	३	V4
621	माविर खत्री	पुतला खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4
622	धर्मराज खत्री	लक्ष्मी खत्री	दार्माकोट	१	१	३	V4

आधार: जलवायु परिवर्तन सम्वेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७३

अनुसूची ३. फोटोहरु

शुरुवाती गोष्ठिमा वडा अध्यक्ष मन्तव्य राख्दै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा सहभागितामुलक संस्थागत विश्लेषण गरिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमासहभागिहरु श्रोत तथा प्रकोप नक्सा बनाउदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा सहजिकरण गरिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा राजनैतिक दलको तर्फबाट मन्तव्य राख्दै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा वडा अध्यक्ष मन्तव्य राख्दै

दार्मा गाउँपालिका वडा नं. २

